

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı

**ERGENLERDE ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİ, NARSİSİZM,
PSİKOLOJİK VE SOSYAL UYUM**

Canan PEKER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2015

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı

ERGENLERDE ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİ, NARSİSİZM,
PSİKOLOJİK VE SOSYAL UYUM

Canan PEKER

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Arzu AYDIN ACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2015

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Ergenlerde Algılanan Ebeveynlik Stilleri, Narsisizm, Psikolojik ve Sosyal Uyum" başlıklı bu çalışmanın, bilimsel etik kurallara ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini onurumla doğrularım.

24.08.2015

Canan PEKER

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Canan PEKER tarafından hazırlanan ERGENLERDE ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİ, NARSİSİZM, PSİKOLOJİK VE SOSYAL UYUM başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Bölümü Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

Üye

Yrd. Doç. Dr. Arzu AYDIN ACI
(Danışman)

Üye

Doç. Dr. Serap AKGÜN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Kadir ÇAKIR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

Onay

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bana güç veren ve destek olan birçok insanın emeği var bu tez çalışmasında. Pek yakında meslektaşlarım olacak Burcu, Danya, Ezgi ve Sümeyye'ye sabahın erken saatlerinde ölçekleri yüklenip de benimle günlerce bıkmadan okul okul gezdikleri, özen ve özveriyle çalışarak veri toplamaya yardım ettikleri için çok teşekkür ederim. Analiz sürecinde benden güler yüzlü yardımını esirgemeyen arkadaşım Arş. Gör. Gamze ER ve Arş. Gör. Emre Han ALPAY'a desteği için çok teşekkür ederim. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük emeği olan, çalışmama katılma konusunda beklediğimden de fazla gönüllülük, sıcaklık ve ilgi gösteren genç katılımcılarıma umduğumdan çok daha fazlasını vererek beni utandırdıkları için teşekkür ederim.

Lisans öğrenimim boyunca her birinden yalnızca Psikoloji bilimine dair değil, insan olmak adına çok şey öğrendiğim ve üzerimdeki emekleri tarifsiz olan değerli hocalarım Doç. Dr. Serap AKGÜN, Doç. Dr. Arzu ARAZ, Doç. Dr. Aslı ASLAN ve Yrd. Doç. Dr. Kadir ÇAKIR hocalarıma minnettarım. İlk olarak proje içerisinde tanıştığım ve lisans öğrenimimde ders alma imkanım olamasa da yüksek lisans öğrenimimde "İyi ki tanıdım" dediğim değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Tuğba EROL KORKMAZ'a bana olan güveninden dolayı çok minnettarım. Sizlerin emeği olmadan bu yüksek lisans tezi ortaya çıkamazdı. Tez hazırlamanın stresli sürecinde benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, değerli vaktini çalışmamız için büyük bir fedakarlıkla planlayan, tez sürecinin başından sonuna dek daha iyisini yapma konusunda beni daima yüreklendiren, 6 senedir çok kıymetli hocam olan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Arzu AYDIN'a çok ama çok minnettarım.

Hemen hemen her sabah tezimin nasıl gittiğini soran, narsisizm ile ilgili bulduğu kaynakları heyecanla benimle paylaşan, tezimle ilgili gelişmeleri yakından takip etme ve desteğini esirgememe konusunda istekli olan sevgili meslektaşım ve arkadaşım İbrahim DENİZ'in; yokluğumda iş yoğunluğumu ve sorumluluğumu büyük bir fedakarlıkla üzerine alan ve tez sürecim boyunca sabır ve anlayış gösteren sevgili meslektaşım ve arkadaşım S.Serra ŞENER'in güzel yüreklerine teşekkür ederim. Bu uzun yolculuk boyunca, yaklaşık bir senedir tüm güzel planlarını ertelemek zorunda kaldığım, ben üzülünce de bıkmadan usanmadan "Sen tezini bitir, sonra yaparız güzelce" diyen ev ve iş arkadaşım Suzan ÖKCÜ'ye gösterdiği sabır, anlayış ve dostluk için minnettarım. 2-3 ayda bir birimiz gelse de tez çalışması zorlaştıkça görüşmelerimizi sınırlandırmak zorunda kaldığımız, yanımda olamasa da neşesiyle ve enerjisiyle bana Nevşehir'den daima destek veren canım arkadaşım ve meslektaşım Zeynep ÇETİNKAYA'ya dostluğuyla bana güç verdiği için teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca beni destekleyen, yüksek lisans tez sürecimde yaşamlarını bana göre planlayan, iş yoğunluğumla birlikte tez çalışmasını yürütmekte zorlandığım anlarda bana destek olan, ölçek çoğaltmaktan, düzenlemeye, veri toplamayı planlamaya, kaynak buluşuna, yazımına, çalışmasına, baskısına dek sırtlandığım yükü hafifletmek için ellerinden geleni yapan canım annem ve babama sırtımı hiç düşünmeden yaslayabileceğimi bana daima gösterdikleri için minnettarım. Çalışmamın yoğun olduğu dönemlerde konuşmayı kısa kestğim, "Ben yaptım ama bir de sen bak" diyerek günün farklı saatlerinde kendisinden çeviri yardımı beklediğim ablam Cemile'ye araştırmam boyunca, onun için çok zor olsa da konuşmasını ertelediği ve tezimi bitirme konusunda beni yüreklendirdiği için çok teşekkür ederim.

Bu çalışma yalnızca benim değil, yol göstericiliğiyle, yardımseverliğiyle, hocalığıyla, dostluğuyla, ablalığıyla, babalığıyla, anneliğiyle, harcadığı vakitle, fedakarlıkla, sabrıyla, beyniyle, yüreğiyle herhangi bir aşamasında emek verenlerin çalışmasıdır. Alana katkı sunması dileğiyle...

ÖZET

ERGENLERDE ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİ, NARSİSİZM, PSİKOLOJİK VE SOSYAL UYUM

Bu araştırmanın amacı kırılğan ve grandiyöz narsisizmi ebeveynlik tarzları, psikolojik uyum ve kişiler arası ilişkiler açısından incelemektir. Çalışmaya 12-16 yaş arasındaki 525 (264 kız, 261 erkek) öğrenci katılmıştır. Katılımcılar, Çocuklar İçin Narsisistik Kişilik Ölçeği, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği, Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği, Akran Değerlendirme Envanteri olmak üzere bir dizi ölçeği doldürmüşlardır.

Analiz sonuçlarına göre ebeveyn kabul/ilgisi grandiyöz narsisizmi anlamlı şekilde yordamıştır. Diğer yandan ebeveynin sıkı denetim/kontrolü kırılğan narsisizmi pozitif yönde yordar iken, baba kabul/ilgisi negatif yönde yordamıştır. Ebeveynlerini izin verici/şımartan algılayan ergenlerin hem izin verici/ihmalkar hem de otoriter ebeveynleri olanlara kıyasla daha çok grandiyöz narsisistik özelliklere sahip oldukları bulunmuştur. Aynı zamanda açıklayıcı otoriter ebeveynlerin çocuklarının anneler için hem izin verici/ihmalkar hem de otoriter ebeveynlerin çocuklarına göre, babalar için ise yalnızca izin verici/ihmalkar tarzdaakilere göre daha çok grandiyöz narsisistik özellikte oldukları bulunmuştur. Bulgular annelerini otoriter algılayan ergenlerin izin verici/şımartan ve izin verici/ihmalkar anneleri olan ergenler ile karşılaştırıldığında daha kırılğan narsisistik özellikleri olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, otoriter babaların çocuklarının izin verici/şımartan ve demokratik babaların çocuklarına göre daha kırılğan narsisistik özellikleri olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya ilişkin diğerk bulgular, grandiyöz narsisizmin prososyal davranışı ve olumlu akran ilişkilerini pozitif yönde anlamlı şekilde yordarken içe yönelim problemlerini negatif şekilde yordadığını göstermiştir. Aynı zamanda kırılğan narsisizmin içe yönelim sorunlarını pozitif yönde yordadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: grandiyöz narsisizm, kırılğan narsisizm, ebeveyn stilleri, akran ilişkileri, uyum, içe yönelim sorunları, dışa yönelim sorunları

ABSTRACT

PERCEIVED PARENTING STYLES, NARCISSISM, PSYCHOLOGICAL AND SOCIAL ADJUSTMENT IN ADOLESCENTS

The aim of this study was to investigate the grandiose and vulnerable narcissism in terms of parenting styles, psychological adjustment and interpersonal relationships in adolescents.

Five hundred and twenty five students (264 girls and 261 boys) between the ages of 12 and 16 took part in this study. According to the results, grandiose narcissism was significantly predicted by parental acceptance/involvement. On the other hand, vulnerable narcissism was significantly predicted by parental control positively father acceptance/involvement negatively.

According to the results of the analyses grandiose narcissism was significantly predicted by parental acceptance/involvement. On the other hand vulnerable narcissism was significantly predicted by parental strict control positively and father acceptance/involvement negatively.

It was found that adolescents from permissive/indulgent families were more grandiose narcissistic compare to the adolescents from both permissive/neglecting and authoritarian families. It was also found that adolescents of authoritative mothers were more grandiose narcissistic than both from permissive/neglecting and authoritarian mothers. The findings indicated that adolescents of authoritative fathers were more grandiose narcissistic than adolescents of permissive/ neglecting fathers. Another finding is that adolescents of authoritarian mothers were more vulnerable narcissistic compare to the adolescents of permissive/indulgent and permissive/neglecting mothers. Similarly, it was

found that adolescents of authoritarian fathers were more vulnerable narcissistic than the adolescents of permissive/indulgent and authoritative fathers.

The findings indicated that prosocial behaviors and peer relationships were positively predicted by grandiose narcissism whereas internalizing problems were negatively predicted by grandiosity. It was also found that internalizing problems were positively predicted by vulnerable narcissism.

Key Words: grandiose narcissism, vulnerable narcissism, parenting styles, peer relationship, adjustment, internalizing problems, externalizing problems

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL YAKLAŞIMLAR	6
I.1. Narsisizm	6
I.1.1. Narsisizm Kavramı	6
I.1.2. Narsisizm Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar.....	6
I.1.3. Patolojik Narsisizm ve Narsisistik Kişilik Bozukluğu.....	9
I.1.4. Kişilik Psikolojisi Perspektifinden Narsisizm	13
I.1.5. Kırılgan ve Grandiyöz Narsisizm	15
I.1.6. Literatürde Narsisizm Çalışmaları	19
I.1.7. Çocuk ve Ergenlerde Narsisizm ve Narsisizm Çalışmaları	23
I.2. Çocuk Yetiştirme Stilleri	26
I.2.1. Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Narsisizm	32
I.3. Ergenlerde Kişiler Arası İlişkiler ve Akran İlişkileri	36
I.3.1. Sosyal Uyum ve Narsisizm.....	36
I.2. Psikolojik Uyum	41
I.2.1. Psikolojik Uyum ve Narsisizm	42

II. YÖNTEM.....	46
II.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	46
II.2. Hipotezler ve Araştırma Soruları.....	47
II.3. Örneklem	48
II.4. İşlem	50
II.5. Veri Toplama Araçları.....	50
II.5.1. Kişisel Bilgi Formu	51
II.5.2. Çocuklar İçin Narsisistik Kişilik Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu (Narcissistic Personality Questionnaire for Children-Revised).....	51
II.5.3. Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (Hypersensitive Narcissism Scale-HSNS).....	54
II.5.4. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği- Anne ve Baba Formları	55
II.5.5. Akran İlişkileri Ölçeği	61
II.5.6. Akran Değerlendirme Envanteri (Peer Nomination Inventory- PNI).....	63
III. BULGULAR	66
III.1. Algılanan Ebeveyn Yaklaşımlarının Grandiyöz ve Kırılgan Narsisizmi Yordaması.....	69
III.2. Algılanan Ebeveyn Stilinin Ergenlerde Grandiyöz ve Kırılgan Narsisizme Etkisi.....	73
III.3. Ergenlerde Grandiyöz ve Kırılgan Narsisizmin Psikolojik Uyumu Yordaması.....	79
III.4. Ergenlerde Grandiyöz ve Kırılgan Narsisizmin Akran İlişkilerini Yordaması	82
IV. TARTIŞMA.....	85
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	98
EKLER	

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Ergenlerin Demografik Bilgileri	49
Tablo 2. Araştırmada Grandiyöz Narsisizm Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	53
Tablo 3. Araştırmada Kırılgan Narsisizm Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	55
Tablo 4. Araştırmada Anne Kabul/İlgi ve Anne Sıkı Denetim/Kontrol Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	58
Tablo 5. Araştırmada Baba Kabul/İlgi ve Baba Sıkı Denetim/Kontrol Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	60
Tablo 6. Araştırmada Olumlu Akran İlişkileri Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	62
Tablo 7. Araştırmada İçe Yönelim Sorunları, Dışa Yönelim Sorunları ve Prososyal Davranış Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	65
Tablo 8. Araştırmadaki Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Puanları.....	67
Tablo 9. Araştırmadaki Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi	68
Tablo 10. Grandiyöz Narsisizmin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	70
Tablo 11. Kırılgan Narsisizmin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi	72
Tablo 12. Cinsiyet ve Farklı Anne Stilllerinin Ergenlerin Grandiyöz Narsisizm ve Kırılgan Narsisizmleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	76
Tablo 13. Cinsiyet ve Farklı Baba Stilllerinin Ergenlerin Grandiyöz Narsisizm ve Kırılgan Narsisizmleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	78

Tablo 14. İçe Yönelim Sorunlarının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi	80
Tablo 15. Dışa Yönelim Sorunlarının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	81
Tablo 16. Prososyal Davranışın Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	82
Tablo 17. Ergenlerin Akran İlişkisinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi	84

GİRİŞ

Narsisizm literatürü incelendiğinde, uzun yıllardan bu yana merak edilen, farklı bakış açıları ile ele alınan, üzerine tartışılan, ilgi odağı bir kavram olduğu görülmektedir. Bununla birlikte narsisizmin kavramsallaştırılmasında ve narsisizm ile ilgili kullanılan terimlerde ortak dil oluşturmada zorlukların olduğu ve bu durumun narsisizm araştırmalarını etkilediği anlaşılmaktadır. Narsisizm kavramının adlandırılmasında, Yunan Mitolojisinde kendi yansımasına aşık olan ve kendisini görebilmek üzere gittiği göle düşerek bu uğurda ölen Narcissus'tan esinlenilmiştir (Hudson, 2012: 7-8). Başlangıçta Narcissus mitinden hareketle kişinin yalnızca kendisine yönelen ilgi ve eğilimini tanımlayan narsisizm, zamanla bir kişilik özelliği ya da bozukluğu olarak kabul edilmiştir (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011: 3-13). Freud'un 1914'te yayınlanan "Narsisizm Üzerine: Bir Giriş" başlıklı çalışması ile narsisizm psikanalizde keşfedilerek ayrıntılı olarak çalışılmaya başlanmıştır (Jordan, 2011: 11). Ellis'ten (1898) günümüze kadar narsisizm çeşitli çalışmalarda tartışılmış, kimi araştırmacılar tarafından yalnızca patolojik olarak ele alınırken, kimi araştırmacılar ise insanın doğasında narsisizmin sağlıklı şekillerinin olduğunu öne sürmüştür (Atay, 2009: 184).

Narsisizm klinik psikolojide ilk kez Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın üçüncü basımı (DSM-III) ile birlikte bir kişilik bozukluğu olarak ele alınmaya başlanmış ve narsisistleri tanımlayıcı özellikler burada ayrıntılarıyla paylaşılmıştır (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011: 8). DSM-IV'te (1994) ise tanımlamaların bir kısmı yeniden düzenlenmiştir. DSM-IV'te narsisistik kişilik, büyülenme (başarıları ve yeteneklerini abartma, gösterilen başarılarla orantısız bir biçimde, üstün biri olarak görülme beklentisi); sınırsız başarı, güç, zeka, güzellik ya da ideal aşk fantezileriyle zihinsel meşguliyet; "özel" ve eşsiz olduğuna inanma; kendisinin yalnızca yüksek statülü

ve özel kişi ya da kurumlarca anlaşılabilceğine, yalnızca onlarla ilişkilendirilmesi gerektiğine inanma; aşırı beğenilme ihtiyacı; hak kazandığı duygusu; özellikle ayrıcalıklı bir tedavi görmeye dair mantık dışı beklentiler; kendi çıkarları için başkalarını kullanma; empati eksikliği; sıkça başkalarını kıskanma ve başkalarının kendisini kıskandığına inanma; başkalarına saygısızca davranma; kendini beğenmiş davranış ve tutumlar sergileme klinik kriterleriyle tanımlanmıştır (DSM IV, 1994: 661). Başlangıçta yalnızca klinik bir semptom olarak tanımlanmasına karşın, son dönemdeki çalışmalarda narsisizm yeniden kavramsallaştırılarak bir kişilik boyutu olarak da ele alınmaya başlanmıştır. Patolojik olan narsisistik kişilik bozukluğuna karşılık gelmeyen; yani klinik tanı düzeyinde olmayan davranış ve tutumların var olduğu durumun narsisistik kişilik yapılanması olarak ele alınması ile birlikte narsisizm, sosyal psikoloji ve kişilik psikolojisinin de konusu haline gelmiştir. Twenge ve Campbell'a (2010: 25) göre bu "normal" narsisizm, toplumdaki bireyler içinde çok daha yaygın olması sebebiyle, potansiyel olarak çok daha zararlıdır.

Narsisizm ile ilgili daha güncel araştırmalar narsisizmin "grandiyözite (grandiosity)" ve "kırılganlık (vulnerability)" olmak üzere iki boyutu olduğuna işaret etmektedir. Bu boyutların ortak özelliklerinin bulunmasına karşın bazı merkez yapılar açısından boyutlar keskin şekilde ayrılmaktadır. Grandiyöz narsisizm ilk olarak grandiyözite, saldırganlık ve baskınlıkla ilişkili özellikleri yansıtırken; kırılgan narsisizm savunmacı, yetersizlik ve eksiklik hislerini gizleyen ve kişiyi olumsuz etkileyen güvensiz bir grandiyöziteyi yansıtır (Ronningstam, 2009: 113). Narsisizmin grandiyözite boyutunun, geçmişten bu yana narsisistik özelliklere sahip bireyin tanımlanmasında kullanılan başlıca özelliklere karşılık geldiği görülmektedir. Bu tanımlamalardan farklı olarak kırılgan narsisist bireyler; aşırı duyarlı, endişeli, ürkek ve güvensiz özellikler göstermektedirler.

Buna karşın, onlarla yakın ilişkiler içerisinde olan kişilerin anlayabileceği şekilde grandiyöz fantezilere sahiptirler. Hak ettiği duygusu (a sense of entitlement) ve sömürücülük (exploitativeness) gibi kişiler arası tarza bağlı olmayan narsisistik özellikleri açısından grandiyözlere benzerler (Wink, 1991: 591).

Narsisizm çalışmalarında Kohut ve Kernberg'in kuramlarının öne çıktığı görülmektedir. Otto Kernberg ve Heinz Kohut narsisizmin iki ana ekolü olarak tanımlanabilecek büyük ölçüde farklı teorilerin gelişmesine yol açmışlardır (Russell, 1985: 138). Kernberg, grandiyöziteyi tamamen patolojik ve savunmacı bir yapı olarak görürken bu görüşün aksine Kohut, grandiyöz benlik oluşumunun gelişimsel açıdan "normal" ve sağlıklı olduğunu belirtmektedir (Heiserman ve Cook, 1998: 75). Kernberg'e göre; patolojik narsisizm patolojik benlik yapılanmasını içerir; diğer bir söylemle grandiyöz benlik, öfke ve haset duygusuna karşı bir savunma olarak gelişir. Kohut'a göre ise; patolojik narsisizm, narsisistik gelişmenin erken bir aşamasındaki saplanmayı (fixation) içerir (Russell, 1985: 140-141).

Narsisizmin etiyojisine bakıldığında, literatürün erken çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk ilişkilerine, çocuk yetiştirmedeki anne-baba tutumları ile ebeveynlik stillerine vurgu yaptığı görülmektedir. Kohut ve Kernberg'in oluşturdukları modelin merkezinde narsisistlerin grandiyöz karakter yapılarının şekillenmesinde erken çocukluk deneyimlerinin rol oynadığı belirtilmektedir (Collins, 2006: 3). Kernberg narsisizmi, ebeveynin çocuğa karşı soğuk ve sert bir duruş sergilemekle birlikte, çocuğu 'özel' ve yetenekli gören ebeveynlik yaklaşımının bir sonucu olarak görmektedir (akt. Horton, Bleau ve Drwecki, 2006: 350-351). Kohut ise narsisizmin genellikle empatik olmayan ebeveynliğin bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir (akt. Collins, 2006: 3). Millon (1981), bu görüşlere zıt bir şekilde narsisizmin ebeveynin aşırı hoşgörü ve

hayranlığından kaynaklanıyor olabileceğini öne sürmüştür (akt. Thomaes, Stegge, Bushman, Olthof ve Denissen, 2008: 383-384). Literatürde narsisizmin etiolojisi üzerine birbirinden farklılaşan kuramlar bulunduğu görülmektedir. Alandaki daha güncel çalışmaların narsisizmin farklı şekillerinin olduğunu ortaya koyması ile birlikte, kuramlardaki bu zıtlığın narsisizmin birbirinden farklılaşan yapıları içermesinden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Narsisizmin kırılğan ve grandiyöz boyutlarının olduğu ve bu yapıların birbirinden ayrıldığı yönünde araştırma bulgularının artması ile birlikte hangi ebeveynlik stiline hangi narsisizm türüyle ilişkili olduğu sorusu da ortaya çıkmaktadır.

Araştırmalar narsisizmin sosyal ilişkiler ve kişiler arası ilişkilerde de belirleyici olduğunu göstermektedir. Kişiler arası düzeyde narsisistler etkileşimde buldukları kişilerle hatta kendileri ile olan etkileşimlerinde, kendi mükemmellik ve büyüklüklerini göstermek amacıyla stratejiktirler (Baumeister, 1982). Benlik sunumu davranışları ile başkaları üzerinde olumlu, kendini olumlayan değerlendirmeler ortaya çıkarmak amacı ve grandiyöz kendilik görüşlerinin sosyal doğrulamasını toplamak üzere girişimlerde bulunurlar (Morf ve Rhodewalt, 2001: 243-251). Tweng ve Campbell (2010: 44), öz saygısı yüksek olan ve narsisist olmayan kişiler ilişkilere değer verirken; narsisist bireylerin ilişkilere değer vermediklerini belirterek ayırım yapmaktadır.

Narsisizmde ele alınması gereken konulardan birinin de, narsisistik kişilik yapılanmasına sahip kişilerle etkileşime giren bireyler olduğu düşünülmektedir. Grandiyöz ve kırılğan narsisizmin birincil ve ortak özelliği diğerleriyle ilişkilerinde antagonistik (manipülatif, duygusuz, işbiriksiz, öfkeli) bir yol izlemeleridir (Miller, Hoffman, Gaughan, Gentile, Maples ve Campbell, 2011: 1014-1015). Back, Küfner, Dufner, Gerlach, Rauthmann ve Denissen'e (2013: 1013) göre narsisistik kişilerin karizması ve

kendini beğenmişliği başta diğerlerine etkileyici gelirken, empati eksiklikleri ve saldırgan tutumları, içinde buldukları ilişkiyi geliştirmelerini engeller ve diğer insanlara itici görünmelerine neden olur. Narsisizm olgusunun doğası gereği, narsisistlerin kendisini nasıl algıladığı ile etkileşime girdiği kişiler tarafından nasıl algılandığı arasında derin bir fark bulunduğu düşünülmektedir. Narsisizmle ilgili çalışmalarda yalnızca narsisist bireyden öz değerlendirme almak, bu kişilerin narsisistik benlik görüşleri nedeniyle taraflı olacaktır. Bu durum, narsisizmle ilgili yapılan çalışmalarda onlarla yakın ilişkiler içerisinde olan diğer kişilerden de değerlendirme alınmasını önemli kılmaktadır.

Narsisizm tarihçesinin çok eskilere dayanmasına karşın; bu alanda yapılan ampirik çalışmaların görece daha yeni ve az sayıda olduğu bilinmektedir. Son yıllarda toplumdaki yaygınlığı, sosyal ve kişiler arası ilişkilere yansımaları nedeniyle narsisizme olan ilginin artmasıyla çalışmaların popüler konusu haline gelmiştir. Literatür incelendiğinde, narsisizm alanındaki çalışmaların büyük çoğunluğunun yetişkinler ile gerçekleştirildiği, daha güncel çalışmaların çocuk ve ergen örnekleme de yöneldiği görülmektedir. Buna karşın, çocuk ve ergen örnekleminde gerçekleştirilen çalışmaların görece daha sınırlı kaldığı bilinmektedir. Bu araştırmada, narsisizm grandiyözite ve kırılabilirlik boyutları ile bir kişilik özelliği (trait) olarak ele alınacaktır. Bu boyutların hangi ebeveynlik stilleriyle ilişkili olduğu, ergenin sosyal uyumu ve psikolojik uyumu ile olan bağlantılarının araştırılarak narsisizmin çok yönlü şekilde ele alınması amaçlanmıştır. Bu çalışmada bireylerden öz değerlendirme almanın yanı sıra, bu kişilere dair akranlarından da değerlendirmeler alınacaktır. Bu durumun, narsisistlerin psikolojik uyumunu daha nesnel şekilde ölçmeyi sağlaması açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR

I.1. Narsisizm

I.1.1. Narsisizm Kavramı

Narsisizm (özseverlik) kavramının temeli, Yunan Mitolojisindeki Narcissus mitine dayanmaktadır. Bu mite göre Narcissus, sudaki yansımasına yani kendisine aşık olan genç ve yakışıklı bir erkektir ve bir gün yansımasını görebilmek üzere eğildiği göle düşerek hayatını kaybeder. Bu mitin bilinmesiyle birlikte narsisizm konusu, psikoloji alanı çalışanlarının da ilgisini çekmeye başlamıştır (Hudson, 2012: 7-8). Narsisizm çalışmaları 1800'lerin sonlarına dek uzanmaktadır (Miller ve Campbell, 2008: 449). 1898'de psikanalitik kuramcı Havelock Ellis'in bu mite gönderme yaparak "Narcissuslike" terimini kullanmasıyla kavram ilk kez psikolojik bir kavramı açıklamak amacıyla kullanılmıştır (akt. Cihangiroğlu, 2012: 120-121; Lima, 2007: 1). Ellis, narsisizm terimini "cinsel duyguların kaybolması ve kişinin neredeyse tamamen kendine olan hayranlığına odaklanmasından kaynaklanan bir eğilim" olarak tanımlamıştır (akt. Raskin ve Terry, 1988: 890). Nücke (1899) tarafından "bir tür cinsel sapkınlığı" tanımlamak için kullanılan terim, Sadger'in (1908) çalışmaları sonucunda psikanaliz sözlüğüne girmiştir (akt. Kernberg, 2004: 46). Narsisizm terimi başlangıçta Narcissus mitinden hareketle kişinin yalnızca kendisine yönelen ilgi ve eğilimini tanımlarken, zamanla bir kişilik özelliği ya da bozukluğu olarak kabul edilmiştir (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011: 3-13).

I.1.2. Narsisizm Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar

Literatür incelendiğinde, narsisizme ilişkin kuramların genellikle dinamik bakış açısından hareketle geliştirildiği görülmektedir. Freud'un 1914'te yayınlanan "Narsisizm Üzerine: Bir Giriş" başlıklı çalışması ile narsisizm psikanalizde keşfedilerek ayrıntılı

olarak tartışılmaya başlanmıştır (Jordan, 2011: 11). Freud bu çalışmasında, narsisizm kavramını özellikle “libidinal yatırım” ile bağlantılandırmaktadır. Ona göre narsisizm, kişinin libidinal nesne olarak kendi benliğini seçmesidir (Güngör, Ekşi ve Arıca, 2012: 1272). Freud, yine aynı çalışmasında, anaklitik kişilik tipi ve narsisistik kişilik tipi arasında ayırım yapmıştır. Anaklitik kişilik tipinin sevgisini dışa (başlangıçta sevgi nesnesi olan ebeveyne, sonrasında da ebeveynin yerine geçenlere) yönlendirdiğini; narsisistik bireyin ise bu sevgiyi içe yöneltmesi ile ayrıştığını savunmuştur (akt. Otway ve Vignoles, 2006: 104-108). Narsisistik bireyin neden böyle bir yola başvurduğu üzerine açıklamalar getirirken, Freud erken çocukluk deneyimlerine vurgu yapmaktadır. Freud’a göre, doğumla birlikte birincil narsisizm olarak da anılan mutlak narsisizmden, nesnelere keşfedilmesine ve dış dünyanın algılanmasına doğru geçiş olur. İnsan dış dünyayı gittikçe daha çok tanıyarak, başlangıçtaki narsisizmi “nesne sevgisine” dönüştürür (Cihangiroğlu, 2012: 119-121). Ancak, anne babasından beklediği, ihtiyaç duyduğu ilgi ve sevgiyi alamayan bebek, nesneye yapması gereken libidinal yatırımı kendisine yapar. Freud bu durumu ikincil narsisizm olarak adlandırmaktadır. İkincil narsisizm, normal olan birincil narsisizmin aksine patolojiktir. İkincil narsisizmle birlikte, yalnızca kendisi ve kendisiyle ilişkili şeylere odaklanan narsisistik kişilik tipinin oluşumuna zemin hazırlanmış olur.

Freud’a göre kişi narsisistik tipe bağlı olarak:

- a) Kendisinin olduğu şeyi (yani kendini)
- b) Kendisinin bir zamanlar olduğu şeyi
- c) Kendisinin olmak istediği şeyi
- d) Bir zamanlar kendisinin parçası olmuş bir şeyi sevebilir (Freud, 1914/2007: 36-37).

Freud, narsisizmle ilgili açıklamalarda bulunurken “narsisistik nevroz” terimini de kullanmıştır. Freud’un narsisizm kavramını klinik kullanımı, narsisistik rahatsızlıkların etiyojisini anlamada önemli olan çağdaş klinik gelişmeleri canlandırmıştır (Raskin ve Terry, 1988: 891). Kavramı dinamik bakış açısı ile ele alan Freud’un ardından, narsisizme ilişkin kuramları ile Kohut ve Kernberg dikkati çekmektedir. Kohut ve Kernberg, ortak nokta olarak, narsisistik benliğin kendini beğenmişliğini yorumlarken, kişiler arası ilişkilerde zayıf işlevselliğe vurgu yapmışlardır. Narsisizmin tanımlanmasında hem fikir olan bu iki teorisyen, narsisizmin etiyojisine dair yaptıkları açıklamalarda belirgin şekilde farklılaşmışlardır (Campbell, 1999: 1255). Psikanalist Otto Kernberg ve Heinz Kohut narsisizmin iki ana ekolü olarak tanımlanabilecek büyük ölçüde farklı teorilerin gelişmesine yol açmışlardır (Russell, 1985: 138).

Kohut (1971, 1977) narsisizmi “Kendilik (Self) Psikolojisi” kuramı çerçevesinde “Kendilik bozuklukları” başlığı altında ele almaktadır (akt. Terbaş, 2004). Kernberg (1974) de narsisizmi “Nesne ilişkileri (Object Relations)” kuramı çerçevesinde ele almıştır (akt. Heiserman ve Cook, 1998).

Kohut, grandiyöz benlik oluşumunun “normal” ve sağlıklı olduğunu öne sürer. Ona göre; erken çocukluktaki grandiyözite, bir çocuğun “her şeye gücü yeten” olarak algıladığı bakım verenle birleşme arzusunu ve kendi kapasitesini göstererek bu kapasiteye (yani kendisine) hayran olma ihtiyacını karşılamayı temsil eder (Heiserman ve Cook, 1998: 75-77). Patolojik narsisizm ise, narsisistik gelişimin erken aşamasındaki saplanmadan kaynaklanır (Russell, 1985: 141). Kohut, narsisistik kişileri “iç deneyimi eksik” olarak tanımlamıştır. Bu kişilerin kendilerine bir anlam kazandırabilmeleri için başka kişilerin tepkilerine bakmaları gerektiğini ileri sürmüştür (akt. Gendlin, 1987: 16).

Kernberg, narsisizmin Kohut'un öne sürdüğü gibi gelişimin erken narsisistik dönemlerindeki gelişimsel duraklama veya saplanmadan kaynaklanmadığını (Russell, 1985), patolojik narsisizmin patolojik benlik yapılanmasını içerdiğini belirtmektedir (Masterson, 1981/2006). Diğer bir deyişle; Kernberg, grandiyöziteyi tamamen patolojik ve savunmacı olarak görmektedir (Heiserman ve Cook, 1998). Kernberg'e göre; narsisistik bozukluklar, erken (oral) dönemde bireyin kendiliğine ve nesne temsillerine karşı tehdit algılaması sonucu oluşan engellenmeden kaynaklanan, yönetilemez derecedeki saldırganlığın bir sonucudur.

Literatürde, narsisizmi tamamen patolojik bir durum olarak açıklayan kuramcılarının yanı sıra, narsisizmin bir oranda sağlıklı ve işlevsel olduğunu belirten farklı bakış açıları da bulunmaktadır. Luchner, Mirsalimi, Moser ve Jones (2008: 1) narsisizmin herkesin doğasında olduğunu belirtirken, Say (2010: 1), benzer şekilde narsisizmin sağlıklı insan gelişiminin bir parçası olduğunu söyler. Vaknin (1999: 1-15)'e göre ise; sağlıklı narsisizm, istikrarlı olan öz-değer ve öz-saygı duygusu ile birleştiğinde dengeli ve olgundur. Ayrıca bu narsisizm şeklinde kişinin başarıları ve özelliklerinin değerlendirilmesi gerçekçidir, sağlıklı narsisizm kişinin kendi sınırlarını bildiği anlamına gelir. Vaknin (1999: 1-15), patolojik narsisizmin, sağlıklı narsisizmin aşırı hali (ya da aşırı benlik saygısı) olduğu tanımlamalarının hatalı olduğunu belirtmektedir. Patolojik narsisizm, literatürde sağlıklı, normal, uyumlu, işlevsel olarak açıklanan narsisizm şeklinden belirgin bir şekilde farklılaşmaktadır.

I.1.3. Patolojik Narsisizm ve Narsisistik Kişilik Bozukluğu

Narsisizmin bir sorun ya da bozukluk olarak ele alınışı narsisistik kişilik bozukluğu tanısından da öncelere dayanmaktadır. "Patolojik narsisizm", "narsisistik bozukluk", "zarar verici (malignant) narsisizm", "zarar verici (malignant) narsisistik

sendrom”, “uyumsuz (maladaptive) narsisizm”, “sağlıksız (unhealthy) narsisizm” olarak ifade edilen narsisizm pek çok kere bir sorun veya müdahale gerektiren bir durum olarak ele alınmıştır (örn. Barry, Frick, Adler ve Grafeman, 2007; Vukov ve Moore, 2010).

Jones (1913) ve Walder (1925) “narsisistik” terimini kullanmadan bu kişilik bozukluğuna ilişkin tanımlamalarda bulunmuşlardır (akt. Atay, 2009: 183). Jones, bu kişilerin karakter özelliklerini “Tanrı kompleksi” olarak isimlendirmiştir. Aşırı narsisizm ve teşhirciliğin, tanrı ya da tanrısal varlık olmak gibi fanteziler kurma ve beraberinde kişinin kendi güç ve niteliklerine hayranlık duymasını içerdiiğini öne sürmüştür (Ronningstam, 2005: 283). Narsisistik kişilik bozukluğu olan hastaya ilişkin ilk olgu sunumunu 1925’te Walder yayınlamıştır (akt. Konrath, 2007: 3).

Herkeste olan sağlıklı narsisizmden farklı olarak, patolojik narsisizm kalıcı, uyumsuz, şiddetlidir, ciddi sıkıntılara ve işlev bozukluğuna yol açar (Vaknin, 1999: 1). Lasch (2006), normal narsisizm ile patolojik narsisizm arasındaki ayrımı vurgular. Normal gelişim nesnesi, kişinin kendi çabalarıyla ortaya çıkan bir şey (örn. resim, bilimsel bir buluş) iken; narsisistik kişilik bozukluğunda nesnenin, kişinin sahip olduğu bir şey (örn. dış görünüş, zeka, zenginlik) olması açısından farklılaştığını belirtir (Lasch, 2006: 92).

Godkin ve Allcorn’a (2009: 486) göre; patolojik narsisizm, kişinin ideal benliği ile bu benlikle uyuşmayan gerçek benliği arasındaki tutarsızlıktan doğar. Bu kişilerde görülen düşük benlik saygısı, aşağılık ve başarısızlık hisleri ideal benliğin gerçekleştirilmesindeki hataları yansıtmaktadır. Patolojik narsisizme sahip kişiler, bencil olabilirler ve ideal öz-imağlarını fantezilerle yerine getirebilmek için suçluluk ya da acıma duygusu olmadan başkalarını kullanabilirler. Odağ (2012: 5) ise kendisi büyüklenirken,

bunun yanı sıra başkalarını aşağılamanın patolojik narsisizmin baskın bir özelliği olduğunu bildirmektedir.

Uzun geçmişine rağmen, narsisizm DSM-III'ün yayınlanmasına dek bir ruhsal bozukluk olarak resmen ortaya çıkmamıştır (Miller ve Campbell, 2008: 449). Klinik psikolojide ilk kez Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın üçüncü basımı (DSM-III) ile birlikte bir kişilik bozukluğu olarak ele alınmaya başlanmış ve narsisistleri tanımlayıcı özellikler burada ayrıntılarıyla paylaşılmıştır (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011: 8). DSM III-R (1980: 191) narsisizm kriterleri aşağıdaki gibidir:

1. Eleştiriye, öfke, utanç ya da aşağılanmış olma duygularıyla tepki verir (açıkça göstermiyor olsa bile)
2. Kişiler arası ilişkileri kendi çıkarına kullanır: kendi amaçlarına erişmek için başkalarını aldatır
3. Kendi önemine ilişkin büyüklük duygusu vardır, örn. Başarılarını ve yeteneklerini abartır, yeterli bir başarı göstermeksizin “özel” biri olarak saygı görmeyi bekler
4. Kendi sorunlarının çok değişik olduğuna ve bunların ancak özel birtakım kişilerce anlaşılabilir olduğuna inanır
5. Sınırsız başarı, güç, zeka, güzellik ya da üstün sevgi düşlemleri üzerine kafa yorar
6. Hak kazandığı duygusu vardır: kendisinin özellikle kayırılacak olduğu bir tedavi biçiminin uygulanacağı beklentisi içerisindedir, örn. başkaları sırada beklemek zorunda iken kendisinin buna uymakla yükümlü olmadığını düşünür
7. Sürekli ilgilenilmeyi ve beğenilmeyi ister, örn. kendisine iltifat edilmesi için ortam hazırlar

8. Empati yapamaz: başkalarının ne hissettiğini anlayamaz ve onların duygularını yaşayamaz, örn. ağır hasta bir arkadaşı randevusunu iptal ettiği zaman kızar ve şaşırır

9. Kıskançlık duyguları içindedir.

1994 tarihinde yayınlanan DSM IV'te narsisistik kişilik bozukluğu tanı ölçütleri, genç erişkinlik döneminde başlayan ve değişik koşullar altında ortaya çıkan, üstünlük duygusu (düşlemlerde ya da davranışlarda), beğenilme gereksinimi ve empati yapamamanın olduğu sürekli örüntü olarak tanımlanmıştır. DSM IV (1994) ve DSM V'te (2013) narsisistik kişilik bozukluğu tanısı için belirtilen kriterlerin çok benzer olduğu görülmektedir.

DSM V'te (2013: 333-334) yer alan narsisistik kişilik bozukluğu tanı kriterleri şu şekildedir:

Aşağıdakilerden beşi (ya da daha çoğu) ile belirli, erken erişkinlikte başlayan ve değişik bağlamlarda ortaya çıkan, büyüklenme (düşlemlerde ya da davranışlarda) beğenilme gereksinimi ve eşduyum yapamama ile giden yaygın bir örüntü:

1. Büyüklenir (örn. Başarılarını ve yeteneklerini abartır, gösterdiği başarılarla orantısız bir biçimde, üstün biri olarak görülme beklentisi içindedir).
2. Sınırsız başarı, güç, zeka, güzellik ya da yüce bir sevgi düşlemleriyle uğraşır durur.
3. "Özel" ve eşi, benzeri bulunmaz biri olduğuna ve ancak özel ya da üstün diğer kişilerce (ya da kurumlarca) anlaşılacağına ve ancak onlarla ilişki kurması gerektiğine inanır.
4. Çok beğenilmek ister.

5. Hak ettiği duygusu içindedir (özellikle kayırılacak bir tedavi göreceğine ya da her ne istiyorsa yapılacağına ilişkin anlamsız beklentiler içinde olma).
6. Kendi çıkarı için başkalarını kullanır (kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarından yararlanır).
7. Eşduyum yapamaz: Başkalarının duygularını ve gereksinmelerini anlamak istemez.
8. Sıklıkla başkalarını kıskanır ya da başkalarının kendisini kıskandığına inanır.
9. Başkalarına saygısız davranır, kendini beğenmiş davranışlar ya da tutumlar sergiler.

DSM tanı kriterleri sayesinde, patolojik narsisizmin ruhsal bozukluk olarak belirlenmesinde ölçütler oluşmuş ve patolojik narsisizmi tanımlamak görece kolaylaşmıştır. Bununla birlikte, narsisizm tanımının DSM tanı ölçütlerini tam olarak karşılamayan yani patolojik olarak adlandırılmayan birtakım olumlu ve olumsuz özelliklere de karşılık geldiği yönünde görüşler belirginleşmiştir. Bu görüşlerin artması ile birlikte narsisizm kavramı, araştırmacılar tarafından bir kişilik özelliği olarak da çalışılmaya başlanmıştır.

I.1.4. Kişilik Psikolojisi Perspektifinden Narsisizm

Başlangıçta yalnızca klinik bir semptom olarak tanımlanmasına karşın, son dönemdeki çalışmalarda narsisizm yeniden kavramsallaştırılarak bir kişilik boyutu olarak da ele alınmaya başlanmıştır. Bunun bir sonucu olarak, narsisizm sosyal-kişilik ve endüstriyel-örgüt psikolojisi de dahil olmak üzere farklı disiplinlerden gelen psikologların

da ilgisini çekerek araştırmaların konusu haline gelmiştir (Gentile, Miller, Hoffman, Reidy, Zeichner ve Campbell, 2013: 1120).

Kişilik psikolojisi çerçevesinde narsisizm “kişilik özelliği” olarak ele alınmaktadır. Patolojik olan narsisistik kişilik bozukluğuna karşılık gelmeyen; yani klinik tanı düzeyinde olmayan eşik altı davranış ve tutumların var olduğu durumdur. Bu durumun “narsisistik kişilik yapılanması” olarak da adlandırıldığı görölmektedir.

Kişilik psikolojisi araştırmacılarının narsisizm konusuna ilgi göstermesi ile birlikte narsisizm kavramının tanımlamasında değişiklikler meydana gelmiştir. Klinik psikoloji perspektifinden ele alınan tipik narsisistler, psikolojik işleyişteki birtakım bozulmalarla karakterizedir. Narsisistik benlik kavramı ise benmerkezcilik, biricik ve ‘özel’ olma hissi, kendine karşı aşırı olumlu görüş gibi durumlarla karakterizedir (Campbell, Reeder, Sedikides ve Elliot, 2000: 330).

Narsisizmin diğer kişilik özelliklerinde olduğu gibi sağlıklıdan sağlıksıza bir sürekliliği vardır (Wink, 1991:590-591). Kişilik psikolojisi literatüründe, narsisizmin olumlu ve olumsuz yönlerinin birlikte ele alındığı görölmektedir. Narsisistlerin ilgi isteği, kendilerine aşırı güvenmeleri, empati eksikliği narsisizmin olumsuz yönlerini temsil etmekte iken; dışadönük olmaları, daha az depresif görümleri ise narsisizmin olumlu yönlerine karşılık gelmektedir (Young ve Pinsky, 2006: 2). Twenge ve Campbell’a (2010: 25) göre, kişilik özelliği olarak ele alınması gereken “normal” narsisizm, toplumdaki bireyler içinde çok daha yaygın olması sebebiyle, potansiyel olarak çok daha zararlıdır.

Psikoloji literatürü, günümüze dek yapılan çalışmalarda narsisizmin birden fazla tipini belirlemiştir:

- a. Daha iyi bilinen büyüklenmeci/ grandiyöz (grandiose) şekli

b. Daha az tanidik olan ve daha az kabul gören gizli/örtük (covert) şekli (Luchner, vd., 2008).

I.1.5. Kırılğan ve Grandiyöz Narsisizm

Kimi araştırmacılar (örn. Morf ve Rhodewalt, 2001; Odağ, 2012; Thomaes, vd., 2008) narsisizmin, grandiyöz ama sonuç olarak kırılğan kendilik görüşlerini içerdiğini belirtmektedir. Bazı araştırmacılar (örn. Besser ve Priel, 2010; Miller, vd., 2011; Ra, Cha, Hyun ve Bae, 2013; Rohmann, Neumann, Herner, ve Bierhoff, 2011) ise narsisizmin grandiyözite (grandiosity) ve kırılğanlık (vulnerability) olmak üzere iki ayrı boyutu olduğunu öne sürmektedir. Ackerman ve arkadaşları (2011) grandiyözite ve kırılğanlık boyutlarının ayırt edildiğı takdirde narsisizmin daha iyi anlaşılabilceğini savunmaktadır.

Narsisizmin bu iki şekli için literatürde çeşitli terimler kullanılmıştır. Bu boyutları ifade etmek için “grandiyözite ve kırılğanlık” ile “açık ve örtük (gizli)” adlandırmalarının en sık kullanılanlar olduğu görülmektedir. Besser ve Priel (2010); Miller ve arkadaşları (2011); Rohmann, Neumann, Herner ve Bierhoff (2012) büyüklenmecilik (grandiosity) ve kırılğanlık (vulnerability) terimlerini tercih ederken; Akhtar (1989); Ra, Cha, Hyun ve Bae (2013) Wink (1991), açık (overt) ve gizli (covert) terimlerini kullanmıştır.

Miller, Widiger ve Campbell (2014c), narsisistik grandiyözite ve kırılğanlığın kaçınılmaz şekilde bir arada gittiğı fikrini sorguladıklarını belirtmişlerdir. Çalışmanın bulguları, böyle bir birliktelik yerine narsisistik grandiyözite ve narsisistik kırılğanlık olmak üzere iki boyuta işaret ettiğini ve bunların arasında düşük korelasyon olduğunu ya da bu iki yapının ilişkisiz olan nomolojik ağlar olduğunu göstermiştir. Miller ve arkadaşlarına (2014c) göre, bu durum kişilerin muhtemelen sadece (ya da öncelikle)

grandiyöz ve sadece (ya da öncelikle) kırılğan narsisistik özelliklerde olduklarını ve daha nadiren aynı anda ya da dalgalanmalar şeklinde bu iki özelliği bir arada gösterdiklerini söylemektedir.

Narsisizmin grandiyözite boyutunun, geçmişten bu yana narsisistik özelliklere sahip bireyin tanımlanmasında kullanılan başlıca özelliklere karşılık geldiği görülmektedir. Bu tanımlamalardan farklı olarak kırılğan narsisist bireyler; aşırı duyarlı, endişeli, ürkek ve güvensiz özellikler göstermektedirler. Buna karşın, onlarla yakın ilişkiler içerisinde olan kişilerin anlayabileceği şekilde grandiyöz fantezilere sahiptirler. Hakkı olduğu duygusu (a sense of entitlement) ve sömürücülük (exploitativeness) gibi kişiler arası tarza bağlı olmayan narsisistik özellikleri açısından ise grandiyözlere benzerler (Wink, 1991: 591).

Araştırmacılara göre, ortak özelliklerinin bulunmasına karşın bazı merkez yapılar açısından boyutlar keskin şekilde ayrılmaktadır. Grandiyöz narsisizm; teşhircilik, kibir, sadece kendisiyle meşguliyet, sosyallik, baskınlık, hakkı olduğu duygusu ve eleştiriye karşı tepkisellikle karakterize edilmektedir. Kimi araştırmacılara (örn. Besser ve Priel, 2010; Luchner, vd., 2008) göre, narsisizmin bu formu Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM IV-TR) tanı kriterlerine göre tanımlanan narsisizm türüdür. Grandiyöz narsisist bireylerin, açık şekilde kendini abartma (self-enhancement) yoluyla benlik saygılarını düzenleme olasılıkları daha yüksektir. Bu kişiler, zayıflıklarını reddetme, hakkı olduğu duygusunun sonucu olarak aşırı taleplerde bulunma, karşılanmamış beklentilere öfkeyle tepki verme, benlik saygısını tehdit eden insanların değerini düşürme gibi davranışlar sergilerler (Dickinson ve Pincus, 2003: 189).

Açık/grandiyöz narsisistler, kendilerine dair büyüklenmeci duygular yaşantılar, başkalarının dikkatini çekme isteği ve eğilimleri vardır ve bu kişiler başkalarının ihtiyaçlarına oldukça ilgisiz olmalarına rağmen sosyal açıdan çekicidirler. Gizli narsisistler ise, derinde kendilerini başkalarından aşağı hissederler, diğerlerinin değerlendirmelerine karşı aşırı duyarlıdırlar ve genellikle memnuniyetsizdirler (Ra, vd., 2013: 881-882).

Açık narsisizm eğilimi olan kişiler, başkalarının yoğun ilgisine ve hayranlığına ihtiyaç duyarlar. Bu kişiler, kendilerini “önemli” olarak algırlar ve bu durum onlar için gizlenmesi gereken bir sır değildir. Başkalarının ihtiyaçlarına karşı ilgisiz olmalarına rağmen, diğer insanlar açık narsisizm eğilimi olan kişileri ilgi çekici bulabilirler. Ağırlıklı olarak açık narsisistik özellikleri sergileyen insanlar, mütevazı duyguları hissettiklerini, hayatlarında boşluğu deneyimlediklerini nadiren itiraf ederler (Zondag, 2013: 564).

Miller, Widiger ve Campbell’a göre (2014c) kırılabilir narsisizmin merkezi bileşeni değildir. Kırılabilir narsisist bireyler, benlik saygısını ayarlamak üzere kendini geliştirme stratejileri kullanmak için daha az donanımlıdırlar. Benlik saygılarını düzenlemek için sık sık başkalarından gelen geribildirimlere inanmaları gerekir. Bu kişiler başkaları ile ilişkilerini geliştirme konusunda çok daha fazla anksiyete yaşarlar, ayrılık işaretlerine aşırı duyarlıdırlar, benlik saygılarının kırılabilir doğasından dolayı ayrılık durumu üzerine daha fazla sıkıntı yaşarlar (Besser ve Priel, 2009; Dickinson ve Pincus, 2003).

Kırılabilir narsisistik kişilikte, açıkça utangaçlık ve çekinmenin olduğu, bu kişilerde empati bile görülebildiği öne sürülür. Ancak araştırmacılara göre, bu görünümün altında, grandiyöz beklentiler ve hakkı olduğu duygusuna dair gizli bir öz vardır

(Dickinson ve Pincus, 2003: 189). Gizli narsisistik özellikler sergileyen bireyler, sürekli kendilerinin beğenilecek ve hayran olunacak özelliklerini görecektir, özverili kişileri ararlar, bu kişilerle iletişime geçerler. Bu şekilde kendilerinin övgü ve hayranlığa layık olduklarını kanıtlarlar (Luchner, vd., 2008: 3).

Hem Kernberg hem de Kohut narsisistik karakter patolojisinin dışavurumlarının iki ayrı biçimden birisini alacağını kabul etmiştir: Bunlardan ilki grandiyözitenin özelliği olan, teşhircilik, atılganlık, açıkça kendine güven sergileyen açık (overt) formudur. Diğeri ise büyüklük duygularının büyük ölçüde bilinçsiz olduğu gizli (covert) formu (Heiserman ve Cook, 1998: 83).

Akhtar (1989) narsisizmin özellikleri için açık (overt) ve örtük (covert) ayrımını önermiştir. Açık narsisizme sahip kişiler, benliğiyle ilgili grandiyöz (büyüklenmeci) duygulara sahiptir ve başkalarının duygularına karşı kayıtsız olmalarına rağmen, sosyal açıdan çekicilerdir. Ancak gizli narsisizmde kırılabilirlik belirtileriyle karşılaşılır. Bu kişiler kendilerinden şüphe ederler, eleştiriye karşı aşırı duyarlıdır, başkalarına güven duymayı ya da bağlı olmayı başaramazlar (akt. Otway ve Vignoles, 2006: 104).

Grandiyöz narsisizm ilk olarak grandiyözite, saldırganlık ve baskınlıkla ilişkili özellikleri yansıtırken; kırılabilir narsisizm savunmacı, yetersizlik ve eksiklik hislerini gizleyen ve kişiyi olumsuz etkileyen güvensiz bir grandiyöziteyi yansıtır (Miller ve ark., 2011: 1013-1014).

Luchner ve arkadaşları (2008) bu iki narsisistik tip arasındaki ayrımın, danışan dinamiklerini daha iyi kavramsallaştırma açısından belirlenmiş olmasına karşın, gizli narsisistik eğilimler ve özelliklerin psikoterapistleri ve psikoterapiyi nasıl etkileyebileceği

üzerine çok daha az çalışma olduğunu söyler. Alandaki yeni araştırmalarla birlikte narsisizm üzerine yapılan çalışmalarda “grandiyözite” ve “kırılganlık” boyutlarındaki ayrımın dikkate alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

I.1.6. Literatürde Narsisizm Çalışmaları

Son 20 yıl içinde narsisizm araştırmalarındaki artışlar, narsisizmi ölçen yeni araçların geliştirilmesine ve geçerlilik kazandırılmasına, dönüm noktası olan deneylere, süregelen teorik tartışmalara yol açmaktadır (Holtzman, Vazire ve Mehl, 2010: 478).

Narsisizm hem normal gelişim ve hem de patolojik kişilik işleyişi ile ilişkili olması nedeniyle hem klinik araştırmalar hem de sosyal psikoloji/kişilik psikolojisi araştırmaları için önemli bir yapıyı temsil eder (Luchner, Hauston, Walker ve Hauston, 2011: 779). Narsisizmin bir patoloji olarak ele alındığı narsisistik kişilik bozukluğu ile ilgili araştırmaların daha yaygın olmasına karşın, narsisizmin sosyal/kişilik psikolojisi perspektifinden bir kişilik eğilimi olarak ele alınarak araştırıldığı çalışmaların literatürde çok daha sınırlı olduğu görülmektedir.

Narsisizm etiyojisi üzerine psikanalistlerden gelen pek çok teorik yorum olmasına karşın, bu alanda sistematik niceliksel araştırma eksikliği belirgindir. Teorilerin pek çoğu çoğunlukla tedavi sürecindeki hastaların nitel vaka çalışmalarının yorumlanmasıyla geliştirilmiştir. Ayrıca psikanalitik yazılarda klinik vaka çalışmaları üzerine odaklanması özellikle narsisizmde sosyal psikolojinin ana odağı olan klinik olmayan örnekleme genelleme konusunda önemli kaygılara yol açmaktadır (Otway ve Vignoles, 2006: 106).

Narsisizm üzerine yapılan çalışmalar her ne kadar narsisizmin giderek arttığını ve yaygınlaştığını belirtse de Derwin’e (1982) göre, narsisizmin prevalansının artıp

artmadığı gerçekte belli değildir; yalnızca narsisistik kişiler günümüzde daha görünür olmuştur (akt. Emmons, 1987: 12).

Son dönemde klinik, sosyal-kişilik, gelişimsel, endüstriyel-örgüt psikolojisi alanlarında narsisizm kavramına olan ilgi artmıştır. Miller ve arkadaşları (2014b: 958) bu ilgi artışını iki nedene bağlamaktadır:

a. Batılı toplumların özellikle de Amerikan toplumunun giderek narsisistikleştiğini iddia eden literatür, hem empirik çalışma alanında hem de medyada konunun dikkat çekmesine yol açmıştır.

b. Narsisizmin daha iyi tanınması sonucu grandiyözite ve kırılabilirlik olmak üzere iki boyutunun olduğunun vurgulanmaya başlanmıştır.

Kırılabilir ve grandiyöz narsisizm arasındaki önemli farklılıklara rağmen, çoğu sosyal psikolojik araştırmalar açık (grandiyöz) narsisizm üzerine odaklanmıştır ve gizli (kırılabilir) narsisizm nispeten ihmal edilmiştir denebilir (Otway ve Vignoles, 2006: 105).

Rohmann ve arkadaşları (2012), yürüttükleri çalışmada kırılabilir narsisizmin düşük benlik saygısı ve bağımlı benlik algısı ile bağlantılı iken; grandiyöz narsisizmin yüksek benlik saygısı ve bağımsız benlik algısı ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Narsisizmde değerlendirme ile ilgili tartışmaların çoğu, sosyal-kişilik psikolojisi literatüründe ve klinik psikoloji/psikiyatri literatüründe narsisizmin nasıl kavramsallaştırıldığı ve değerlendirildiği üzerinedir (Miller, Lynam ve Campbell, 2014a). Miller ve Campbell'a göre narsisizmin kavramsallaştırılmasında uzlaşma eksikliği vardır (2008: 449).

Kişilik psikolojisi perspektifinden narsisizmin uyumlu ve uyumsuz özellikleri birlikte ele alınmaktadır. Literatürde, narsisistik olumlayıcı (affirmative) özellikler ve narsisistik yaralayıcı (injurious) özelliklerin araştırıldığı çalışmalar bulunmaktadır (örn. Heiserman ve Cook, 1998). Benzer şekilde, kişiler arası ilişkilerde ortaya çıkardığı güçlüklerin araştırıldığı çalışmaların (örn. Fatfouta, Gerlach, Schröder-Abé ve Merkl, 2015; Miller ve Campbell, 2011) yanı sıra narsisizmin; liderlik, karar verme, benlik saygısı, çekicilik gibi kavramlarla birlikte ele alındığı çalışmalar da bulunmaktadır (örn. Campbell, 1999; Campbell, Foster ve Finkel, 2002; Liu, 2009; Raskin, Novacek ve Hogan, 1991;).

Besser ve Priel'e (2010) göre, bazı unsurları uyumlu görünse de, narsisizmi duygusal dalgalanmayla ve genellikle sağlıksız, yoğun tepkilerle ilişkili olarak yorumlamak gerekmektedir.

Heiserman ve Cook (1998) narsisist bireylerin “duygu dünyalarında” düşmanlık, depresyon ve utancın rolüne dair farklı kuramsal bakış açılarına sahip olan Kohut ve Kernberg'in görüşlerini test etmek için planladıkları bir çalışmada narsisistik karakter özellikleri baskın ya da düşük olan kişilerinin olumlayıcı ya da incitici otobiyografik anılara verdikleri duygusal tepkilerin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin katıldığı çalışmada denekler erken dönem anılarla ilgili 4 koşula (gurur verici, incitici, belirsiz anılar ve anının olmadığı) atanmışlardır. Uygulamada önce Narsisistik Kişilik Envanteri verilen deneklere daha sonra atandıkları koşula uygun bir anıyı yazmaları için süre tanınmış, en son olarak da diğer duygu ölçekleri verilmiştir. Çalışmanın sonucunda narsisizmi yüksek olanlar utanç verici anı ve anının olmadığı koşullarda daha fazla düşmanlık duygusu yansıtmışlar, narsisizmi düşük olanların gurur verici anılara daha fazla olumlu duygu ile tepki verdikleri bulunmuştur.

Utanç veren anılar, narsisizmi yüksek kişiler için yüksek düşmanlık yansıtmaları ile sonuçlanmıştır. Erken dönem anıları utanç ya da gurur vericilik açısından değerlendiren erkek ve kadınlar arasındaki farklılaşmalara bakıldığında ise, narsisizmi yüksek olan erkeklerin düşük olan erkeklere kıyasla anılarını anlamlı şekilde daha az utanç verici buldukları belirlenmiştir. Kadınlarda ise bunun aksine narsisizmi yüksek olanların narsisizmi düşük olan kadınlara kıyasla anlamlı olmasa da anılarını daha fazla utanç verici olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında bu çalışmanın bulguları Kernberg'in iddia ettiği gibi narsistik grandiyozitenin patolojik bir yapı olduğunu destekler niteliktedir.

Ra, Cha, Hyun ve Bae (2013) gerçekleştirdikleri çalışmada gizli narsisizmin bağışlayıcılıkla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bulgular, gizli narsisistlerin açık narsisistlere göre daha az bağışlayıcı olduğunu göstermiştir.

Narsisizmle ilişkisi araştırılan bir diğer psikolojik kavram ise can sıkıntısı (boredom) değişkenidir. Yapılan araştırmalar her iki narsisizm dışavurum şeklinin de can sıkıntısı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Açık narsisizm can sıkıntısı ile negatif yönde ilişkili bulunurken, gizli narsisizmin can sıkıntısı ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Zondag, 2013).

Son yıllarda, sosyal ve klinik psikoloji araştırmacıları yetişkin bağlanma stilleri ve narsisizm arasındaki ilişkiyi araştırmaya başlamıştır (Besser ve Priel, 2009). Dickinson ve Pincus (2003) yaptıkları çalışmada, gizli narsisizmi, yetişkinin kaygılı-korkulu (anxious-fearful) bağlanma stili ile güçlü ilişkili olduğunu, kaçınmacı (avoidant) bağlanma ile de zayıf ilişkisinin olduğunu bildirmiştir. Çalışmalar kaygılı bağlanma ile gizli/kırılgan narsisizm arasında güçlü ilişkinin olduğunu bildirmesine karşın, araştırmacılar

gizli/kırılgan narsisizm ve kaygılı bağlanmanın aynı şey olmadığı sonucuna varmıştır (Besser ve Priel, 2009).

Emmons (1987) narsisizme ilgi bu kadar yoğunken, narsisizm üzerine ampirik araştırmaların bunun gerisinde kalmasını şaşkıncı bulmaktadır. Ona göre test edilebilir hipotezler ya da deneysel araştırma yapılabilen çalışmalar olmadığı sürece bu alandaki ilerlemenin yavaş olması kaçınılmazdır. Bununla birlikte daha güncel bir çalışmada Miller ve arkadaşları (2011: 1013) son 30 yılda narsisizme giderek artan bir ilgi olduğundan söz etmektedir. Miller ve arkadaşları (2011) bu alandaki çalışmalarda, narsisizm olgusunu oluşturmada ve değerlendirmede daha açık bir ayrışmaya ihtiyaç duyulduğunu söylemektedir. Ancak narsisizm üzerine yapılan literatür incelemesinde, ampirik ve teorik literatürde yapılan çalışmaların pek çoğunda grandiyözite ve kırılabilirlik boyutları arasındaki ayrımın sürekli şekilde yapılmadığı ifade etmektedir.

Narsisizmin etiyolojisine dair yapılan çalışmalar, kişilerin çocukluk deneyimlerine vurgu yapmakta ve literatürde narsisizmin çocuklukta da yetişkinliktekinden benzer yansımalarının olduğu üzerine yaygın bir görüş bulunmaktadır. Alandaki bu gelişmelerle birlikte çocuk ve ergen örneklemi üzerinde yapılan narsisizm çalışmaları da artış göstermiştir.

I.1.7. Çocuk ve Ergenlerde Narsisizm ve Narsisizm Çalışmaları

Gelişimsel çalışmalarda doğru, dengeli “olumlu kendilik görüşü” ile şişirilmiş, narsisistik “olumlu kendilik görüşünü” ayırt etmenin önemi giderek daha çok kabul edilmektedir (Thomaes, Brummelman, Reijntjes ve Bushman, 2013: 22).

Thomaes ve arkadaşlarına (2013: 22) göre; narsisizm geç çocuklukta tespit edilebilir ve narsisizmin çocuklarda da yetişkinlerdekine benzer belirtileri ve sonuçları

vardır. Narsisistik kişilik bozukluğu tablosu çizen çocukların patolojik ben-merkezciliği (self-centeredness) ile çocukluğun normal kabul edilen narsisizmi arasındaki ayrım önemlidir. Normal narsisizmde çocuğun bağıllık ve hayranlık gereksinimleri yaşına uygun olarak gördüğü ilgiden karşılır. Bu ilgi, çocuğun değerbilirliği ve karşılıklılığıyla beslenir. Narsisistik patolojisi olan çocuk ise bağıllığını reddeder ancak bu duygusal doyumu zaten hakkı olduğu duygusuyla, karşılığı olmadan ve minnettarlık duygusunu hissetmeden alır (Kernberg, Weiner ve Bardenstein, 2000: 179-192).

Egan ve Kernberg (1984), 8 yaşındaki Matt isimli bir erkek çocuğunun patolojik narsisistik özelliklerini inceledikleri klinik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yapmış oldukları çalışmada, normal çocuksu (infantile) narsisizmde başarıları ve yetenekleri abartmaya eğilim olduğunu, ancak bu eğilimin çocuğun üstün amaçlarına ulaşması ve olağanüstü güçlere sahip olması gibi unsurlar içerdiğini belirtmişlerdir. Süpermen olmayı oynamanın, normal, çocuğa özgü narsisizme örnek gösterilebilecek iken, narsisistik kişilik bozukluğunun patolojik durumunda ise çocuğun, olmak istediği şeyi zaten elde ettiğine şiddetle inandığını ve bu deneyimdeki hiçbir şeyin çocuk için oyun olmadığını belirtirler. Egan ve Kernberg'e (1984) göre Matt adında bir çocuğun gerçekçi olarak kendini "SüperMatt" olarak ifade etmesi bu yönüyle Süpermen oynamaktan ayrışır.

Odağ'a (2012: 50) göre, aynı psikopatolojilerin ebeveynlerden çok çocuklarda semptomlara dönüştüğü pek çok kez deneyimlenmiştir, böyle durumlarda çocuklar semptom taşıyıcısı görevini üstlenmektedirler. Buradan yola çıkarak Odağ (2012: 50) çocukların narsisistik özellikler göstermesinin, ailedeki narsisistik sorunların uzantısı olduğunu belirtmektedir.

Çocuğun grandiyöz benlik duygusu, gerçek benliğin olumlu yönleriyle ideal benlik ve ideal rol modellerin birleşimidir; uyumsuz olan şey yok edilir, böylece geriye kalan abartılı bir benlik saygısı olur. Çocuğun gözünde, kendisinden daha özel olana yer yoktur. Normal infantil narsisizme sahip çocuk, ebeveynleri ve arkadaşlarıyla ilişkisini korumak için kaybetmeye tahammül etmeyi öğrenirken, normal rekabet tarzının aksine, narsisistik kişilik bozukluğu tablosu çizen çocuk, rakibini ortadan kaldırmak için uğraşır. Patolojik narsisizme sahip çocuğun gözünde herkes kendisinden aşağıda olmak zorundadır. Bu amaçla karşısındaki çocuğu kontrol etmesi ya da kendi başarısını yok etmesi gerekir (örneğin; Bir tane de sınıf arkadaşına verildiği için kendi sertifika ödülünü yırtan bir çocuk, Kernberg, Weiner, ve Bardenstein, 2000, 179-192).

Kimi araştırmacılar (örn. Thomaes, vd., 2008) narsisistik bireylerin, ebeveynlerinin beklentilerine ulaşmak ya da ebeveyn sıcaklığının eksikliğini telafi etmek için, erken yaşamlarında kendilerine daha fazla değer vermeyi öğreniyor olabileceklerini belirtmektedir. Bununla ilişkili olacak şekilde Kernberg, Weiner, ve Bardenstein (2000: 179-192), narsisistik çocuklarda grandiyöz benliğin taleplerini karşılamanın hiçbir zaman yeterli olmadığını, her ne kadar çok şey verilmiş olursa olsun, çocuğun hala kendisini sevilmemiş hissedeceğini ifade etmektedir.

Narsisizme teşvik eden ya da narsisizme karşı koruyucu faktör olan gelişimsel yolları belirleyebilmek için boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulduğu bildirilmektedir. Diğer yandan çocukluk narsisizminin ölçümü bu araştırmalar için önkoşul olmaktadır (Thomaes, vd., 2008). Thomaes ve arkadaşlarına göre, çocuklukta narsisizm çalışmalarının seyrek olmasının nedenlerinden biri de, narsisizm alanında çocuklar için ölçüm aracı eksikliği olmasıdır (2008).

Narsisizm ve ebeveynlik stilleri ilişkisinin incelendiği daha güncel bir çalışmada (Mechanic ve Barry, 2015) grandiyöz narsisizm olumlu ebeveyn uygulamaları ve ebeveynin zayıf denetimi ile ilişkili bulunurken, kırılğan narsisizm ise tutarsız disiplin ve yetersiz denetimle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Çocuk ve ergenlerde narsisizm çalışmaları ile birlikte, ebeveyn tutumlarının narsisizmin etiyolojik faktörleri arasında olduğuna dair bulgular güçlenmiş, narsisizm araştırmalarında anne babaların çocuk yetiştirme konusundaki tutum ve davranışları önem kazanmıştır.

I.2. Çocuk Yetiştirme Stilleri

Aile, çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren içine düştüğü ilk sosyal ortam olması ve çocuğa bakım veren ebeveynleri içinde barındırması açısından önemlidir. Yetiştirdiği aile ortamı, anne-babası ile ilişkileri, anne ve babanın çocuk yetiştirmeye dair tutumları çocuğun gelişiminde önemli yer tutan etmenlerdir. Çocukluğun erken yıllarında ebeveyn-çocuk arasında kurulan ilişkinin kalitesi çocuğun psikolojik açıdan sağlıklı gelişimi için büyük önem taşımaktadır (Akarslan, 2011: 18-21). Ergün'e göre; anne-baba ve çocuk ilişkisi temelde anne-baba tutumları ile ilişkilidir (2008: 23). Çocuğun hayatındaki önemli diğer kişilerin, özellikle de anne babanın çocuğa karşı olan olumlu ya da olumsuz davranışlarının, çocuğun kişiliğinde derin ve kalıcı izler bırakacağına dair literatürde ortak görüş bulunmaktadır.

Ebeveynlik tarzı başlangıçta ebeveynlik ortamını tanımlayan sezgisel bir araç olarak geliştirilmiştir. Sonraki yıllarda ise ebeveynlik tarzlarını belirlemek üzere başlangıçta nitel olan, sonrasında ise daha nicel olmasına gayret gösterilen üç değerlendirme üzerinde durulmuştur. Bunlar, ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal ilişki,

ebeveyn uygulamaları ve davranışları ve ebeveynlerin düşünce sistemleridir (Darling ve Steinberg, 1993: 488). Son 30-40 yılda, farklı araştırmacılar tarafından “ebeveynlik tarzları, ana-baba tutumları, çocuk yetiştirme stilleri” gibi farklı isimler verilerek ve “talepkarlık, kontrol, bakım, destek, kabul, ilgi, özerklik” gibi farklı boyutlar kullanılarak ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecindeki tutum ve davranışlarıyla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Bircan, 2011: 42).

Baumrind’in (1971a, 1971b) gerçekleştirmiş olduğu, ebeveyn ve çocukların evlerinde gözlemlenmesine ve görüşmeler yapılmasına dayanan boylamsal çalışmaların, çocuk yetiştirme konusunda anne babaların tutumlarıyla ilgili literatürdeki en temel çalışmalar olarak kabul edildiği ve konuyla ilgili diğer çalışmalara temel oluşturduğu görülmektedir.

Baumrind yapmış olduğu gözlemler sonucunda ebeveyn yaklaşımlarını üç farklı şekilde tanımlamıştır. Baumrind’e göre, kendine güvenen, öz denetimi olan, araştıran çocukların ebeveynleri kontrollü ve talepkar; aynı zamanda da sıcak, rasyonel ve çocukla iletişimde alıcıydı. Baumrind, yüksek kontrol ve çocuğun özerklik ve bağımsızlık çabalarını olumlu şekilde cesaretlendiren bu ebeveyn grubunu “açıklayıcı otoriter (authoritative) ebeveyn” olarak adlandırdı. Diğerlerine göre daha memnuniyetsiz, çekingen ve güvensiz çocukların ebeveynleri, daha mesafeli ve kontrollüydü ve diğer ebeveynlere göre daha az sıcaktı. Baumrind bu ebeveynleri ise “otoriter (authoritarian) ebeveyn” olarak adlandırdı. Özgüveni ve özdenetimi daha az olan, daha az araştırmacı çocukların ebeveynleri ise kontrol ve talep güçleri olmayan, diğer ebeveynlere kıyasla daha sıcak kişilerdi. Bu grup ebeveynler ise Baumrind’in tarafından “İzin verici (permissive) ebeveyn” olarak adlandırıldı (1971a: 1-2).

Maccoby ve Martin ise “sıcaklık (warmth) ya da duyarlılık (responsiveness)” ve “talepkarlık (demandingness)” olmak üzere 2 ayrı boyut geliştirerek 4 farklı ebeveynlik stili tanımlamıştır. Bu sınıflamada duyarlılık boyutu, çocuğun talepleri ve ihtiyaçları ile uyumlu, destekleyici ebeveynlik eylemlerini ifade ederken, talepkarlık boyutu ise disiplin uygulamaları ve davranışsal beklentiler aracılığıyla çocuğu aileye dahil etmeyi ifade etmektedir (akt. Gauvain ve Huard, 1999: 75-78).

Maccoby ve Martin’in sınıflamasına göre “duyarlılık” ve “talepkarlık” boyutlarının yüksek ve düşük olmasına göre çaprazlanması ile dört farklı ebeveynlik stili meydana gelmektedir. Bunlardan açıklayıcı/otoriter ebeveynlik stili ve otoriter ebeveynlik stili Baumrind’in sınıflamasındakilere karşılık gelmekle birlikte, Baumrind’den farklı olarak Maccoby ve Martin “izin verici” ebeveynlik stiline “şımartan” ve “ihmkar” olmak üzere ikiye ayrışması gerektiğini savunmuştur.

Türkiye’de Sümer ve Güngör (akt., 1999), Maccoby ve Martin (1983)’in sınıflamasını temel alan Steinberg ve arkadaşlarının (1991, 1994) çalışmalarından hareketle, anne ve babadan algılanan “kabul/ilgi” ve “sıkı denetim/kontrol” boyutlarının çaprazlanması ile dört farklı ebeveynlik stiline oluşacağını savunmuşlardır.

Otoriter Ebeveynlik Stili

Bu çocuk yetiştirme tarzı kabul/ilginin düşük sıkı denetim/kontrolün ise yüksek olduğu tarzıdır. Aile içinde katı kurallar hiçbir açıklama yapılmaksızın uygulanır, çocukların mutlak olarak anne ve babaya itaat etmeleri beklenir, aile içerisinde iletişim kanalları açık değildir, çocukların istekleri pek göz önüne alınmaz ve çocuklara duygusal destek ve sevgi çok gösterilmez. Çocukların ihtiyaç ve beklentileriyle onları yetiştirenlerin istek ve talepleri arasında bir denge söz konusu değildir.

Açıklayıcı/Otoriter (Demokratik) Ebeveynlik Stili

Bu ebeveynlik tarzında genellikle orta düzey sıkı denetim/kontrole yüksek düzeyde kabul/ilgi eşlik eder. Aile içi kurallar belirgin olarak açıklanır, gerektiğinde bu kurallar aile içinde tartışılır. Çocuklara gerektiği kadar özerklik tanınır, çocuklardan kendi davranışlarının sorumluluğunu almaları beklenir, davranışları pekiştirme amacı ile ödül ve sevgi sıklıkla kullanılır. Bu çocuk yetiştirme tarzında, çocukların gereksinim ve beklentileri ile anne babaların talepleri arasında bir denge vardır. Bu çocuk yetiştirme tarzı “demokratik tarz” olarak da ifade edilmektedir.

İzin Verici/Şımartan Ebeveynlik Stili

Bu çocuk yetiştirme tarzında kabul/ilgi yüksek iken sıkı denetim/kontrol düzeyi düşüktür. Bir diğer söylemle bu çocuk yetiştirme tarzı otoriter stilin tam karşıtıdır. Çocuklarına karşı ilgi ve sevgi dolu olan bu ebeveynler onlar üzerinde çok az kontrol kurarlar ya da hiç kurmazlar. Çocuklarına her durumda kabul edici davranırlar ve onları çok az cezalandırırlar.

İzin Verici/İhmalkar Ebeveynlik Stili

Bu ebeveynlik stilindeki ebeveynler açıklayıcı otoriter ebeveynlik tarzının tam tersi bir tutum sergilerler. Çocukları üzerinde ne yeterli seviyede bir denetim oluştururlar ne de onlara yeterince yakınlık ve sevgi gösterirler. Bu aileler genellikle çocuklarının temel fiziksel ve duygusal gereksinimleri ile pek ilgilenmezler ve onlarla duygusal yakınlığa girmekten kaçınırlar (Sümer, Güngör, 1999).

Ebeveyn tutumlarının, çocukların bazı kişilik özellikleri üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmada, ilgisiz ve otoriter ebeveyn tutumlarının birbiri ile yakından ilişkili

olduğu, demokratik tutumun ise bu iki tutumdan ayrıştığı bulunmuştur. Akbaba (1988) çalışmasında demokratik ebeveyn tutumunun olumlu benlik tasarımı geliştirme ile pozitif yönde ilişkili olduğunu, ilgisiz ve otoriter anne-baba tutumlarının ise olumlu benlik tasarımı geliştirme ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulgulamıştır.

Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991), anne-baba tutumları ile 14-18 yaş arasındaki ergenlerin psikososyal gelişim, akademik yeterlilik, içe yönelim sorunları, problemlili davranışlar değişkenleri ile ilişkisini incelemiştir. Lamborn ve arkadaşları yapılan çalışmada, anne-babanın tutumunun demokratik olarak algılayan ergenlerin, diğer anne-baba tutumlarını algılayan ergenlere göre psikososyal yeterlilikte daha yüksek, psikolojik ve davranışsal işlev bozukluğunda ise daha düşük puanlar aldıklarını bulgulamıştır. Bu durumun tam tersi ebeveynlerini ihmalkar olarak algılayan ergenler için doğrulanmıştır. Ebeveynini otoriter algılayan ergenler ise itaat ve uyma davranışları açısından yetişkin standartlarına uygun davranışlar sergilerken, diğer gençlerle kıyaslandığında görece daha düşük benlik algısına sahip olarak bulunmuşlardır. Anne-babasını yüz veren/şımartan algılayan ergenlerin kendine güveni daha güçlü iken, madde bağımlılığı ve okulu suistimal etme sıklığıının yüksek olduğu, okulla meşguliyetlerinin daha az olduğu bulunmuştur. Lamborn ve arkadaşları (1991), tasarladıkları araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak, Maccoby ve Martin'in "izin verici (permissive)" aileler arasında "şımartanlar (indulgent)" ve "ihmal edenler (neglectful)" olmak üzere ayrıma gitmesinin gerekliliğini ortaya koyduklarını ifade etmektedir.

14-16 yaş arasındaki ergen örnekleminde gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise, anne-babaların tutumları ile ergenlerin uyum düzeyleri karşılaştırılmıştır. Bostan (1993) tarafından gerçekleştirilen bu çalışmada, ergenlerin uyum düzeylerinin demokratik anne-baba tutumları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulunmuştur.

Tunç ve Tezer (2006) lise öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmada, anne babalarını otoriter algılayan ergenlerin benlik saygısının, anne babalarını açıklayıcı/otoriter ve izin verici/şımartan olarak algılayan ergenlerden daha düşük düzeyde olduğunu bulgulamıştır.

Şirvanlı Özen (2009), anneden algılanan kabul/ilginin ergenin benlik algısıyla olan ilişkisini incelerken babadan algılanan kabul/ilginin bu ilişkideki aracı rolünü araştırmıştır. Kız ergende, anneden algılanan kabul/ilgi arttıkça babadan algılanan kabul/ilginin de arttığını ve bunun kız ergenin benlik algısında olumlu yönde artışı getirdiğini bulgulamıştır. Erkek ergenlerde ise anneden algılanan kabul/ilgi arttıkça erkek ergenin benlik algısında olumlu yönde artışın olduğu; ancak bu durumda babadan algılanan kabul/ilgi rolünün kısmi olduğu, bundan başka diğer birtakım değişkenlerin de aracılık yapabileceği bulunmuştur.

Watson, Little ve Biderman (1992) tarafından yaş ortalaması 19.6 olan 324 ergenle gerçekleştirilen çalışmada, çeşitli değişkenlerin ebeveynlik stilleri ve annenin ebeveynlik stili ile ilişkileri araştırılmıştır. Otoriter ebeveynlik stiline anksiyete ile pozitif yönde ilişkiliyken, otoriter annelik stiline anksiyete ile pozitif yönde yüksek ilişkili olduğu, demokratik ebeveynlik stiline ise depresyon ile negatif yönde yüksek düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde, araştırmacıların çocuğun ruh sağlığı ve sosyal gelişimi açısından en sağlıklı çocuk yetiştirme şeklinin “açıklayıcı/otoriter (demokratik) tarz” olduğu konusunda yaygın görüşünün olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Akbaba (1988) gibi bazı araştırmacılar ise genel geçer en iyi anne-baba tutumunu belirlemenin mümkün olmayacağını belirtmektedir. Akbaba’ya göre demokratik anne-baba tutumunun

birçok kişilik özelliği üzerinde olumlu etkilerinin olmasına karşın en iyi anne-baba tutumu olarak belirlenemeyecektir, çünkü bazı kişilik özellikleri açısından da olumsuz etkileri bulunmaktadır; bu nedenle farklı yer ve zamanlarda, yeterli ölçüde olmak şartıyla tüm anne-baba tutumları benimsenerek uygulanabilir (1988).

Bu alanda yapılan çalışmalar, anne-babaların çocuk yetiştirme konusundaki tarzlarının; ebeveyn-çocuk ilişkisinin biçimini ve düzeyini belirlemesi, çocuk ve ergenlerin belirli kişilik özellikleri ya da davranışlar konusunda eğilimler göstermesi açısından büyük önem taşıdığına vurgu yapmaktadır.

I.2.1. Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Narsisizm

Gerek Nesne İlişkileri Kuramı gerekse Kendilik Psikolojisi Kuramları, narsisizmin oluşumundaki psikolojik süreçleri açıklarken, bu olgunun yaşamın erken evrelerindeki ebeveyn-çocuk ilişkisindeki bozukluk ya da yetersizliğin bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir (Ozan, Kırkpınar, Aydın, Fidan ve Oral, 2008: 25).

Kohut, bakım verenin çocuğun içsel deneyimlerine ve gelişimsel ihtiyaçlarına empatik yaklaşımda sürekli başarısız olmasının, çocuğun kendilik yapısını güçlendirme yeteneğini engellediğini öne sürer (Heiserman ve Cook, 1998: 75-76). Bir başka araştırmacı Emmons'a (1987) göre, Kohut'un teorisi aslında bir benlik gelişimi teoisidir. Bu teoriye göre, patolojik narsisizm, ebeveyn ilgisizliği ya da duyarsızlığı sebebiyle ebeveyni idealize etmede yetersizlikten kaynaklanır (Emmons, 1987: 11).

Kernberg de narsisizmi ebeveynin reddi ya da terk edişinin bir sonucu olarak görür. Bu hipoteze göre, soğuk ve reddeden ebeveyn davranışlarının sonucu olarak çocuk savunmaya çekilir ve kendisine güvenen, inanan, dolayısıyla seven tek kişinin kendisi olduğuna inanmaya başlar (Emmons, 1987: 11). Kernberg, narsisizmin genellikle

kayıtsızlık sergileyen fakat çocuklarına karşı gizli ama kindar bir şekilde agresif tutum sergileyen kronik soğuk ebeveyn figürlerinin sonucu olduğunu savunur. Bu yetersiz ebeveynlik sonucunda, daha sonraki ilişkilerde şişirilmiş benlik imajını korumak isteyen narsisist yetişkinler oluşur. Otway ve Vignoles'a (2006: 105) göre; Kernberg, narsisizmi çocuklukta reddedilme deneyimlerinden kaynaklanan öfke ve terk edilme duygularına karşı bir savunma olarak incelemiştir. Narsisistler bunun bir sonucu olarak, diğer insanlara karşı derin bir güvensizlik duyarlar ve herhangi birine bütünüyle bağlanmaktan acizdirler.

Bu konuda Masterson'un ebeveynlere yönelik yaptığı açıklamalar da Kohut ve Kernberg'inkine benzerlik göstermektedir. Masterson'a göre, narsisistik kişilik bozukluğunda bazı anneler, aslında, duygusal olarak soğuk ve istismar edicidir. Çocuklarını kendi mükemmeliyetçi, duygusal ihtiyaçlarını tatmin edecek hale getirmek için onların ayrılma-birleşme ihtiyaçlarını göz ardı ederler (1981/2006).

Narsisizme yol açtığı öne sürülen ebeveyn yaklaşımları ile ilgili bir diğer kuram ise, Millon (1981)'un benimsediği ve sosyal öğrenme kuramı olarak adlandırdığı kuramdır. Bu görüş narsisizmi, ebeveynin çocuğa değer vermemesinin gelişimsel bir yanıtı olarak değil de ebeveynin çocuğa aşırı değer vermesinin bir sonucu olarak görür. Özel bir kişi gibi muamele gören, çok fazla ilgilenilen, ebeveynleri tarafından sevimli ve mükemmel olduğuna inanması için yönlendirilen çocuk, kendisini çok özel bir kişi olarak hisseder. Millon'a (1981: 157-177) göre, bu durum kendini gerçekçi olmayan şekilde aşırı değerli olarak algılayan "benlik yanılsamasına" neden olur; ancak ebeveynlerin bu aşırı değer veren yaklaşımı dış dünyada sürekli olamaz. Genellikle ilk doğan olmak ya da tek çocuk olmak ilgi çokluğuna ya da özel yaklaşım görmeye katkıda bulunur.

Narsisizmin gelişimini etkileyen faktörler konusunda alanda farklı görüşler bulunmaktadır. Klinik kuramcılar ebeveynlerle işlevsiz etkileşimlerden kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir (Thomaes, vd., 2008). Kernberg ve Kohut, narsisizmin ebeveynin ilgi ve yönlendirme eksikliğine karşı tepki olarak ortaya çıkabileceğini belirtirken; Millon (1981), narsisizmin ebeveynin aşırı hoşgörü ve hayranlığından kaynaklanıyor olabileceğini öne sürmüştür. Millon'un bakış açısının Kohut ve Kernberg'in görüşlerinden belirgin şekilde farklılaştığı görülmektedir. Millon'a göre ebeveynler çocuğun değerinde gerçekçi olmayan, aşırı değerlendirmelerde bulunurlarken, çocuğun içinde dış dünyada sürekli olamayan, pekiştirilmiş kendilik görüşü oluşumuna zemin hazırlamış olurlar (1981: 164-165).

Otway ve Vignoles (2006) gerçekleştirdikleri çalışmada psikoterapötik perspektiflere dayanarak, çocukluk hatıraları ve yetişkinlik narsisizmi arasındaki olası ilişkilerin karşılaştırıldığı 4 model oluşturmuşlardır. İlk olarak soğuk ve ilgisiz ebeveynlik hatıralarının hem açık hem de gizli narsisizmle ilişkili olacağını test etmişlerdir. İkinci olarak ise ebeveynlere dair aşırı övgü hatıralarının hem açık hem de gizli narsisizmle ilişkili olacağını test etmişlerdir. Üçüncü modelde, soğuk ve ilgisiz ebeveynlik hatıralarının gizli narsisizmle, aşırı övgü hatıralarının ise açık narsisizmle ilişkili olacağını öne sürmüş; son olarak dördüncü modelde ise hem soğuk/kayıtsız ebeveynlik hem de aşırı övgü hatıralarının narsisizmin bu iki formu ile ilişkili olduğunu sınamışlardır.

İlk model, doğrulanmamış ve böylece Kohut ve Kernberg perspektifini desteklemede başarısız olmuştur. Diğer yandan, 2. ve 3. modellerin her ikisi de önemli ölçüde desteklenmiş ve narsisizmin açık ve gizli türlerinin ayrı belirleyicileri olduğu şeklindeki Millon perspektifi geçerli bulunmuştur. Dördüncü ve son model, önceki modellerin her birinden daha fazla desteklenmiştir.

Thomaes ve arkadaşları (2008: 24), narsisistik bireylerin, ebeveynlerinin beklentilerine ulaşmak ya da ebeveyn sıcaklığının eksikliğini telafi etmek için, erken yaşamlarında kendilerine daha fazla değer vermeyi öğreniyor olabileceklerini belirtmektedir. Diğer yandan Millon (1981), narsisistik kişilik bozukluğunda grandiyözitenin, ebeveynlerin çocuklarını yönlendirme ve kontroldeki başarısızlıkları sebebiyle geliştiğini ileri sürmüştür.

Watson, Little ve Biderman'ın (1992) üniversite öğrencileriyle yapmış oldukları bir çalışmada, Baumrind'in demokratik, izin verici ve otoriter ebeveynlik stillerini, Kohut'un kendilik psikolojisi bağlamında değerlendirmişlerdir. Algılanan ebeveynlik stillerinin değerlendirildiği bu çalışmada, açıklayıcı/otoriter ebeveynlik tarzının düşük narsisistik uyumsuzlukla; izin verici tarzın olgun olmayan grandiyöziteyle; otoriter tarzın yetersiz idealleştirmeyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bulguların yanı sıra annenin ebeveynlik özelliklerinin babanın ebeveynlik özelliklerine kıyasla, çocuğun benlik-gelişimi ile daha güçlü şekilde ilişkili olduğu görülmüştür.

Çocukların yaklaşık 7 veya 8 yaşından sonra, kendilik görüşlerinde hem olumlu hem olumsuz özellikleri bir arada gelişmeye başlamaktadır (Thomaes, vd., 2008: 383). Bunun yanı sıra yapılan bazı çalışmalar, otoriter tarzla yetişen çocukların benlik saygılarının açıklayıcı/otoriter ve izin verici/şımartan tarzlarda yetiştirilenlere göre daha düşük olduğunu belirtmektedir (örn. Tunç ve Tezer, 2006). Çocuk ve ergenlerin kendilik görüşleri üzerinde ebeveynlerin yaklaşımlarının büyük rol oynadığı söz konusu alandaki çalışmalarla desteklenmiştir. Bireyin kendilik görüşü ile yakından ilgili olan narsisizmin de ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

I.3. Ergenlerde Kişiler Arası İlişkiler ve Akran İlişkileri

Ergenlik döneminde akran/arkadaş ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Ergenlerin kendilerine dair değerlendirmelerinin çok önemli hale geldiği bu dönemde arkadaş sayısı, arkadaşlıklarının süresi, arkadaşları tarafından kabul görme, sevilip sevilmemeye, arkadaş ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz olması ve arkadaş seçimi kriterleri gibi bazı durumlar ergenlerce önemsenmekte; bu değerlendirmeler ergenlerin benlik algısına katkıda bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde, ergenlik döneminde akran ilişkilerinin suç davranışı (Immele, 2000), risk alma davranışı (Yılmaz, 2000), akran zorbalığı (Bayar ve Uçanok, 2012), prososyal davranış (Caputi, Lecce, Pagnin ve Banerjee, 2012), psikolojik uyum (Klima ve Repetti, 2008) gibi pek çok değişken açısından ele alınarak incelendiği görülmektedir.

Ergenlik döneminde aile ile birlikte geçirilen zaman azalırken, arkadaşlar ile daha fazla zaman geçirildiği bilinmektedir (Immele, 2000: 8). Kimi ergenlerin arkadaşlık kurma ve arkadaşlığı sürdürmeye dair becerileri daha fazla iken, kimi ergenlerde ise arkadaşlığı başlatmak ve/veya arkadaşlığı sürdürmek oldukça zor bir sosyal süreçtir. Bireylerde arkadaşlık ilişkilerinin kişilik yapılanması ile bağlantılı olduğu düşünüldüğünde, narsisizm gibi bazı kişilik özelliklerinin kişiler arası ilişkilerde öne çıkardığı sorunlar sebebiyle arkadaşlık ilişkileri kurma ya da bu ilişkileri sürdürmede zarar verici rol oynadığı tahmin edilmektedir.

I.3.1. Sosyal Uyum ve Narsisizm

Araştırmacılara göre, narsisistlerin ilişkileri, bir şeylere özel olarak hakkı olduğu duygusu, partneri sömürme, partnerin ihtiyaçlarına karşı ilgisizlik ve gerçek (içten)

sevginin eksikliği ile karakterizedir. Bu sebeple de narsisistlerin kurdukları kişiler arası ilişkilerin bağları zayıf ve sağlıksızdır (Campbell, vd., 2000: 330).

Kohut narsisistik kişilik bozukluğu olan bireylerin narsisistik incinmeye narsisistik öfkeyle karşılık verdiğini belirtir (akt. Romano, 2004: 26). Bu aşırı duyarlılık (hypersensibility) narsisistleri, eleştirilere ya da başarısızlıklara karşı son derece hassas yapar. Bu eleştiri ve başarısızlıklara; hor görme, öfkelenme, meydan okumayla karşı saldırıda bulunarak cevap vermelerine yol açar (Kernberg, 2000: 180).

Paulina Kernberg'e göre, narsisistlerin sık görülen hakkı olduğu (entitlement) duygusu genellikle, başkalarına kötü muamele etme ile ilgili pişmanlık duyma, endişelenme, suçluluk duyma konularında eksikliği olan bozulmuş süper-ego işleyişini yansıtır (2000: 180). Otway ve Vignoles'a göre de narsisistlerin ilişkileri yoğun haset, kontrol ve geri çekilmelerle karakterizedir (2006: 105).

Miller ve Campbell'a (2008: 449) göre, narsisizmin klinik ve sosyal-kişilik psikolojisi alanında kavramsallaştırılmasında öncelikle "kişiler arası ilişkilerde antagonistik (uzlaşmaz, düşmanca) olmak" ortak bir eğilimdir.

Kimi araştırmacılar (örn. Twenge ve Campbell, 2003) narsisistlerin şişirilmiş benlik görüşlerini korumak için kişilerarası ilişkilerde yakınlık kurmamayı tercih ettiklerini öne sürmektedir. Narsisistler, kişiler arası yakınlık, sıcaklık gibi uzun vadeli ve olumlu ilişkisel sonuçlara odaklanmazlar. Fakat ilişkilerin başlatılmasında ve kısa vadede ilişkileri kullanarak popüler, başarılı, yüksek statülü görünmek konusunda yeteneklidirler (Buffardi ve Campbell, 2008: 1304). Diğer yandan narsisistler sosyal ret ile karşılaştıklarında agresif davranma eğilimindedir (Twenge ve Campbell, 2003).

Narsisizmdeki belirgin farklılaşma, kişilik özelliklerine bakıldığında görülür. Narsisizm, başta dışadönüklük ile pozitif ilişkilidir fakat uzun vadede sevimlilik ve iletişimle negatif ilişkili olduğu görülmüştür (Back, vd., 2013).

Odağ (2012: 7), narsisistlerin başkalarını çıkar sağlayacak nesnelere olarak gördüğünü, diğerlerini kullanma hakkına sahip olduklarına inandıklarını, içlerindeki haset ve incinme korkularının yakın ilişkiler kurulmasına olanak vermediğini belirtmektedir. Narsisistlerin kişiler arası ilişkilere bakış açısını açıklarken ise, narsisistlerin ilişki kuracakları kişileri “bir şey beklenebilir, sömürülebilir değerliler” ve “bir şey beklenemez, sömürülemez, değersizler” gibi kümelere ayırdıklarını, değerli olanları ararken, değersizleri silip attıklarını ifade etmektedir.

Back, Schmukle ve Egloff'un (2010) yapmış oldukları bir çalışmada narsisistlerin tanışıklığın olmadığı durumda başkaları üzerinde bıraktığı izlenimi araştırmışlar ve (1) narsisistlerin gerçekten popüler olup olmadıkları, (2) narsisizmin hangi yönlerinin popülariteyi yordadığı, (3) gerçek yaşamda hangi davranışların ve hangi fiziksel özelliklerin narsisistlerin popülaritesini açıkladığı, (4) tanışıklığın olmadığı durumda narsisistleri popüler kılmak için ne kadar bilgiye ihtiyaç olduğu şeklinde dört soruya yanıt aramışlardır. Sonuçlar; narsisistlerin tanımadıkları kişiler üzerinde bıraktıkları ilk izlenimin olumlu olduğunu, sömürücülük ve hakkı olduğu duygusu gibi uzun vadede uyumsuz olan narsisistik yönlerin şaşırtıcı bir biçimde tanışıklığın olmadığı durumda çekici olarak algılandığı ve süslü giysiler, çekici yüz ifadesi, kendinden emin tavırlar ve sözel mizahın narsisistlerin popülaritesini belirlediğini göstermiştir. Son olarak bu çalışmada fiziksel görünüme dayalı değerlendirmelerin popülariteyi belirlemede kullanıldığı görülmüştür.

Narsisistler kısa vadede, karşılıklı sevgi yerine çabucak gerçekleşen hayranlık aramaktadırlar. Back, Schmukle ve Egloff'a göre (2010) narsisistlerin bu motivasyonları ilginç bir şekilde kısa vadede sosyal açıdan yarar sağlar.

Paulhus (1998) gerçekleştirdiği çalışmada, narsisizmin kişiler arası ilişkilerdeki doğrudan sonuçlarını incelemeyi istemiştir. Bu amaçla 7 hafta boyunca, haftada 20 dakika bir araya gelen öğrenci çalışma gruplarındaki ilişkileri izlemiştir. Her toplantıda kendilerinin olumlu ve olumsuz özellikleri, endişeler ve kaygılar gibi başlıklar belirlenerek tartışma konuları oluşturulmuştur. Öğrenci çalışma gruplarındaki ilk toplantının ardından narsisistik özellikler gösteren öğrenciler akranları tarafından daha hoş, hakçı, açık, yetkin, eğlenceli, uyumlu olarak değerlendirilmişlerdir. Ancak bulgular, uzun vadede narsisistlerin tanıdıkları tarafından sevilmediğini ortaya koymuştur. Yedinci toplantının ardından narsisizmden yüksek puan alan ve grup tarafından daha önceden de değerlendirilen kişiler daha az kabul edilir, daha az uyumlu, daha az sıcak ve daha çok düşmanca ve kibirli olarak değerlendirilmişlerdir.

Back ve arkadaşlarına (2013: 1013) göre narsisizmin süreçleri ve sonuçları çelişkili görünür: Narsisistik kişilerin karizması ve kendini beğenmişliği başta diğerlerine etkileyici gelirken, empati eksiklikleri ve saldırganlıkları içinde buldukları ilişkiyi geliştirmelerini engeller ve diğer insanlara itici görünür.

Küfner, Nestler ve Back (2013) tarafından gerçekleştirilen son çalışmalardan biri, önerilen ayırım için daha deneysel kanıtlar sunmaktadır. Narsisizmin popülerlikteki belirsiz etkileri iki zıt yolla anlaşılabilir:

- a) Kendine çok güvenen narsisistik yön : Kendinden çok emin, kendine güvenen davranışlar aracılığıyla popülerlik sağlayan pozitif yoldur

b) Karşı çıkan (düşmanca) narsisistik yön : Düşmanca davranışlar aracılığıyla sevilmemeye yol açan negatif yoldur

Zhou, Li, Zhang ve Zeng (2012), 12-16 yaş arası 197 erkek, 288 kız ergenin katılımıyla çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada narsisizm ve arkadaşlık ilişkilerinin niteliği arasındaki ilişkide cinsiyetin aracı rolünü araştırmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre, güven/destek, onaylama, kendini açma/iletişim değişkenler erkek ergenler için narsisizm ile pozitif yönde ilişkili iken, kız ergenlerde ilişkili bulunmamıştır.

Narsisizm literatüründeki “grandiyöz” ve “kırılgan” ayrımı ile birlikte kişiler arası ilişkiler açısından bu iki narsisizm türünün ayrı ayrı ele alınmaya başladığı görülmektedir.

Pincus ve arkadaşlarının (2009) gerçekleştirdiği çalışmada, grandiyöz patolojik narsisizm ölçümü, kindar, otoriter, müdahaleci, aşırı derecede sevecen kişiler arası problemlerle ilişkiliyken; kırılgan patolojik narsisizm ölçümü, soğukluk, sosyal çekingenlik ve sömürülebilir kişiler arası problemlerle ilişkili bulunmuştur.

Kırılgan narsisist bireyler, özgüvenlerinin hassas (temelleri sağlıksız) doğası nedeniyle, başkaları ile ilişkilerini geliştirme konusunda daha çok anksiyete yaşarlar (Dickinson ve Pincus, 2003: 189).

Besser ve Priel (2010) grandiyöz ve kırılgan narsisizmin, başarısızlık ve kişiler arası redde verilen duygusal tepkiler açısından karşılaştırıldığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, grandiyöz narsisizmin başarısızlık, kırılgan narsisizmin ise utanç verici kişiler arası deneyimlerle ilişkili olduğu hipotezi sınanmıştır. Genç erişkinlerle gerçekleştirilen bu çalışmada denekler yüksek ve düşük tehdit ediciliğe sahip başarısızlık ve romantik ilişkide reddedilme içeriği olan 4 ayrı senaryo koşuluna seçkisiz

olarak atanmışlardır. Sonuçta, yüksek kişiler arası ilişki tehdidinin olduğu grupta değil ama yüksek başarısızlık tehdidinin olduğu grupta grandiyöz narsisizmin olumsuz duygusal değişimi yordadığı bulunmuştur. Kişilerarası ilişkilerde tehdidin fazla olduğu koşulda kırılğan narsisizmin olumsuz duygu değişimini yordadığı bulunmuştur.

Dickinson ve Pincus'a (2003: 189) göre; daha kırılğan bireyler kronik hassasiyetleri ve karşılanmamış haklılık beklentilerinden kaynaklanan hayal kırıklığını tolere edemezler ve benlik saygılarını korumak için kaçınma ve sosyal olarak içe çekilme davranışları gösterirler. Bu durum örtük bir öfkenin ve düşmanca beklentilerin gelişmesine yol açar. Bu duygu ve beklentileri ise utanç ve depresyon izler. Böylece duyguların oldukça değişken olduğu bir tablo oluşur.

I.4. Psikolojik Uyum

Psikolojik uyum dendiğinde; saldırganlıktan kaygıya, depresyondan yaşam doyumuna dek uzanan geniş yelpazedeki duygu, düşünce ve davranışların bütününden söz edilmektedir.

Literatürde psikolojik uyum değişkeninin sıklıkla ebeveynlik stilleri ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Amato ve Riviera (1999), çocuk yetiştirme stillerinin kabul ilgi boyutu ile çocukluk ve ergenlik dönemi problemlili davranışlarını araştırmıştır. Gerçekleştirilen çalışmada, babanın kabul ilgisi ile çocuğun problemlili davranışları arasında hem çocukluk hem de ergenlik dönemi için negatif yönlü ilişki bulunmuştur.

Pedersen, Vitano, Barker ve Borge (2007) yapmış oldukları çalışmada, orta çocukluk dönemindeki akran reddinin, erken okul çağındaki davranış sorunları ile ilişkili olduğunu bulgulamıştır. Pedersen ve arkadaşları, reddedilmenin dolayısıyla daha az

arkadaşlığa yol açacağını ve daha sonrasında ergen için –dışa yönelim problemlerine olmasa da- daha yoğun içe yönelim problemlerine yol açacağını belirtmiştir.

Bağlanma stilleri (örn. Cooper, Shaver ve Collins, 1998), kültür (örn. Huntsinger ve Jose, 2009; Yoo ve Miller, 2011) ve akran ilişkileri (örn. Swenson, Nordstrom ve Hiester, 2008) çocuk ve ergenlerde uyum ile ilişkisi sıklıkla incelenen diğer konular olarak dikkati çekmektedir.

I.4.1. Psikolojik Uyum ve Narsisizm

Patolojik narsisizmin yanı sıra, narsisizmin bir kişilik özelliği olarak da bireyin psikolojik uyumunu etkileyebileceği düşünülmektedir. Literatürde narsisistik rahatsızlıkların depresif tabloyla ilişkili olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır (örn. Tritt, Ryder, Ring ve Pincus, 2009). Terbaş'a (2014: 71) göre; narsisistik kişilik bozukluğunda depresyon, kırıcı tutumlar karşısında aşırı duyarlılık, hipokondriyazis ve istek yitimi öne çıkan belirtilerdir. Diğer yandan, narsisizm ve depresyon arasındaki bağlantıya yönelik farklı görüşler de bulunmaktadır. Odağ (2012: 8), patolojik narsisistlerin duygularının sığ kalması sebebiyle, yas, özlem, pişmanlık gibi duyguları yaşayamayacaklarını; bu nedenle, hayal kırıklıkları sebebiyle zaman zaman çökkünlüğe girmelerine karşın gerçek depresyonu da yaşayamayacaklarını savunmaktadır.

Yapılan yakın tarihli çalışmalar, narsisizmin davranış problemleriyle ilişkili olan bir kişilik yapısı olduğunu ortaya koymaktadır (Barry, Frick, Adler ve Grafeman, 2007). Bununla ilişkili olarak, literatürde narsisizm ile saldırganlık arasındaki ilişkinin araştırıldığı pek çok çalışma bulunmaktadır (örn. Bushman ve Baumeister, 1998; Bushman, Bonacci, van Dijk ve Baumeister, 2003; Thomaes, Stegge, Bushman, Olthof ve Denissen, 2008; Aydın ve Akgün, 2014). Kohut'a göre bu saldırganlık anlamlıdır çünkü

saldırganlık narsisistik yaralanmaya verilen duygusal bir tepkidir (Taşkıntuna ve Özçürümez, 2011: 103).

Lau, Marsee, Kunimatsu ve Fassnacht (2011), 14-18 yaşları arasındaki 157 ergen ile bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada, narsisizm (toplam, uyumlu ve uyumsuz), benlik saygısı ve içe yönelim ile dışa yönelim sorunlarını araştırmışlardır. Narsisizmin açık saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık ve çocuk suçluluğu ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine aynı çalışmada, uyumlu (adaptive) narsisizm anksiyete semptomları ile negatif yönde ilişkili görülürken, uyumsuz (maladaptive) narsisizm saldırganlık ve suç değişkenleri ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Kohut, utanç ve boşluk depresyonunu da –diğer adıyla benliğin tükenmesi- narsisistik incinmeye karşı öne çıkan tepkiler olarak görür (akt. Heiserman ve Cook, 1998: 76). Narsisistlerin reddedilme ile karşılaştıklarında üzüntü ya da kaygı gibi içe yönelim (internalizing) sorunları yerine, öfke ve tehdit gibi dışa yönelim (externalizing) tepkileri verdikleri düşünülmektedir (Twenge ve Campbell, 2003:).

Sedikides, Rudich, Gregg, Kumashiro ve Rusbult (2004) yapmış oldukları çalışmada patolojik olmayan narsisizm ile psikolojik sağlıklılık arasındaki ilişkide benlik saygısının önemli bir rol oynadığını bulmuştur. Pauletti, Menon, Menon, Tobin ve Perry (2012) benzer şekilde narsisizm ve saldırganlık ilişkisini incelerken benlik saygısını da ele almıştır. Pauletti ve arkadaşlarının (2012) bulgusuna göre, narsisizmin yüksek benlik saygısının ise düşük olduğu durumda ergenin saldırganlık düzeyi artmaktadır. Yine aynı çalışmada narsisizm yüksek iken benlik saygısının da yüksek olduğu durumda prososyal davranışın yüksek olduğu bulunmuştur.

Twenge ve Campbell (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, narsisizm içselleştirilmiş olumsuz duygularla (üzüntü, kaygı vb.) ve benlik saygısı ile ilişkili bulunmazken, saldırganlık ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Pincus ve arkadaşları (2009) yaptıkları çalışmada, patolojik narsisizm ölçeği puanlarının benlik saygısı ve empati ile negatif yönde ilişkili iken; utanç, saldırganlık, kişiler arası sıkıntılar ve borderline kişilik organizasyonu ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulgulamıştır.

Kırılgan ve grandiyöz narsisizmin psikolojik uyum açısından farklılaşp farklılaşmadığı üzerine son dönemde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Genel özellik açısından bakıldığında, çeşitli çalışmalar grandiyöz narsisizmin dışadönüklükle pozitif ilişkili iken uyumsuzluk ve nörotisizmle (nevroz) negatif ilişkili olduğunu göstermektedir (Miller ve ark., 2011).

Narsisizmin bu iki formu benlik saygısı açısından değerlendirildiğinde, grandiyöz narsisizmin benlik saygısı ile orta düzeyde pozitif yönde ilişkisi varken, kırılgan narsisizmin benlik saygısı ile negatif korelasyonlu olduğu görülmektedir (Miller ve ark., 2011).

Miller ve arkadaşlarına göre (2011), kırılgan narsisizm depresyon, anksiyete, düşmanlık ve paranoya gibi semptomlar ile anlamlı korelasyon gösterirken, grandiyöz narsisizm genellikle sıkıntıyla negatif ilişkili ya da belirtileri ilişkisizdir. Aynı zamanda bu iki yapı, kişilik patolojisinin formlarıyla farklı ilişkiler ortaya koyar. Grandiyöz narsisizm antisosyal ve histrionik kişilik bozuklukları ile daha güçlü ilişkili görülürken, kırılgan narsisizm çekingen ve borderline kişilik bozukluklarıyla daha güçlü ilişkili görülür.

Miller ve arkadaşları (2011) yapmış oldukları çalışmada, kırılğan narsisizmin kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri ile pozitif yönde ilişkili iken grandiyöz narsisizmin herhangi bir bağlanma stili ile anlamlılığının olmadığını bulmuştur. Yine aynı çalışmada, kırılğan narsisizm, olumlu duygulanımla negatif yönde anlamlı şekilde ilişkili iken, olumsuz duygulanımla pozitif yönde anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur.

Besser ve Priel'e (2010: 875-876) göre, narsisizmin bazı unsurları uyumlu görünse de, narsisizmi duygusal dalgalanmayla ve genellikle sağlıksız, yoğun tepkilerle ilişkili olarak yorumlamak gerekmektedir.

II. YÖNTEM

II.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Narsisizm bir kişilik özelliği olarak son yıllarda araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Kimi araştırmacılar narsisizmi tek bir yapı olarak ele alırken kimi araştırmacılar ise narsisizmin grandiyözite ve kırılabilirlik olarak isimlendirilen iki farklı yapıyı içinde barındırdığını bildirmektedirler. Bugüne değin yapılan çalışmalar incelendiğinde anne babanın ebeveynlik stilleri ile çocuklardaki narsisistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye değinildiği görülmektedir (örn. Watson, vd., 1992; Horton, vd., 2006). Narsisizm ile ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesinin narsisizmin ailesel belirleyicilerini anlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra narsisizmin, empati eksikliği, sürekli övgü ve onaylanma ihtiyacı duyma, diğerlerinin hislerini anlama ve eleştiriye karşı hoşgörü göstermede yetersizlik, ilişkilerde sömürücülük, diğer kişilere karşı küçümseyici tutum ve davranışlar sergileme gibi belirtilerle tanımlanması nedeniyle narsisizmin kişinin psikolojik uyumunu zorlaştırdığı ve kişiler arası ilişkilerde güçlükler yol açtığı düşünülmektedir.

Narsisistik kişilik bozukluğu ile ilgili çalışmalar görece daha fazla olmasına karşın narsisizmin bir kişilik özelliği olarak ele alındığı çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ayrıca yetişkinlerle kıyaslandığında çocuk ve ergen örneklemleriyle yapılmış çalışmaların sayıca son derece yetersiz olduğu bilinmektedir. Ergenlerde narsisizm ve akran ilişkilerinin incelendiği çalışmalar dünya literatüründe sınırlı iken, Türkiye’de bu yapıları birlikte ele alan ya da narsisizm çalışmasında akranlardan değerlendirme alan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Bu araştırmada, narsisizmin grandiyözite ve kırılgnlık olarak isimlendirilen boyutlarının hangi ebeveynlik stilleriyle ilişkili olduğu, akran ilişkileri ve psikolojik uyum ile olan bağlantılarının ergenlerden oluşan bir örneklemede araştırılması amaçlanmıştır. Algılanan ebeveynlik stilleri ve arkadaşlık ilişkileri öz değerlendirme yoluyla ergenlerden alınırken, psikolojik uyumu değerlendirmek üzere akran bildirimlerine başvurulmuştur.

II.2. Hipotezler ve Araştırma Soruları

Bu araştırma kapsamında narsisizmin boyutları, çocuk yetiştirme stilleri, akran ilişkileri ve psikolojik uyum ile ilgili olarak aşağıdaki hipotezlerin anlamlılığı sınanmıştır:

1. Anne babaların kabul ilgi düzeyi arttıkça çocukların grandiyöz narsisistik eğilimleri artar.
2. Anne babaların sıkı denetim/kontrol düzeyi arttıkça çocukların kırılgn narsisistik eğilimleri artar.
3. Algılanan ebeveynlik stilinin izin verici/şımartan olduğu durumda grandiyöz narsisistik özellikler artar.
4. Grandiyöz narsisistik özellikleri yüksek olan ergenlerde dışa yönelim sorunları artar.
5. Kırılgn narsisistik eğilimleri yüksek olan ergenlerde içe yönelim sorunları artar.

Bu araştırmada yukarıda belirtilen hipotezleri test etmenin yanı sıra aşağıdaki sorulara da yanıt aranacaktır:

1. Ergenlerin grandiyöz ve kırılgn narsisistik kişilik eğilimi göstermeleri, ebeveynlerinden algıladıkları çocuk yetiştirme tarzlarına göre farklılaşmakta mıdır?

2. Hangi çocuk yetiştirme tarzı ağırlıklı olarak ergenlerde grandiyöz narsisistik kişilik özellikleriyle ilişkilidir?
3. Hangi çocuk yetiştirme tarzı ağırlıklı olarak ergenlerde kırılmalı narsisistik kişilik özellikleriyle ilişkilidir?
4. Grandiyöz narsisizm ergenlerde prososyal davranışı yordar mı?
5. Kırılmalı narsisizm ergenlerde prososyal davranışı yordar mı?
6. Ergenlerin grandiyöz narsisistik kişilik özellikleri olumlu akran ilişkilerini yordar mı?
7. Ergenlerin kırılmalı narsisistik kişilik özellikleri olumlu akran ilişkilerini yordar mı?

II.3. Örneklem

Bu araştırma, Mersin ili merkezinde bulunan 3 ortaokul ve 3 lisede yürütülmüştür. Çalışma için 161'i 7. sınıf; 134'ü 8. sınıf; 122'si 9. sınıf ve 121'i 10. sınıftan olmak üzere toplam 538 öğrenciden veri toplanmıştır. Ölçek maddelerinin istatistiksel açıdan önemli bir kısmını tam olarak yanıtlamayan ve ölçek maddelerini gelişigüzel yanıtlayan 13 öğrencinin verileri analize alınmamıştır. Son durumda araştırma örneklemini, 264'ü (%50.3) kız; 261'i (%49.7) erkek olmak üzere toplam 525 öğrenciden oluşmuştur. Örneklemin %30.1'i (n=158) 7. sınıf; %24.8'i (n=130) 8. sınıf; %22.5'i (n=118) 9. sınıf ve %22.7'si (n=119) 10. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 12-16, yaş ortalaması 14.06, yaşın standart sapması ise 1.23'tür. Araştırmaya katılan ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyine bakıldığında, annelerin %20.8'inin ilköğretim, %18.1'inin ortaokul, %30.1'inin lise, %31'inin ise üniversite mezunu olduğu görülürken; babaların, %13.3'ü ilköğretim, %16.2'si ortaokul, %33.9'u lise, %36.6'sı ise üniversite mezunudur. Çocukların kardeş sayısına bakıldığında, %16.8'inin tek çocuk

olduğu; %45.9'unun 1 kardeşi, %21.1'inin 2 kardeşi, %16.2'sinin ise 2'den fazla kardeşi olduğu görülmüştür. Çocukların doğum sırasına bakıldığında, %50.9'unun ilk, %19'unun ortanca veya ortancalardan biri, %30.1'inin ise son çocuk olduğu görülmüştür.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Ergenlerin Demografik Bilgileri

		N	Yüzde
Cinsiyet	Kız çocuk	264	%49.8
	Erkek çocuk	261	%49.2
Yaş	12	53	%10
	13	136	%25.7
	14	142	%26.8
	15	123	%23.2
	16	71	%13.4
Sınıf	7. Sınıf	158	%29.8
	8. Sınıf	130	%24.5
	9. Sınıf	118	%22.3
	10. Sınıf	119	%22.5
Kardeş sayısı	Tek çocuk	88	%16.6
	1 kardeşe sahip	241	%45.5
	2 kardeşe sahip	111	%20.9
	2'den çok kardeşe sahip	85	%16
Doğum sırası	İlk çocuk	267	%50.4
	Ortanca veya ortancalardan biri	100	%18.9
	Son çocuk	158	%29.8

II.4. İşlem

Uygulamanın gerçekleştirilebilmesi için, İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınarak, uygulama yapılacak gün öncesi okullara gidilmiş, okul yönetimi ve rehberlik servisi ile görüşülmüştür. Uygulamanın gerçekleşeceği gün, sınıflara girilerek öğrencilere bilgi verilmiştir. Üniversitede yürütülen yüksek lisans tezi için bir araştırma tasarlandığı, bu araştırmanın gençlerle ilgili olması nedeniyle öğrencilerden bazı değerlendirmeler yapmaları istendiği belirtilmiştir. Araştırmanın okul yönetimi ya da ailelerle herhangi bir bağı olmayan, üniversitede gerçekleştirilen bağımsız bir çalışma olduğu, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu anlatılmıştır. Araştırmanın yöntemi gereği, kağıtlarda eşleme yapılmasının zorunlu olduğu, bunun için katılanların isimlerini belirtmeleri gerektiği söylenmiştir. Ancak bireysel ve tek tek bakıldığında kim olduklarının bu çalışma için önem arz etmediği vurgulanmıştır.

II.5. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, veri toplamak amacı ile Çocuklar İçin Narsisistik Kişilik Ölçeği Gözden Geçirilmiş Formu (NPQC-R), Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (HSNS), Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (Anne ve Baba Formu), Akran İlişkileri Ölçeği, Akran Değerlendirmesi Envanteri (PNI) kullanılmıştır. Araştırmaya katılan tüm katılımcıların demografik bilgilerini belirlemeyi ve arkadaş ilişkilerinin niceliğine-niteliğine dair bilgi almayı amaçlayan soruları içeren “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Veri toplama araçları 6 Ölçek ve 1 adet Kişisel Bilgi Formu olmak üzere 7 ayrı bölümden oluşmaktadır. Ölçekler öncelik sonralık etkisini ortadan kaldırmak amacıyla katılımcılara farklı sıralarda hazırlanarak sunulmuştur.

II.5.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, doğum sırası, anne babanın eğitim düzeyi bilgilerini almaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. Araştırmacının araştırmaya katkı sunacağını düşündüğü, arkadaşlığın niceliğine ve niteliğine dair bilgi almayı amaçlayan ve arkadaş seçimi, arkadaşlık ilişkilerini sürdürme ve sonlandırmaya yönelik bilgileri almayı hedefleyen sorular da bulunmaktadır. 13 maddeden oluşan Kişisel Bilgi Formu Ek 1’de sunulmuştur.

II.5.2. Çocuklar İçin Narsisistik Kişilik Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Form (Narcissistic Personality Questionnaire for Children-Revised)

Bu çalışmada, narsisizmin grandiyözite boyutuna karşılık gelen kişilik özelliklerini ölçmek amacı ile Çocuklar İçin Narsisistik Kişilik Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu kullanılmıştır (Bkz. Ek 2).

Bu ölçek, Ang ve Yusof (2006) tarafından klinik olmayan çocuk ve ergen örneklemelerinde kullanılmak üzere geliştirilen 18 maddelik Çocuklar için Narsisistik Kişilik Ölçeği’nin gözden geçirilmiş 12 maddelik formudur (Ang ve Raine, 2009). Ölçek 1-5 arası Likert tipi puanlanan bir araçtır. “1- Beni hiç tanımlamıyor”, “5- beni çok iyi tanımlıyor” ifadesini belirtmek üzere 5 kategoride değerlendirilmektedir. Ölçeğin ilk formunda üstünlük (superiority), sömürü (exploitativeness), kendine yönelme (self-absorption), liderlik (leadership) şeklinde 4 faktörlü yapısı bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılacak olan gözden geçirilmiş formunun ise üstünlük ve sömürü olarak belirlenmiş iki faktörlü bir yapısı olduğu bilinmektedir. Toplam ölçek puanı iki alt ölçekten alınan ham puanların toplanmasıyla elde edilir (Loke ve Lowe, 2014). Bu çalışmada kullanılacak olan ölçeğin kısa formunun psikometrik özellikleri Aydın ve Akgün (2014) tarafından

incelenmiş ve faktör analizi sonuçları orijinal çalışmadaki gibi iki faktörlü bir yapıya işaret etmiştir. Aydın ve Akgün (2014) çalışmasında, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarını üstünlük ve sömürü alt boyutları için sırasıyla .80 ve .79 olarak bildirmiştir.

Toplamda 12 maddeden oluşan Çocuklar İçin Narsistik Kişilik Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu ölçeğinin maddeleri faktör analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda KMO = .83, Bartlett $\chi^2 = 1645.909$, $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Yürütülen faktör analizinde maddelerin faktörlere dağılımı serbest bırakıldığında, öz değeri 1'in üzerinde olan 2 faktör toplamda varyansın %48.03'ünü açıklamıştır. Faktörler incelendiğinde en yüksek öz değere sahip ilk faktörün (üstünlük boyutu) öz değerinin 3.79 olduğu ve toplam varyansın %29.18'ini açıkladığı görülürken; öz değeri 1.98 olan ikinci faktörün (sömürü boyutu) ise toplam varyansın %21.86'sını açıkladığı gözlenmiştir.

Ölçeğin orijinalinde ilk 7 madde (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. maddeler) üstünlük boyutuna yük verirken, son 5 maddenin (8, 9, 10, 11, 12. maddeler) sömürü boyutuna yük verdiği bilinmektedir. Bu çalışmada varimax döndürme ile yürütülen faktör analizinde ise ölçek maddelerinden 7. madde Aydın ve Akgün (2014) çalışmasında olduğu gibi sömürü değil de üstünlük boyutuna yük vermiştir. Bu nedenle, şimdiki çalışma için 1, 2, 3, 4, 5, 6. maddeler "üstünlük" boyutunun maddeleri iken 7, 8, 9, 10, 11, 12. maddeler "sömürü" boyutunun maddeleri olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin bu çalışma örneklemini için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı üstünlük boyutu için .78, sömürü boyutu için ise .76 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplamda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .79 olarak hesaplanmıştır.

Literatürde kişiler arası ilişkilerde başkalarını sömürmenin grandiyöz narsisistlerde olduğu gibi kırılğan narsisistlerde de görüldüğü belirtilmektedir (örn. Wink, 1991; Pincus ve ark., 2009). Bu çalışmada grandiyöz narsisizmi ölçmek için kırılğan narsisistik özelliklerden ayrışabilmesi amacıyla ölçeğin yalnızca üstünlük boyutu (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. maddeleri) kullanılmıştır.

Tablo 2. Araştırmada Grandiyöz Narsisizm Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde No	Faktör 1:Üstünlük Boyutu	Faktör 2:Sömürü Boyutu
6	.772	
4	.735	
2	.716	
3	.637	
1	.579	
7	.563	
5	.522	
11		.768
9		.741
10		.689
8		.683
12		.636
Açıklanan Varyans	%29.18	%21.86
Öz Değer	3.79	1.98
α	.78	.76

II.5.3. Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (Hypersensitive Narcissism Scale-HSNS)

Narsisizmin kırılabilirlik boyutunu ölçmek amacıyla Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (Hendin ve Cheek, 1997) kullanılmıştır (Bkz. Ek 3). Ölçek 1-5 arası Likert tipi puanlanan bir araçtır. “1- Hiç yansıtıyor”, “5- Bütünüyle yansıtıyor” ifadesini belirtmek üzere 5 kategori üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçek toplamda 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri, H. A. Murray’ın (1938) MMPI maddelerinden hareketle gizli (covert) narsisizmi ölçmek için geliştirdiği 20 maddelik ölçeğin maddeleri ile ilişkilendirilerek elde edilmiştir. Ölçek, açık narsisizmi değerlendiren Narsisistik Kişilik Ölçeği (Narcissistic Personality Inventory) ile sıfıra yakın korelasyon göstermiştir. Üç farklı çalışmayı içeren ölçeğin geliştirildiği çalışmada, Cronbach Alfa değeri .62, .72 ve .75 olarak bildirilmiştir (Hendin ve Cheek, 1997). Ölçek maddeleri Türkçe’ye Bozkuş (2014) tarafından çevrilmiştir.

Bu çalışma kapsamında Bozkuş’un (2014) çevirisi kullanılmıştır. Ancak çocuklar tarafından anlaşılabilirliğini arttırmak amacıyla ölçek maddeleri yeniden gözden geçirilerek bazı ufak değişiklikler yapılmıştır. Örneğin “mizaç” sözcüğü yerine “doğuştan gelen bazı özelliklerim” ifadesi kullanılmıştır.

Faktörler serbest bırakıldığında ölçek 2 faktörlü bir yapı göstererek, toplamda varyansın %46.40’ını açıklamıştır. İlk faktörün öz değerinin 2.22 olduğu, 2. faktörün öz değerinin ise 1.03 olduğu görülmüştür. Alt boyutları bulunmadığı bilinen ölçeğin maddelerine faktör analizi uygulanırken tek faktörlü çözüm yoluna gidilmiştir. Yapılan analiz sonucunda KMO = .73, Bartlett $\chi^2 = 351.989$, $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Faktöre .30’un altında yük vermesi sebebiyle ölçeğin 4, 6 ve 10. maddeleri ölçekten çıkarılmıştır. Ölçek son haliyle 7 maddeden (1, 2, 3, 5, 7, 8, 9. maddeler)

oluşmaktadır. Faktörün öz değerinin 2.22 olduğu ve toplam varyansın %31.66'sını açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin bu çalışma örneklemini için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .63 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. Araştırmada Kırılğan Narsisizm Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde No	Faktör 1:Kırılğanlık Boyutu
3	.672
7	.622
1	.560
2	.556
8	.537
5	.487
9	.478
Açıklanan Varyans	%31.66
Öz Değer	2.22
α	.63

II.5.4. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği-Anne ve Baba Formları

Bu çalışmada, ergenlerin algıladıkları ebeveynlik tarzlarını ölçmek üzere 1999'da Sümer ve Güngör tarafından geliştirilen Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği'nin Anne ve Baba Formları kullanılmıştır (Bkz. Ek 4 ve Ek 5). Sümer ve Güngör (1999) tarafından geliştirilen Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği, kişilerin algıladıkları ebeveynlik tarzlarını ölçmek amacıyla çocuk ve ergenlere uygulanmaktadır.

Ölçek, Maccoby ve Martin'in (1983) önerdiği boyutlar ve sınıflamalar yöntemleri ile Steinberg ve arkadaşları (1991) tarafından yapılan çalışmalar örnek alınarak geliştirilmiştir. Ölçek 1-5 arası Likert tipi puanlanan bir araçtır. "1- Hiç doğru değil", "5- Çok doğru" ifadesini belirtmek üzere 5 kategori üzerinden değerlendirilmektedir. İlk oluşturulduğunda 30 maddeli olan ölçeğin son hali 22 maddedir. Ölçek, "Kabul/İlgi" ve "Sıkı denetim/Kontrol" olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan 22 maddenin 11'i "Kabul/İlgi" boyutunu, diğer 11'i ise "Sıkı denetim/Kontrol" boyutunu ölçmektedir. Ölçekteki tek sayılar "Kabul İlgi" boyutunun; çift sayılar ise "Sıkı denetim/Kontrol" boyutunun maddeleridir. 11, 13, 21. maddeler ters puanlanmaktadır (akt., Sümer ve Güngör, 1999).

"Kabul/İlgi" boyutuyla katılımcıların anne ve babaları tarafından kabul ve anlayış görme, sevilme, ilgilenilme derecesi; "Sıkı denetim/Kontrol" boyutuyla ise denetlenme, kontrol edilme, sınırlandırılma, disiplin altında tutulma dereceleri ölçülmektedir. Bu iki temel boyutun çaprazlanmasından 4 çocuk yetiştirme stili türetilmiştir. Her iki boyuttan da medyan değerinin üzerinde puan alan kişiler açıklayıcı/otoriter, altında puan alan kişiler ise izin verici/ihmalkar çocuk yetiştirme stili içerisinde sınıflandırılmaktadır. Kabul/ilgi boyutunda medyanın üzerinde, sıkı denetim/kontrol boyutunda ise medyanın altında puan alan kişiler izin verici/şımartan stilde, kabul/ilgi boyutundan medyanın altında, sıkı denetim/kontrol boyutunda medyanın üzerinde puan alanlar ise otoriter çocuk yetiştirme stiline sahip aileden gelen kişiler olarak sınıflandırılmaktadır. Ölçek anne ve baba için ayrı ayrı doldurulmakta ve analizler her biri için ayrı ayrı yapılmaktadır. Ölçeğin orijinal çalışmasında anne ve babadan algılanan kabul/ilgi boyutlarının Cronbach alfa değeri .94, algılanan sıkı denetim/kontrol boyutunun

Cronbach alfa değeri anne ve baba için sırasıyla .80 ve .70 olarak belirlenmiştir (Sümer ve Güngör, 1999).

Anne ve baba formu için aynı 22'şer maddelerden oluşan Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeğinin maddeleri anne ve baba için ayrı ayrı faktör analizi ile incelenmiştir. Öncelikle anne ölçeği için faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda KMO = .90, Bartlett $\chi^2 = 4098.291$, $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Yürütülen faktör analizinde maddelerin faktörlere dağılımı serbest bırakıldığında öz değeri 1'in üzerinde olan 4 faktör toplam varyansın %52.87'sini açıklamıştır (öz değerler sırasıyla, 6.15, 3.13, 1.26, 1.09). Yürütülen faktör analizi sonuçlarından ve ölçeğin orijinalinin 2 faktör içermesinden hareketle iki faktörlük bir çözüm uygulamasına karar verilmiştir. Varimax döndürmesi ile yürütülen iki faktörlü çözümlemede öz değeri 1'in üzerinde olan iki faktör, 1.faktör %28, ikinci faktör ise %14.95'ini olmak üzere toplam varyansın %42.95'ini açıklamıştır (öz değerler sırasıyla, 6.16, 3.29). Ölçek maddeleri orijinalde olduğu gibi tek maddeler (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21) kabul/ilgiyi; çift maddeler (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22) ise sıkı denetim/kontrolü ölçecek şekilde faktörlere ayrılmıştır (Bkz. Tablo 4).

Darling ve Steinberg (1993), 2 boyutun çaprazlanması ile 4 farklı ebeveynlik stilinin ortaya çıkmasının bazı avantajları olduğunu belirtmektedir. Söz konusu stilleri boyutlar temelinde araştırmak, kavramları istatistiksel açıdan daha avantajlı olan sürekli değişken şeklinde ele almaya olanak tanımakta iken; çaprazlanma sonucu oluşan kategoriler sayesinde çocuk yetiştirme stillerinin prototipik özellikleri incelenebilmektedir.

Tablo 4. Araştırmada Anne Kabul/İlgi ve Anne Sıkı Denetim/Kontrol Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde No	Faktör 1:Kabul/ilgi boyutu	Faktör 2:Sıkı denetim/kontrol boyutu
7	.812	
5	.774	
1	.768	
15	.750	
3	.713	
9	.702	
19	.695	
13	.644	
11	.614	
21	.595	
17	.447	
2		.674
6		.661
12		.638
4		.632
18		.567
8		.555
22		.548
10		.540
16		.513
14		.477
20		.415
Açıklanan Varyans	%28	% 14.95
Öz Değer	6.16	3.29
α	.88	.80

Benzer şekilde ölçeğin baba formu için de faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda KMO = .92, Bartlett $\chi^2 = 4879.960$, $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Yürütülen faktör analizinde maddelerin faktörlere dağılımı serbest bırakıldığında öz değeri 1'in üzerinde olan 3 faktör toplam varyansın %52.99'unu açıklamıştır (öz değerler sırasıyla, 6.52, 3.86, 1.28). Yürütülen faktör analizi sonuçlarından ve ölçeğin orijinalinin 2 faktör içermesinden hareketle ölçeğin baba formu için de iki faktörlük bir çözüm uygulamasına karar verilmiştir. Varimax döndürmesi ile yürütülen iki faktörlü çözümlemede öz değeri 1'in üzerinde olan iki faktör olduğu, 1. faktörün varyansın %29.62'sini açıklarken 2. faktörün ise %17.56'sını açıkladığı, bu iki faktörün birlikte toplam varyansın %47.18'ini açıkladığı görülmüştür (öz değerler sırasıyla, 6.52, 3.86). Ölçek maddeleri tek maddeler (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21) kabul/ilgiyi; çift maddeler (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22) ise sıkı denetim/kontrolü ölçecek şekilde orijinalde olduğu gibi faktörlere dağılmıştır (Bkz. Tablo 5).

Bu çalışma örneğinde anneden ve babadan algılanan kabul/ilgi boyutlarının Cronbach alfa değeri sırasıyla, .88 ve .91 olarak bulunmuştur. Hem anne hem de babadan algılanan sıkı denetim/kontrol boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80'dir.

Tablo 5. Araştırmada Baba Kabul/İlgi ve Baba Sıkı Denetim/Kontrol Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde No	Faktör 1:Kabul/ilgi boyutu	Faktör 2:Sıkı denetim/kontrol boyutu
7	.874	
5	.811	
15	.811	
9	.805	
1	.772	
19	.755	
11	.732	
21	.699	
3	.693	
13	.649	
17	.345	
6		.703
4		.692
18		.662
2		.646
12		.616
10		.584
8		.517
22		.486
16		.484
20		.476
14		.441
Açıklanan Varyans	%29.62	%17.56
Öz Değer	6.52	3.86
α	.91	.80

II.5.5. Akran İlişkileri Ölçeği

Bu çalışmada, katılımcıların akran ilişkileri ile ilgili ölçüm almak için 1998 senesinde Kaner tarafından geliştirilen Akran İlişkileri Ölçeği kullanılmıştır (Bkz. Ek 6). Akran İlişkileri Ölçeği'nin ölçek geliştirme çalışması 14-18 yaş arası 1648 ergenden toplanan veri ile gerçekleştirilmiştir. Ölçek; “Her zaman”, “Sık sık”, “Ara sıra”, “Nadiren”, “Hiçbir zaman” olmak üzere 1’den 5’e kadar puanlanan bir araçtır. “Bağlılık”, “Güven ve özdeşim”, “Kendini açma”, “Sadakat” olmak üzere dört boyuttan ve toplamda 18 maddeden oluşmaktadır. Bağlılık alt boyutu, ergenlerin birbirlerine karşılıklı sevgi ve yakınlık duymalarını; Güven ve Özdeşim alt boyutu, ergenlerin birbirlerine güvenmelerini ve birbirleriyle özdeşleşmelerini; Kendini Açma alt boyutu, ergenlerin sorunlarını arkadaşlarıyla paylaşımını; Sadakat alt boyutu ise ergenlerin başı derde giren arkadaşlarını korumak amacıyla yalan söylemelerini, arkadaşları onun başını derde soksa bile onların yanında yer alma yaklaşımlarını ölçmektedir. Ölçekten toplam puan elde edilebilmektedir. Yüksek puan arkadaşlarla olumlu ilişkileri ifade etmektedir. Ölçeğin toplam testte, Cronbach alfa katsayısı .86, Spearman Brown test yarılama güvenilirlik katsayısı ise .73’tür. 60 denekle yapılan test-tekrar test güvenilirlik çalışması sonucunda elde edilen güvenilirlik katsayısı .93 olarak belirlenmiştir (Kaner, 2000).

Bu çalışmada, Akran İlişkileri Ölçeği’nden elde edilen toplam puan kullanılmıştır. 18 maddeden oluşan ölçeğin maddelerine faktör analizi uygulanmıştır. Uygulanan faktör analizinde maddelerin faktörlere dağılımı tek faktör altında toplanmak istendiğinde, ölçek maddelerinden 3, 5, 17 ve 18. maddeler .30’un altında yük vermesi sebebiyle ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddenin ölçekten çıkartılması ile oluşan son durumda yapılan analiz sonucunda KMO = .93, Bartlett $\chi^2 = 4270.971$, $p < .001$ düzeyinde anlamlı

bulunarak, toplamda varyansın %49.75'i açıklanmıştır. Akran İlişkileri Ölçeği'nin bu çalışma için Cronbach alfa güvenilirlik kat sayısı .91 olarak belirlenmiştir.

Tablo 6. Araştırmada Olumlu Akran İlişkileri Boyutuna Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde No	Faktör 1: Olumlu Akran İlişkileri Boyutu
13	.807
12	.802
15	.796
11	.787
16	.772
10	.736
1	.735
8	.708
9	.687
2	.683
4	.654
7	.608
14	.537
6	.462
Açıklanan Varyans	%12.63
Öz Değer	6.97
α	.91

II.5.6. Akran Değerlendirme Envanteri (Peer Nomination Inventory-PNI)

Bu çalışmada, Pauetti ve arkadaşları (2012) tarafından ergenlerde psikolojik uyumu değerlendirmek amacıyla geliştirilen Akran Değerlendirme Envanteri (Peer Nomination Inventory, PNI) kullanılmıştır (Bkz. Ek 7). Ölçek, 16 maddeden oluşmaktadır. “Dışayönelim sorunları”, “İçeyönelim sorunları”, ”Prososyal davranışlar” olmak üzere 3 boyutu vardır. Ölçeğin orijinalinde, 2, 4, 8, 14. maddeleri “İçe yönelim sorunlarını”; 3, 6, 10, 13, 15. maddeleri “dışa yönelim sorunlarını”, 5, 9, 11, 16. maddeleri ise “prososyal” davranışı ölçmektedir. Ölçekte bulunan 1, 7 ve 12. maddeler “sporda başarılıdır” gibi sporla ilgili maddeler olup puanlamaya katılmamaktadır. İçe yönelim sorunlarını ölçmek için “Çoğu zaman üzgün ve mutsuz görünür”, “Kendini savunmayı bilmez”; dışa yönelim sorunlarını ölçmek için “Başkalarını itip kakar”, “Bir çocuğa çok kızdığında onu arkadaş grubundan uzak tutarak öç alır”; prososyal davranışı ölçmek için ise “Başka çocukların sorunlarını çözmesine yardım eder” gibi maddeler bulunmaktadır.

Her çocuk için, akranlarının değerlendirmesi ve o kişiyi çizelgede işaretlemesi sonucu oluşan bir ölçek puanı oluşmaktadır. Kişinin bir maddede işaretlenme sayısının değerlendirme yapan kişi sayısına bölünmesi ile madde puanı oluşmaktadır. Madde puanı için ortalamaların alınması ile bu puanlar 0-1 aralığında olur. Aynı boyuta ait madde ortalamalarının toplanması yoluyla boyut puanları oluşmaktadır. Ölçeğin orijinalinde Cronbach alfa değerleri dışayönelim sorunları, prososyal davranış, içe yönelim sorunları için sırasıyla .91, .89, .88 olarak belirlenmiştir (Pauletti, Menon, Menon, Tobin ve Perry, 2012).

Toplamda 16 maddeden oluşan Akran Değerlendirme Ölçeğinin maddeleri faktör analizi ile incelenmiştir. Faktör analizi sonucuna göre öz değerleri 1’den büyük olan

4 değer elde edilmiştir (öz değerler sırasıyla 3.40, 2.91, 2.07 ve 1.25). Bu 4 faktör varyansın %74.13'ünü açıklamaktadır.

Faktör analizinin rotasyonsuz olarak önerdiği faktörlerin eigen değerlerine uygulanan "scree" grafiği incelendiğinde, ölçeğin orijinalinde olduğu gibi üç faktörlü bir analizin uygun düştüğü gözlenmiştir. Her 3 boyuta yük veren 11. madde ölçekten çıkartılmıştır. Yapılan analiz sonucunda KMO = .75, Bartlett $\chi^2 = 2846.509$, $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ölçeğin orijinalinde olduğu gibi 3, 6, 10, 13, 15. maddeleri dışa yönelim sorunları boyutuna; 2, 4, 8, 14. maddeleri ie yönelim sorunları boyutuna yük vermiştir. Prososyal davranış boyutuna yük veren 11. maddenin ölçekten çıkarılması ile bu boyut 5, 9, 16. maddelerden oluşmuştur.

Bu çalışmanın örneklemi için Cronbach alfa güvenilirlik değerleri ise ie yönelim sorunları, prososyal davranış ve dışa yönelim sorunları için sırasıyla, .82, .85 ve .79 olarak bulunmuştur.

Tablo 7. Araştırmada İçe Yönelim Sorunları, Dışa Yönelim Sorunları ve Prososyal Davranış Boyutlarına Ait Açıklanan Varyanslar, Öz Değerler, Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde No	Faktör 1:DYS Boyutu	Faktör 2: İYS Boyutu	Faktör 3: PD Boyutu
10	.860		
15	.728		
3	.716		
6	.691		
13	.687		
4		.877	
2		.842	
14		.813	
8		.676	
5			.856
16			.849
9			.840
Açıklanan Varyans	%26.30	%22.83	%17.78
Öz Değer	3.16	2.74	2.13
α	.79	.82	.85

* DYS: Dışa yönelim sorunları, İYS: İçe yönelim sorunları, PD: Prososyal davranış

III. BULGULAR

Bu araştırmanın amacı algılanan ebeveynlik stillerinin grandiyöz ve kırılğan narsisizmi yordayıp yordamadığını test etmektir. Bu amaçla ilk aşamada verilere ergenlerin grandiyöz ve kırılğan narsisistik kişilik eğilimlerini yordamak için iki ayrı hiyerarşik çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Çalışmanın bir diğer amacı ergenlerin grandiyöz ve kırılğan narsisistik kişilik eğilimlerinin ebeveyn stiline göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Ergenlerin grandiyöz ve kırılğan narsisistik kişilik eğilimlerinin cinsiyete ve dört farklı ebeveyn stiline (izin verici/ihmalkar, izin verici/şımartan, otoriter, açıklayıcı otoriter) bağlı olarak değişip değişmediği sorusuna yanıt aramak amacıyla verilere anne ve baba stilleri için ayrı ayrı olmak üzere iki farklı çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır.

Araştırmanın bir diğer amacı ise grandiyöz ve kırılğan narsisistik kişilik eğilimlerinin ergenlerin psikolojik uyumlarını yordayıp yordamadığını incelenmektedir. Ergenlerin bu aşamadaki puanları akranları tarafından değerlendirilmeleri ile oluşmuştur. Narsisizmin grandiyözite ve kırılğanlık olarak bahsedilen bu iki boyutunun ergenlerin psikolojik uyumu ile ilişkisini incelemek üzere verilere üç ayrı hiyerarşik çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Son olarak bu çalışmada narsisizmin iki boyutunun (grandiyözite ve kırılğanlık) ergenlerin olumlu kişiler arası ilişkilerini yordayıp yordamadığı incelenmek istenmiştir. Bu amacı test etmek için verilere hiyerarşik çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 8’de, değişkenler arasındaki korelasyonlar ise Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 8. Araştırmadaki Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Puanları

	N	Ortalama	Standart Sapma
Grandiyöz Narsisizm	524	25.80	5.65
Kırılgan Narsisizm	525	20.72	5.54
Anne Kabul/İlgi	524	46.51	7.77
Anne Sıkı Denetim/Kontrol	524	33.31	8.29
Baba Kabul/İlgi	521	43.13	9.75
Baba Sıkı Denetim/Kontrol	521	30.92	8.58
İçe Yönelim Sorunları	525	.44	.42
Dışa Yönelim Sorunları	525	.51	.47
Prososyal Davranış	525	.72	.40
Olumlu Akran İlişkileri	525	62.99	11.01

Tablo 9. Araştırmadaki Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. Üstünlük	-										
2. Sömürü	.30**	-									
3. Kırılganlık	-.04	.18**	-								
4. Anne Kabul/İlgi	.27**	-.02	-.14**	-							
5. Anne Sıkı Denetim/Kontrol	-.01	.04	.22**	-.29**	-						
6. Baba Kabul/İlgi	.23**	-.08	-.25**	.40**	-.11**	-					
7. Baba Sıkı Denetim/Kontrol	.01	.02	.18**	-.13**	.46**	-.14**	-				
8. İçe Yönelim Sorunları	-.11*	-.08	.12**	-.07	-.02	-.04	-.02	-			
9. Dışa Yönelim Sorunları	-.00	.13**	-.02	-.06	.02	-.04	.06	-.15**	-		
10. Prososyal Davranış	.12**	-.02	.00	.13**	-.10*	.08	-.11*	-.07	-.14**	-	
11. Olumlu Akran İlişkileri	.09*	.18**	.05	.18**	-.07	.16**	.01	-.17**	.07	.16**	-

* p < .05, ** p < .01

III.1. Algılanan Ebeveyn Yaklaşımlarının Grandiyöz ve Kırılğan Narsisizmi Yordaması

Ergenlerin algıladıkları ebeveynlik yaklaşımlarının grandiyöz narsisistik kişilik eğilimini ne derece yordadığını test etmek üzere verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır (Bkz. Tablo 10). Bu analizde değişkenler üç aşamada regresyon eşitliğine dahil edilmişlerdir. Cinsiyet değişkeninin karıştırıcı etkisini kontrol etmek için bu değişken denkleme birinci sırada girilmiştir. İkinci aşamada ise kırılğan narsisizmin grandiyöz narsisizm üzerindeki karıştırıcı etkisini kontrol altına alabilmek üzere kırılğan narsisizm regresyon eşitliğine girilmiştir. Son aşamada, anne kabul/ilgi, anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi ve baba sıkı denetim/kontrol değişkenleri denkleme girilmiştir. Modelin genel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F(6, 512) = 9.93, p < .001$). Cinsiyet değişkeninin grandiyöz narsisistik eğilimi yordamada anlamlı bir katkı yapmadığı görülmüştür ($F(1, 517) = 3.00, p > .05$). Benzer şekilde kırılğanlık değişkeni de grandiyöz narsisistik eğilimi yordamada anlamlı bir katkı yapmamaktadır ($F(1, 516) = .69, p > .05$). Analize üçüncü aşamada dahil edilen anne kabul/ilgi, anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi, baba sıkı denetim/kontrol değişkenlerinin varyansın %10'luk bir kısmını anlamlı şekilde açıkladığı görülmüştür ($F(4, 512) = 13.89, p < .001$). Denkleme son aşamada girilen değişkenlerin her birinin denkleme katkıları incelendiğinde yalnızca anne kabul/ilgi ($\beta = .25, p < .001$) ve baba kabul/ilgi ($\beta = .14, p < .01$) değişkenlerinin grandiyöz narsisizmi anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Diğer bir deyişle anne ve babanın kabul/ilgisi arttıkça ergenin grandiyöz narsisistik eğilimi artmaktadır. Ergenlerin grandiyöz eğilimlerini yordamada annenin kabul/ilgisi babanın kabul/ilgisinden daha belirleyicidir.

Tablo 10. Grandiyöz Narsisizmin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F Değişim	Beta	T
I. Aşama	.006	.006	3.00		
1. Cinsiyet				.08	1.73
II. Aşama	.007	.001	.69		
2. Kırılganlık				-.04	-.83
III. Aşama	.104	.097	13.89**		
3. Anne kabul/ilgi				.25**	5.19
4. Anne sıkı denetim/kontrol				.06	1.19
5. Baba kabul/ilgi				.14*	2.93
6. Baba sıkı denetim/kontrol				.03	.55

* p < .01, ** p < .001

Ergenlerin algıladıkları ebeveynlik stillerinin kırılğan narsisistik kişilik eğilimini ne derece yordadığını test etmek üzere verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır (Bkz. Tablo 11). Bu analizde de benzer şekilde değişkenler üç aşamada regresyon eşitliğine dahil edilmişlerdir. Cinsiyet değişkeninin karıştırıcı etkisini kontrol etmek için bu değişken denkleme birinci sırada girilmiştir. İkinci aşamada ise grandiyöz narsisizmin kırılğan narsisizm üzerindeki karıştırıcı etkisini kontrol altına alabilmek için grandiyöz narsisizm regresyon eşitliğine girilmiştir. Son aşamada, anne kabul/ilgi, anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi ve baba sıkı denetim/kontrol değişkenleri denkleme girilmiştir. Cinsiyet değişkeninin kırılğan narsisistik eğilimi yordamada %1'lik anlamlı bir katkı yaptığı görülmüştür ($F(1, 517) = 7.20, p < .01$). Bulgular kız ergenlerin erkek ergenlere göre daha çok kırılğan narsisistik özellikler sergilediklerini göstermektedir. Karıştırıcı etkisini kontrol edebilmek üzere denkleme ikinci sırada girilen grandiyöz narsisizm değişkeninin kırılğan narsisizmdeki varyansı anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmüştür ($F(1, 516) = .69, p > .05$). Analize üçüncü aşamada dahil edilen anne kabul/ilgi, anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi, baba sıkı denetim/kontrol değişkenlerinin tek başına varyansın %11'lik bir kısmını anlamlı şekilde açıkladığı görülmüştür ($F(4,512) = 16.06, p < .001$). Kırılğan narsisizmi yordamak için oluşturulan bu modelin anlamlı olduğu görülmüş, tüm değişkenler birlikte varyansın %12'sini açıklamıştır ($F(6,512) = 12.17, p < .001$). Denkleme son aşamada girilen değişkenlerin her birinin denkleme katkıları incelendiğinde, anne sıkı denetim/kontrol ($\beta = .16, p = .001$), baba sıkı denetim/kontrol ($\beta = .09, p < .05$) ve baba kabul/ilgi ($\beta = -.23, p < .001$) değişkenlerinin kırılğan narsisizmi anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Bu bulgu, annenin ve babanın sıkı denetim/kontrolü arttıkça ve babanın kabul/ilgisi azaldıkça kırılğan narsisistik eğilimlerin artacağı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 11. Kırılğan Narsisizmin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F Değişim	Beta	T
I. Aşama	.014	.014	7.20**		
1. Cinsiyet				-.11**	-2.68
II. Aşama	.015	.001	.69		
2. Grandiyözite				-.04	-.83
III. Aşama	.125	.110	16.06***		
3. Anne kabul/ilgi				.02	.34
4. Anne sıkı denetim/kontrol				.16***	3.37
5. Baba kabul/ilgi				-.23***	-5.04
6. Baba sıkı denetim/kontrol				.09*	1.97

* p < .05, ** p < .01, *** p ≤ .001

III.2. Algılanan Ebeveynlik Stilinin Ergenlerde Grandiyöz ve Kırılgan Narsisizme Etkisi

Narsisizm ile ilişkisi araştırılan ebeveynlik stilleri “kabul/ilgi” ve “sıkı denetim/kontrol” olmak üzere iki boyuttan oluşmakta ve bu boyutların düzeylerinin medyan değerleri dikkate alınarak çaprazlanması ile dört stil oluşmaktadır. Bu stiller izin verici/ihmalkar, izin verici/şımartan, otoriter, açıklayıcı otoriter olarak adlandırılmaktadır. Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin ebeveynlik stillerine bakıldığında, 95’inin izin verici/ihmalkar, 152’sinin izin verici/şımartan, 160’ının otoriter, 117’sinin ise açıklayıcı otoriter olarak algılandığı görülmüştür. Babaların ise 98’i izin verici/ihmalkar, 137’si izin verici/şımartan, 138’i otoriter, 148’i ise açıklayıcı otoriter ebeveyn stiline sahip olarak algılanmaktadır.

Ergenlerin grandiyöz ve kırılgan narsisistik eğilimlerinin cinsiyet ve ebeveyn stiline göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacı ile verilere anne ve baba için iki ayrı 2 (cinsiyet) x 4 (ebeveyn stili; açıklayıcı otoriter, otoriter, izin verici/şımartan, izin verici ihmalkar) faktörlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Box’s M Testi anlamsız çıkarak kovaryans matrislerinin eşitliğini göstermiştir. Levene Testi sonuçları grupların varyans eşitliğini gösterecek şekilde anlamsız çıkmış ve MANOVA’nın temel varsayımları sağlanmıştır.

Annenin ebeveynlik stili için yapılan çok değişkenli varyans analizi sonuçları ergenlerin grandiyöz ve kırılgan narsisistik özellikleri üzerinde cinsiyet (Wilk’s $\lambda = .97$, $F(2, 514) = 8.11$, $p < .001$) ve annenin ebeveynlik stili (Wilk’s $\lambda = .90$, $F(6, 1028) = 9.45$, $p < .001$) temel etkisinin anlamlı olduğunu, ancak cinsiyet ve annenin ebeveynlik stili ortak

etkisinin (Wilk's $\lambda = .99$, $F(6, 1028) = .46$, $p > .05$) anlamlı olmadığını göstermiştir. Çok değişkenli varyans analizi ile ilgili tablo Tablo 12'de verilmiştir.

Bulgular, grandiyöz narsisizmin cinsiyete bağlı olarak farklılaştığını göstermiştir ($F(1, 525) = 6.25$, $p < .05$, $\eta^2 = .01$). Erkek ergenlerin grandiyöz narsisistik özellikleri (Ort. = 26.28, SS = .35) kız ergenlerden (Ort. = 25.05, SS = .35) daha yüksektir. Benzer şekilde kırılğan narsisizm de cinsiyete bağlı olarak farklılaşmaktadır ($F(1, 515) = 9.97$, $p < .01$, $\eta^2 = .02$). Kız ergenlerin kırılğan narsisistik özellikleri (Ort. = 21.41, SS = .34) erkek ergenlerden (Ort. = 19.88, SS = .34) daha yüksektir.

Varyans analizi sonucunda, annenin çocuk yetiştirme stiline, ergenlerin grandiyöz narsisistik özellikleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur ($F(3,515) = 11.12$, $p < .001$, $\eta^2 = .06$). Farkın hangi ebeveynlik stilleri arasında olduğunu inceleyebilmek amacıyla Post Hoc analizi uygulanarak Tukey HSD testi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre, izin verici/şımartan ebeveynlik stiline sahip annelerin çocuklarının grandiyöz narsisistik özelliklerinin (Ort. = 27.17, SS = .45) hem izin verici/ihmkar (Ort. = 23.92, SS = .56) hem de otoriter (Ort. = 24.59, SS = .43) annelerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur (sırasıyla, ortalamalar arası fark = 3.16, $p < .001$ ve 2.53, $p < .001$).

Benzer şekilde, açıklayıcı otoriter ebeveynlik stiline sahip annelerin çocuklarının grandiyöz narsisistik özelliklerinin (Ort. = 26.99, SS = .51) hem izin verici/ihmkar (Ort. = 23.92, SS = .56) hem de otoriter (Ort. = 24.59, SS = .43) annelerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur (sırasıyla, ortalamalar arası fark = 3.01, $p < .001$ ve 2.38, $p < .01$).

Bu bulgular, hem annesini izin verici/şımartan ebeveyn olarak algılayan çocukların hem de açıklayıcı otoriter olarak algılayan çocukların, annelerini izin verici/ihmalkar ve otoriter olarak algılayanlara göre daha çok grandiyöz narsisistik özellikler sergileyeceklerini göstermektedir.

Varyans analizi sonucunda annenin çocuk yetiştirme stiline, ergenlerin kırılabilir narsisistik özellikleri üzerinde de anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur ($F(3,515) = 7.92, p < .001, \eta^2 = .04$). Farkın hangi ebeveynlik stilleri arasında olduğunu öğrenmek üzere Post Hoc analizi Tukey HSD testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre, otoriter ebeveynlik stiline sahip annelerin çocuklarının kırılabilir narsisistik özelliklerinin (Ort. = 22.27, SS = .42) hem izin verici/ihmalkar (Ort. = 19.94, SS = .55) hem de izin verici/şımartan (Ort. = 19.43, SS = .44) annelerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur (sırasıyla, ortalamalar arası fark = 2.34, $p < .01$ ve 2.66, $p < .001$). Bulgular, otoriter annelerin çocuklarının izin verici/şımartan ve izin verici/ihmalkar annelerin çocuklarına göre daha fazla kırılabilir narsisistik özelliklere sahip olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 12. Cinsiyet ve Farklı Anne Stillerinin Ergenlerin Grandiyöz Narsisizm ve Kırılgan Narsisizmleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Bağımlı Değişkenler	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	p	Partial η^2
Corrected Model	Grandiyöz narsisizm	1218.488	7	174.070	5.794	.000	.073
	Kırılgan narsisizm	944.821	7	134.974	4.687	.000	.060
Intercept	Grandiyöz narsisizm	324972.293	1	324972.293	10817.150	.000	.955
	Kırılgan narsisizm	210294.536	1	210294.536	7302.027	.000	.934
Cinsiyet	Grandiyöz narsisizm	187.709	1	187.709	6.248	.013	.012
	Kırılgan narsisizm	287.205	1	287.205	9.973	.002	.019
Anne Stil	Grandiyöz narsisizm	1002.372	3	334.124	11.122	.000	.061
	Kırılgan narsisizm	684.116	3	228.039	7.918	.000	.044
Cinsiyet x Anne Stil	Grandiyöz narsisizm	69.396	3	23.132	.770	.511	.004
	Kırılgan narsisizm	14.019	3	4.673	.162	.922	.001

Babanın ebeveynlik stili için yapılan çok değişkenli varyans analizi sonuçları ergenlerin grandiyöz ve kırılğan narsisistik özellikleri üzerinde cinsiyet (Wilk's $\lambda = .97$, $F(2, 511) = 7.92$, $p < .001$) ve babanın ebeveynlik stili (Wilk's $\lambda = .91$, $F(6, 1022) = 8.11$, $p < .001$) temel etkisinin anlamlı olduğunu, ancak cinsiyet ve babanın ebeveynlik stili ortak etkisinin (Wilk's $\lambda = .98$, $F(6, 1022) = 1.26$, $p > .05$) anlamlı olmadığını göstermiştir. Çok değişkenli varyans analizi Tablo 13'te verilmiştir.

Varyans analizi sonucunda, babanın çocuk yetiştirme stiline, ergenlerin grandiyöz narsisistik özellikleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur ($F(3,512) = 6.88$, $p < .001$, $\eta^2 = .04$). Farkın hangi ebeveynlik stilleri arasında olduğunu inceleyebilmek amacıyla Post Hoc analizi uygulanarak Tukey HSD testi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre, izin verici/şımartan ebeveynlik stiline sahip babaların çocuklarının grandiyöz narsisistik özelliklerinin (Ort. = 27.20, SS = .48) hem izin verici/ihmalkar (Ort. = 24.42, SS = .56) hem de otoriter (Ort. = 24.80, SS = .47) babaların çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur (sırasıyla, ortalamalar arası fark = 2.92, $p < .001$ ve 2.41, $p < .01$).

Benzer şekilde, açıklayıcı otoriter ebeveynlik stiline sahip babaların çocuklarının grandiyöz narsisistik özelliklerinin (Ort. = 26.36, SS = .46) izin verici/ihmalkar (Ort. = 24.42, SS = .56) babaların çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur (ortalamalar arası fark = 2.16, $p < .05$).

Bu bulgular, babasını izin verici/şımartan ebeveyn olarak algılayan çocukların, babalarını izin verici/ihmalkar ve otoriter olarak algılayanlara göre daha çok grandiyöz narsisistik özellikler sergileyeceklerini; babalarını açıklayıcı otoriter olarak algılayan

ergenlerin ise izin verici/ihmalkar algılayanlara göre daha fazla grandiyöz narsisizm özellikleri gösterdiklerini söylemektedir.

Varyans analizi sonucunda babanın çocuk yetiştirme stiline, ergenlerin kırılğan narsisistik özellikleri üzerinde de anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur ($F(3,512) = 9.50, p < .001, \eta^2 = .05$). Farkın hangi ebeveynlik stilleri arasında olduğunu öğrenmek için Post Hoc analizi Tukey HSD testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre, otoriter ebeveynlik stiline sahip babaların çocuklarının kırılğan narsisistik özelliklerinin (Ort. = 22.51, SS = .45) hem izin verici/şımartan (Ort. = 19.07, SS = .46) hem de açıklayıcı otoriter (Ort. = 20.58, SS = .44) babaların çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur (sırasıyla, ortalamalar arası fark = 3.38, $p < .001$ ve 2.06, $p < .01$).

Tablo 13. Cinsiyet ve Farklı Baba Stillerinin Ergenlerin Grandiyöz Narsisizm ve Kırılğan Narsisizmleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Bağımlı Değişkenler	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	p	Partial η^2
Corrected Model	Grandiyöz narsisizm	970.152	7	134.307	4.448	.000	.057
	Kırılğan narsisizm	1185.164	7	169.309	6.032	.000	.076
Intercept	Grandiyöz narsisizm	328450.416	1	328450.416	10877.800	.000	.955
	Kırılğan narsisizm	213043.276	1	213043.276	7589.839	.000	.937
Cinsiyet	Grandiyöz narsisizm	138.020	1	138.020	4.571	.033	.009
	Kırılğan narsisizm	314.493	1	314.493	11.204	.001	.021
Baba Stil	Grandiyöz narsisizm	623.570	3	207.857	6.884	.000	.039
	Kırılğan narsisizm	800.334	3	266.778	9.504	.000	.053
Cinsiyet x Baba Stil	Grandiyöz narsisizm	129.026	3	43.009	1.424	.235	.008
	Kırılğan narsisizm	92.186	3	30.729	1.095	.351	.006

III.3. Ergenlerde Grandiyöz ve Kırılğan Narsisizmin Psikolojik Uyumu Yordaması

Ergenlerin grandiyöz ve kırılğan narsisistik kişilik özelliklerinin içe yönelim sorunları, dışa yönelim sorunları ve prososyal davranışı ne derece yordadığını test etmek üzere verilere 3 ayrı hiyerarşik çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. İlk olarak içe yönelim sorunlarını yordamak üzere analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analizde değişkenler iki aşamada regresyon eşitliğine dahil edilmişlerdir (Bkz. Tablo 14). Cinsiyet değişkeninin karıştırıcı etkisini kontrol etmek için bu değişken denkleme birinci sırada girilmiştir. İkinci aşamada ise grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizm değişkenleri regresyon eşitliğine girilmiştir. İçe yönelim sorunlarını yordamak üzere kurulan bu modelin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(3, 520) = 4.67, p < .01$). Cinsiyet değişkeni içe yönelim sorunlarını yordamada anlamlı bir katkı yapmamaktadır ($F(1, 522) = .51, p > .05$). Analize ikinci aşamada dahil edilen grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizm değişkenlerinin varyansın %3'lük bir kısmını anlamlı şekilde açıkladığı görülmüştür ($F(2,520) = 6.74, p = .001$). Denkleme son aşamada girilen değişkenlerin katkıları incelenmiştir. Kırılğan narsisizm ($\beta = .12, p < .01$) içe yönelim sorunlarını pozitif yönde anlamlı şekilde yordar iken; grandiyöz narsisizmin ($\beta = -.10, p < .05$) içe yönelim sorunlarını negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Diğer bir deyişle kırılğan narsisizm arttıkça ergenin içe yönelim sorunları da artmaktadır. Bunun tersi olarak grandiyöz narsisizm arttıkça ergenin içe yönelim sorunları azalmaktadır.

Tablo 14. İçe Yönelim Sorunlarının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F Değişim	Beta	T
I. Aşama	.001	.001	.51		
1. Cinsiyet				-.03	-.71
II. Aşama	.026	.025	6.74***		
2. Grandiyözite				-.10*	-2.39
3. Kırılganlık				.12**	2.72

* p < .05, ** p ≤ .01, *** p ≤ .001

Dışa yönelim sorunlarını yordamak üzere uygulanan hiyerarşik regresyon analizinde de değişkenler iki aşamada regresyon eşitliğine dahil edilmişlerdir (Bkz. Tablo 15). Cinsiyet, karıştırıcı etkisini kontrol etmek üzere denkleme birinci sırada girilirken, ikinci aşamada grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizm değişkenleri regresyon eşitliğine girilmiştir. Dışa yönelim sorunlarını yordamak üzere oluşturulan model anlamlı bulunmamıştır ($F(3, 520) = .81, p > .05$). Cinsiyet değişkeni dışa yönelim sorunlarını yordamada anlamlı bir katkı yapmamaktadır ($F(1, 522) = 2.40, p > .05$). Analize ikinci aşamada dahil edilen grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizm değişkenleri varyansa %3'lük bir katkı yapmaktadır ancak bu katkı anlamlı değildir ($F(2,520) = .03, p > .05$). Bu bulgu grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizmin dışa yönelim sorunlarını yordamadığını göstermektedir.

Bu çalışmada grandiyöz narsisizmi ölçmek amacı ile kullanılan ölçeğin üstünlük ve sömürü boyutu olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Literatürde sömürünün grandiyözite ve kırılğanlık için ortak eğilim olduğu yönünde yaygın görüş bulunması sebebiyle ölçeğin yalnızca üstünlük boyutu ele alınmıştır. Ölçeğin sömürü boyutu

kullanılarak yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonuçları, cinsiyet değişkeni dışa yönelim sorunlarını yordamada anlamsız iken ($F(1, 522) = 2.40, p > .05$); sömürü değişkeninin ergenlerin dışa yönelim sorunlarını yordamada anlamlı olduğunu göstermiştir ($F(2, 521) = 5.55, p < .01$). Bu bilgi, narsisizmin saldırganlık gibi dışa yönelim sorunları ile sıkça ilişkili bulunmasının narsisistlerin “sömürücü olma” özelliğinden kaynaklandığını düşündürmüştür.

Tablo 15. Dışa Yönelim Sorunlarının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F Değişim	Beta	T
I. Aşama	.005	.005	2.40		
1. Cinsiyet				.07	1.55
II. Aşama	.005	.000	.03		
2. Grandiyözite				-.01	-.17
3. Kırılganlık				-.01	-.17

* $p < .05$, ** $p \leq .01$, *** $p \leq .001$

Prososyal davranışı yordamak üzere hiyerarşik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo 16). Bu analizde de benzer şekilde, değişkenler iki aşamada regresyon eşitliğine dahil edilmişlerdir. Cinsiyetin karıştırıcı etkisini kontrol edebilmek adına cinsiyet değişkeni denkleme ilk sırada girilmiştir. İkinci aşamada ise grandiyöz narsisizm ve kırılgan narsisizm değişkenleri regresyon eşitliğine girilmiştir. Cinsiyet değişkeninin prososyal davranışı yordamada %12’lik anlamlı bir katkı yaptığı görülmüştür ($F(1, 522) = 68.20, p < .001$). Bu bulgu, kız ergenlerin akranları tarafından erkek ergenlere göre daha prososyal algılandığını ortaya koymaktadır. Analize ikinci

aşamada dahil edilen grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizm değişkenlerinin tek başına varyansın %2'lik bir kısmını anlamlı şekilde açıkladığı görülmüştür ($F(2,520) = 6.82, p = .001$). Denklem son aşamada girilen değişkenlerin katkıları incelenmiştir. Grandiyöz narsisizm ($\beta = .15, p < .001$) prososyal davranışı anlamlı şekilde yordar iken; kırılğan narsisizmin ($\beta = -.03, p > .05$) prososyal davranışı yordamadığı görülmüştür. Prososyal davranışı yordamak üzere kurulan bu modelin anlamlı olduğu ve tüm değişkenlerin toplamda varyansın %14'ünü anlamlı şekilde açıkladığı görülmüştür ($F(3, 520) = 27.78, p < .001$).

Tablo 16. Prososyal Davranışın Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F Değişim	Beta	T
I. Aşama	.116	.116	68.20*		
1. Cinsiyet				-.34*	-8.26
II. Aşama	.138	.023	6.82*		
2. Grandiyözite				.15*	3.60
3. Kırılğanlık				-.03	-.70

* $p \leq .001$

III.4. Ergenlerde Grandiyöz ve Kırılğan Narsisizmin Akran İlişkilerini Yordaması

Ergenlerin grandiyöz ve kırılğan narsisistik kişilik özelliklerinin olumlu akran ilişkilerini ne derece yordadığı test edilmek istenmiştir. Bu amaçla verilere hiyerarşik çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Bu kısımdaki değerlendirmeler, ergenlerin kendilerinden ölçüm alınması sebebiyle arkadaşlık ilişkilerine dair kendi algılarını yansıtmaktadır.

Bu analizde de değişkenler iki aşamada regresyon eşitliğine dahil edilmişlerdir (Bkz. Tablo 17). Cinsiyet değişkeninin karıştırıcı etkisini kontrol etmek için bu değişken denkleme birinci sırada girilmiştir. İkinci aşamada ise grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizm değişkenleri regresyon eşitliğine girilmiştir. Cinsiyetin ergenlerin olumlu akran ilişkilerini yordamada %5 'lik anlamlı bir katkı yaptığı görülmüştür ($F(1, 522) = 26.09, p < .001$). Bu bulgu kız ergenlerin akran ilişkilerinin erkek ergenlere kıyasla daha iyi olduğunu göstermiştir. Analize ikinci aşamada dahil edilen grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizm değişkenlerinin varyansa %2'lik anlamlı bir katkı yaptığı görülmüştür ($F(3,520) = 6.88, p \leq .001$). Olumlu Akran ilişkilerini yordamak üzere oluşturulan modelin anlamlı olduğu ve değişkenlerin hep birlikte varyansın %7'sini anlamlı bir şekilde açıkladığı görülmüştür ($F(3, 520) = 13.48, p < .001$). Grandiyözite ve kırılğanlığın katkıları ayrı ayrı incelendiğinde, grandiyöz narsisizm ($\beta = .15, p \leq .001$) olumlu akran ilişkilerini anlamlı şekilde yordar iken; kırılğan narsisizmin ($\beta = -.05, p > .05$) olumlu akran ilişkilerini anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür. Diğer bir deyişle grandiyöz narsisistik özellikler arttıkça ergenin kendisini olumlu akran ilişkilerine sahip olarak algılayışı artmaktadır. Kırılğan narsisistik özellikler ise ergenin akran ilişkilerini olumlu olarak algılamasını yordamamaktadır.

Tablo 17. Ergenlerin Akran İlişkisinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F Değişim	Beta	T
I. Aşama	.026	.026	13.81 ^{**}		
1. Cinsiyet				-.16 ^{**}	45.35
II. Aşama	.037	.012	3.14 [*]		
2. Grandiyözite				.11 [*]	2.47
3. Kırılganlık				.02	.47

* p < .05, ** p < .001

IV. TARTIŞMA

Psikolojide uzun bir süredir narsisizmin gelişiminde çevresel faktörlerin, özellikle de ebeveynlerin rolü üzerine kuramlar üretilmektedir (Mechanic ve Barry, 2015: 1510). Bunun yanı sıra narsisizmi anlamaya yönelik empirik ve kuramsal pek çok çalışmada uyumsal ve uyumsuz olmayan, normal ve patolojik, açık ve örtük ya da grandiyöz ve kırılğan gibi isimlendirmelerin kullanıldığı ayrımlar dikkati çekmektedir. Bu çalışmanın çıkış noktası özellikle son yıllarda narsisizm literatüründe grandiyöz ve kırılğan olmak üzere iki farklı yapıdan sıkça söz edilmesidir. Literatürde bu iki yapının etiyojji, psikopatoloji, kişilerarası ilişkiler açısından farklılıklar taşıdığı yönünde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (örn. Miller, vd., 2011; Besser ve Priel, 2010; Wink, 1991).

Bu araştırmanın birinci aşamasında, grandiyöz ve kırılğan narsisizm ayırımında etiyojji faktörlerden biri kabul edilen ebeveynlik stilleri hakkında bilgi edinmek istenmiştir. Bu amaçla, anne kabul/ilgi, anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi ve baba sıkı denetim/kontrol değişkenlerinin ergenlerin grandiyöz narsisizmi ve kırılğan narsisizmini ne derece yordadığı test edilmiştir. Etiyojji faktörlere dair merak edilen bir diğer araştırma sorusu ise ergenlerin grandiyöz ve kırılğan narsisistik özelliklerinin cinsiyete ve dört farklı ebeveynlik stiline (otoriter, açıklayıcı/otoriter, izin verici/şımartan, izin verici/i hmalkar) bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Bu amaç kapsamında, hangi ebeveynlik stillerinin ergenlerde bu iki narsisizm türü üzerinde etkili olduğu üzerine analizler de gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında, literatürde narsisizmin iki ayrı formu olarak belirtilen grandiyöz ve kırılğan narsisizmin ergenlerin psikolojik uyumu ile ilişkisi araştırılmıştır. Bu amaçla, içe yönelim sorunları, dışa yönelim sorunları ve prososyal

davranış değişkenlerinin grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizm tarafından ne derece yordandığını öğrenmek üzere analizler gerçekleştirilmiştir. Narsisizmin doğası gereği, kişilerin benliğine dair değerlendirmelerinde taraflı bir yaklaşım sergileyeceği ve bu durumun araştırmaya gölge düşürebileceği düşünöldüğünden, çalışmanın bu aşamasındaki veriler öz bildirim almak yerine, ergenlerin akranları tarafından değerlendirilmesi yoluyla elde edilmiştir. Dolayısıyla bu bölümdeki bulguların, grandiyöz ve kırılğan narsisistik özelliklere sahip ergenlerin akranları tarafından nasıl göröldüğüne ve değerlendirildiğine dair de fikir vereceği ve alana bu yönde katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Araştırmanın son aşamasında ise ergenlerdeki grandiyöz narsisistik özelliklerin ve kırılğan narsisistik özelliklerin kişiler arası ilişkileri ile ilişkisi araştırılmak istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizmin kişiler arası ilişkilerdeki güçlükleri ne derece yordadığı test edilmiştir.

Anneden algılanan kabul/ilgi, sıkı denetim/kontrol ve babadan algılanan kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrolün ergenlerin grandiyöz narsisistik özellikleri ile ilişkisini araştırmak üzere yapılan analiz sonuçlarına göre, anne kabul/ilgisi ve baba kabul/ilgisinin grandiyöz narsisizmi pozitif yönde yordadığı bulunmuştur.

Narsisistik kişilik bozukluğu etiyolojisi üzerine açıklamalar getirirken Kohut (1971), Kernberg (1975) gibi dinamik yönelimli kuramcılar, soğuk ve reddedici ya da kaygısız, ilgisiz ebeveyn tutumlarının narsisizme yol açtığını öne sürmüşlerdir (akt. Emmons, 1987). Diğer yandan sosyal öğrenme kuramında Millon (1981), narsisizmin anne babanın çocuğa değer vermemesinin değil, çocuğa aşırı toleranslı davranarak şımartmalarının bir sonucu olduğunu öne sürmektedir. Millon'un görüşüne göre, ebeveynleri tarafından çok fazla ilgilenilerek mükemmel olduğuna inandırılan ve kendisi

ile ilgili gerçekçi olmayacak derecede aşırı değerlendirmelerde bulunulan çocuk, kendisini çok özel bir kişi olarak hisseder. Bunun bir sonucu olarak da “benlik yanılsamasına” uğrayarak kendine dair gerçekçi değerlendirmesini yitirir. Çalışmanın bu bulgusu Millon’un görüşünü destekler niteliktedir.

Anneden algılanan kabul/ilgi, sıkı denetim/kontrol ve babadan algılanan kabul/ilgi, sıkı denetim/kontrolün ergenlerin kırılğan narsisistik özellikleri ile ilişkisini araştırmak üzere yapılan analiz sonuçlarında ise anne ve babanın sıkı denetim/kontrolünün ve babanın kabul/ilgi düzeyindeki düşüklüğün kırılğan narsisizmin yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra kırılğan narsisizmin cinsiyet ile ilişkili olduğu, kız ergenlerin erkeklere göre daha kırılğan narsisistik özellikler sergiledikleri görülmüştür. Kırılğan narsisizmin ebeveynin aşırı denetim ve kontrolcü tutumunun yanı sıra sevgi, kabul ve ilgi eksikliği ile ilişkili olması, narsisizmin etiyolojisine dair genel bir açıklama getiren Kohut ve Kernberg’in görüşü ile örtüşmektedir.

Literatürde, grandiyöz ve kırılğan narsisizm ayırımına gidilmesi ile birlikte hangi ebeveyn yaklaşımlarının hangi narsisizm türü ile ilişkili olduğu sorusu ortaya çıkmıştır. Otway ve Vignoles, 2006’da gerçekleştirdikleri araştırmalarında, bu çalışmanın bulgusu ile örtüşecek şekilde, aşırı övgü hatıralarının grandiyöz narsisizm ile ilişkili iken, soğuk ve ilgisiz ebeveynlik hatıralarının kırılğan narsisizm ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Şimdiki çalışmada farklı olarak ebeveynin (bu çalışmanın bulgusu için yalnızca baba) sevgi kabul ve ilgi eksikliğinin yanı sıra aşırı kontrolcü ve denetimci bir tutumun da (hem anne hem baba için) çocuğun kırılğan narsisistik özelliklerini yordadığı bulunmuştur. Bahsedilen aşırı baskıcı ve denetimci tutumun ergen tarafından bir anlamda “yok sayılma” olarak algılanabileceği ve reddedici tutumla ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

Ergenlerdeki grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizmin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını öğrenmek amacı ile yapılan analiz sonuçları, erkeklerin grandiyöz narsisizm puanlarının kızlardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu, kırılğan narsisistik özellikler açısından ise kızların erkeklerden anlamlı derecede daha yüksek puanlar aldıklarını göstermiştir. On altı-17 yaşlarındaki ergenlerle yürütölen bir çalışmada ise sadece kırılğan narsisizm açısından cinsiyete bağılı bir fark bildirilmiştir. Sözü geçen bu çalışmada kızların kırılğan narsisizm puanlarının erkeklerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur (Mechanic ve Barry, 2015). Bu bulgunun toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyete dayalı olarak çocuk yetiştirme yaklaşımlarının farklılaşması, cinsiyete atfedilen beklentilerle açıklanabileceğı düşünölmektedir. Daha geleneksel toplumlarda erkek çocuklarının övgü içerikli, aşırı değer verilen bir yaklaşımla ve istediğini yapabileceğine dair bir algı ile yetiştirildiğı düşünöldüğünde açık bir şekilde aşırı büyüklenmeci bir yaklaşım sergilemesi beklenebilir. Yetiştirilme tarzında çoğunlukla erkek çocuğa oranla daha kontrolcü ve baskıcı bir yaklaşım gören ve kısıtlamalara daha çok maruz kalan kız çocuğunun, Miller ve arkadaşlarının (2011) belirttiğı gibi özünde yetersizlik ve eksiklik hisleri olan kırılğan narsisizmin özelliklerini sergilemeye daha yatkın olması beklenebilir.

Bu araştırma kapsamında öne sürölen hipotezlerden biri de grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizmin ebeveynlik stillerine göre farklılaşacağıdır. İzin verici/şımartan ebeveyn stiline ergenin grandiyöz narsisistik özellikleri ile ilişkili iken; kırılğan narsisistik özellikleri ile ilişkili olmayacağı beklenmiştir. Araştırma bulguları bu hipotezi destekleyecek şekildedir. Bu çalışmada annenin ebeveynlik stili söz konusu iken, ebeveynini izin verici/şımartan algılayan ergenlerin, izin verici/ihmalkar ve otoriter algılayanlardan anlamlı şekilde daha grandiyöz narsisistik özellikler gösterdiği bulunmuştur. Annesini açıklayıcı otoriter olarak algılayan ergenlerin de izin

verici/ihmalkar ve otoriter algılayanlara göre anlamlı şekilde daha grandiyöz narsisistik özellikler sergilediği görülmüştür. Babanın ebeveynlik tarzına bakıldığında ise, izin verici/şımartan tarzın izin verici/ihmalkar ve otoriter tarza göre daha grandiyöz narsisistik özelliklere sahip çocukları olduğu; açıklayıcı otoriter tarza sahip babaların ise çocuklarının izin verici/ihmalkar algılanan babalara göre daha grandiyöz narsisistik özellikler sergiledikleri bulunmuştur. İzin verici/şımartan ebeveynlik stiline çocuklarına yoğun ve sınırsız sevgi ve ilgi gösterirken, sınır ya da kurallar koyma konusunda yetersiz kaldığı bilinmektedir. Dolayısıyla bu bulgu, ebeveynin gösterdiği bu sınırsız ilgi ve sevginin, çocukların kendini “özel” ya da mükemmel insanlar olarak değerlendirmesine, büyüklenmeci olan ve başkalarını küçümseyen, daha bencil tutumların ve gerçekçi olmayan benlik görüşünün oluşumuna zemin hazırladığı şeklinde yorumlanabilir. Watson, Little ve Biderman (1992) tarafından gerçekleştirilen çalışmada benzer şekilde izin verici ebeveynlik tarzının olgun olmayan grandiyöziteyle ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmada, kırılğan narsisizmin de ebeveynlik stillerine göre farklılaşacağı öne sürülmüştür. Annenin ebeveynlik stili üzerine yapılan analizde, otoriter ebeveynlik tarzındaki annelerin çocuklarının, izin verici/şımartan ve izin verici/ihmalkar ebeveynlik tarzındakilere göre daha kırılğan narsisistik özelliklere sahip olduğu bulunmuştur. Babanın ebeveynlik stili değerlendirildiğinde, babasını otoriter algılayan ergenlerin, izin verici/şımartan ya da açıklayıcı/otoriter olarak algılayanlara göre kırılğan narsisizmin özelliklerini daha çok taşıdığı görülmüştür. Otway ve Vignoles’a (2006) göre ampirik kanıtlar sınırlı olmasına karşın araştırmalar, yalnızca kırılğan narsisizmin çocuğun ihmali, istismarı ve psikolojik müdahalecilik, sıcaklık ve samimiyet yoksunluğu gibi sorunlu ebeveynlik tarzları ile bağlantılı olabileceğini göstermektedir.

Otoriter ebeveyn tutumu kabul/ilginin düşük, sıkı denetim/kontrolün yüksek olduğu çocuk yetiştirme tarzıdır (Sümer, Güngör, 1999). Otoriter ebeveyn tutumu, Otway ve Vignoles'in (2006) sözünü ettiği psikolojik müdahaleciliğin varlığı, sıcaklık ve samimiyet yoksunluğuna karşılık geldiğinden, bu bulgunun Otway ve Vignoles'in (2006) çalışması ile kısmen tutarlı olduğu söylenebilir.

Miller ve arkadaşları (2011) kırılğan narsisizmin özünde olumsuz benlik algısından ve yetersizlik, eksiklik hislerinden kaynaklandığı ve kişinin bu hislere karşı savunma mekanizması olarak narsisistik düşüncelere başvurduğunu söylemektedir. Benzer şekilde Dickinson ve Pincus (2003) kırılğan narsisistlerin özgüvenlerinin temellerinin sağlıklı olduğunu belirterek bu nedenle hassas bir özgüvene sahip olduklarını savunmaktadır. Rohmann ve arkadaşları (2012), kırılğan narsisizmin düşük benlik saygısı ve bağımlı benlik algısı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Literatürde, otoriter tarzda çocuk yetiştirmenin olumsuz benlik algısı ya da düşük benlik saygısı ile bağlantılı olduğu bulgularının yer aldığı bilinmektedir (örn., Akbaba, 1988; Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch, 1991; Özer, 2011). Bu bilgiler birlikte değerlendirildiğinde, şimdiki çalışmada otoriter ebeveynlik tarzının kırılğan narsisizm ile bağlantılı bulunması anlaşılır görünmektedir.

Diğer yandan, Watson ve arkadaşları (1992), Özer (2011) gibi araştırmacıların otoriter ebeveynlik stilini anksiyete ile pozitif yönde ilişkili bulduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra kırılğan narsisizmin sıklıkla anksiyete ve başkalarının geri bildirimlerine ya da eleştirilerine karşı hassasiyet ile ilişkili bulunduğu çalışmalara rastlanılmaktadır (örn., Dickinson ve Pincus, 2003; Miller ve ark., 2011). Bu iki bulgu birlikte değerlendirildiğinde şimdiki çalışmada otoriter ebeveynlik stili ile kırılğan narsisistik özellikler arasında bağlantı olduğu bulgusu daha çok anlam kazanmaktadır.

Bu çalışmanın bir diğer amacı iki narsisizm türünün psikolojik uyumu yordayıp yordamadığını ve psikolojik uyumu yordamada bir ayırım olup olmadığını ortaya koymaktadır. Psikolojik uyum bağlamında içe yönelim sorunları ile ilgili yapılan analizler, kırılğan narsisizmin içe yönelim sorunlarını pozitif yönde yordadığını; grandiyöz narsisizmin ise içe yönelim sorunlarını negatif yönde yordadığını göstermiştir. Bir başka ifadeyle, kişilerin kırılğan narsisistik özellikleri arttıkça içe yönelim sorunları anlamlı düzeyde artmakta iken, grandiyöz narsisistik özellikleri arttıkça içe yönelim sorunları azalmaktadır.

Alandaki çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. 2011’de Miller ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen çalışmada, kırılğan narsisizm, olumlu duygulanımla negatif yönde anlamlı şekilde ilişkili iken, olumsuz duygulanımla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Yine aynı çalışma içerisinde kırılğan narsisizmin depresyon semptomları ile anlamlı korelasyonlar gösterdiği belirtilmektedir. Şimdiki çalışmada depresyon semptomlarını ölçmek üzere ayrı bir ölçek uygulanmamasına karşın, akran değerlendirmesi ölçeğindeki bazı maddeler olumlu ve olumsuz duygulanıma işaret etmektedir.

Miller ve arkadaşlarına göre (2011) alanda yapılan çalışmaların geneli, grandiyöz narsisizmi dışadönüklükle pozitif ilişkili bulmaktadır. Dışadönük kişilerin içe yönelim problemlerini daha az yaşamaları olasıdır. Bu sebeple grandiyöz narsisistik eğilim gösteren ergenlerin içe yönelim problemlerinin daha az olacağı bulgusu beklenmiş ve desteklenmiştir.

Çalışmanın bir diğer hipotezi, grandiyöz narsisistik özellikler arttıkça ergenlerin dışa yönelim sorunlarının da artacağıdır. Ancak çalışma bulgularında dışa yönelim sorunları grandiyöz narsisizm ve kırılğan narsisizmin her ikisi için de anlamlı

bulunmamıştır. Alanda genel olarak narsisizmin saldırganlıkla ilişkili olduğuna dair pek çok çalışma bulunmaktadır (örn. Aydın ve Akgün, 2014; Bushman ve Baumeister, 1998; Bushman, Bonacci, van Dijk ve Baumeister, 2003; Thomaes, Stegge, Bushman, Olthof ve Denissen, 2008). Benzer şekilde Lau, Marsee, Kunimatsu ve Fassnacht (2011), narsisizmin açık saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve çocuk suçluluğu ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Pauletti, Menon, Menon, Tobin ve Perry (2012) narsisizm ve saldırganlık ilişkisinde benlik saygısının önemli bir rol oynadığını öne sürmektedir. Pauletti ve arkadaşlarının (2012) bulgusuna göre narsisizmin yüksek, benlik saygısının ise düşük olduğu durumda ergenin saldırganlık düzeyi artmaktadır. Benlik saygısının yüksek olduğu durumda ise saldırganlık ortalama bir değer almaktadır.

Bu çalışmada genel bir narsisizm puanı kullanılmamış, narsisizm değişkeni kırılma ve grandiyözite olarak iki ayrı puanlamayla ölçülmüş ve değişkenler analizlerde ayrı ayrı kullanılmıştır. Grandiyöziteyi ölçmek amaçlı kullanılan Çocuklar İçin Narsisistik Kişilik Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formu, üstünlük ve sömürü olmak üzere iki boyutludur. Sömürücü olma özelliğinin hem kırılma hem grandiyöz narsisistlerde ortak özellik olduğuna dair literatürde yaygın bir görüş bulunmaktadır (Miller vd., 2011; Pincus vd., 2009; Wink, 1991). Bu sebeple, çalışma içerisinde grandiyöz narsisizmi ölçmek amacıyla ölçeğin yalnızca üstünlük boyutu kullanılmıştır. Literatürde narsisizm ile saldırganlık arasında ilişkiden söz edilirken, bu çalışmada grandiyöz ve kırılma narsisizmin dışa yönelim sorunlarını yordamadığı görülmüş; Çocuklar İçin Narsisistik Kişilik Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formu'nun "sömürü" boyutu ile gerçekleştirilecek analizin sonuçları merak edilmiştir. Yapılan analizler, sömürünün dışa yönelim sorunlarını yordadığını ortaya koymuştur. Buradan yola çıkarak narsisizmin saldırganlık ile ilişkisinin, narsisistlerin sömürücü olma özellikleri ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada ele alınan bir diğer uyum değişkeni ise prososyal davranışlardır. Bulgular, grandiyöz narsisizmin prososyal davranışı yordadığını göstermektedir. Diğer bir deyişle, akranları grandiyöz narsisistik özellikler sergileyen ergenleri daha prososyal algılamaktadır. Pauletti, Menon, Menon, Tobin ve Perry (2012) yapmış oldukları çalışmada narsisizmi yüksek iken benlik saygısının düşük olduğu durumda prososyal davranış azalırken, narsisizm ile birlikte benlik saygısının da yüksek olduğu koşulda prososyal davranışın arttığını bulmuşlardır. Çalışmanın amaçlarından biri de narsisizmin iki türünün kişiler arası ilişkilerde nasıl bir yol izlediği hakkında fikir edinmektir. Bu amaçla her iki narsisizm türü olumlu akran ilişkilerini yordama açısından değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, yalnızca grandiyöz narsisizmin olumlu akran ilişkilerini pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür. Kişilerin kendi bildirimleri ve akranlardan alınan değerlendirmeler incelendiğinde prososyal davranışlar ve olumlu akran ilişkileri değişkenlerinin yalnızca grandiyöz narsisizm tarafından yordandığı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle grandiyöz narsisistik özelliklere sahip ergenler akranları tarafından kişilerarası ilişkilerde olumlu algılanmakta ve kendilerini de arkadaşlık açısından olumlu değerlendirmektedirler.

Literatüre bakıldığında, narsisistlerin kişiler arası ilişkilerine dair bulgularda farklılaşma olduğu görülmektedir. Kimi araştırmacılar, grandiyöz ve kırılğan ayrımı yapmaksızın narsisistlerin kişiler arası ilişkilerdeki olumsuzluklarını bulgulamakta ve yorumlamakta iken, kimi araştırmacılar ise grandiyöz narsisizmin bazı açılardan kişiler arası ilişkilerde avantajları olduğu bulgusundan söz etmektedir.

Campbell, Reeder, Sedikides ve Elliot (2000: 330) narsisistlerin ilişkilerinin, bir şeye özel olarak hakkı olduğu duygusu, partneri sömürme, partnerin ihtiyaçlarına karşı ilgisizlik ve içten sevginin eksikliği ile karakterize olduğunu belirtmektedir. Onlara

göre, bu nedenler narsisistlerin kurdukları kişiler arası ilişkilerin bağlarını zayıf ve sağlıksız yapmaktadır. Twenge ve Campbell, (2003: 262) ise narsisistlerin şişirilmiş benlik görüşlerini korumak için kişilerarası ilişkilerde yakınlık kurmamayı tercih ettiklerini öne sürmektedir.

Öte yandan, Buffardi ve Campbell (2008: 1304) narsisistlerin, kişiler arası yakınlık, sıcaklık gibi uzun vadeli ve olumlu ilişkisel sonuçlara odaklanmadıklarını, ancak ilişkilerin başlatılmasında ve kısa vadede ilişkilerini kullanarak popüler, başarılı, yüksek statülü görünmek konusunda yetenekli olduklarını söylemektedir. Back ve arkadaşları (2013) benzer şekilde, narsisizmin, başlangıçta dışadönüklük ile pozitif ilişkili iken uzun vadede sevimlilik ve iletişimle negatif ilişkili olduğunu bulgulamıştır.

Literatürde grandiyöz narsisist kişilerin sosyal açıdan çekici olduklarına dair bulgular olduğu da görülmektedir (örn. Akhtar 1989; Ra, Cha, Hyun ve Bae, 2013). Narsisistik bireyler kısa vadede, karşılıklı sevgi yerine çabucak gerçekleşen hayranlık aramaktadırlar. Back, Schmukle ve Egloff'a göre (2010) narsisistlerin bu motivasyonları ilginç bir şekilde onlara kısa vadede sosyal açıdan yarar sağlar. Ra, Cha, Hyun ve Bae'ye (2013) göre de grandiyöz narsisistlerin başkalarının dikkatini çekme isteği ve eğilimleri vardır ve bu kişiler başkalarının ihtiyaçlarına oldukça ilgisiz olmalarına rağmen sosyal açıdan çekicidirler. Bu çalışmada örneklemin 14-16 yaş arasındaki ergenlerden oluştuğu dikkate alındığında, popülerite, sosyal çekicilik, özenme, hayran olma gibi öğelerin ergenlerin arkadaş seçiminde önemli rol oynayabileceği ve yetişkinlerin kişiler arası ilişkilerinde önemli ve anlamlı bulunan diğer bazı özelliklerin ergenler için öneminin az olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde literatürdeki bulgularla tutarlı görünmektedir. Çalışmanın bulguları, ebeveynlerin kabul ve ilgi düzeyindeki artış ile çocukların grandiyöz narsisistik eğilimlerindeki artışın ilişkili olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, ebeveynlerin aşırı denetimci tutumlarının ve babadan algılanan düşük düzeydeki kabul ve ilginin, çocukların kırılğan narsisistik özelliklerindeki artış ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Çocuk yetiştirme tarzlarındaki farklılıklara bakıldığında, her iki ebeveyn için de izin verici/şımartan tarzda yetiştirilen çocukların hem izin verici/ihmkar hem de otoriter ebeveyn tarzına göre daha grandiyöz narsisistik özelliklere sahip oldukları bulunmuştur. Aynı zamanda açıklayıcı otoriter annelerin çocuklarının hem izin verici/ihmkar hem de otoriter annelerin çocuklarına kıyasla; açıklayıcı otoriter babaların çocuklarının ise yalnızca izin verici/ihmkar tarzdakilere göre daha grandiyöz narsisistik özellikte oldukları bulunmuştur. Kırılğan narsisistik özellikler açısından çocuk yetiştirme stilleri arasındaki farka bakıldığında ise otoriter annelerin çocuklarının, izin verici/şımartan ve izin verici/ihmkar tarzdakilere kıyasla daha kırılğan narsisistik özellikleri olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, otoriter babaların çocuklarının izin verici/şımartan ve demokratik babaların çocuklarına göre daha kırılğan narsisistik özelliklerde olduğu bulunmuştur.

Bu çalışma ayrıca kırılğan narsisizmin içe yönelim problemlerini pozitif yönde yordarken, grandiyöz narsisizmin içe yönelim problemlerini negatif yönde anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Çalışmanın bir diğer bulgusu grandiyöz narsisizmin prososyal davranışı ve olumlu akran ilişkilerini pozitif yönde yordamasıdır.

Bilindiği gibi çocuk ve ergen psikopatolojisinde çok kaynaktan değerlendirme almak çoğu zaman bir gereklilik olarak bildirilmektedir (örn. Wilmshurst, 2005: 6). Özellikle de arzu edilmeyen bir davranış ya da kişilik değişkeni üzerine çalışıldığında öz bildirim dışında aile, öğretmen ve akranlar gibi diğer bilgi kaynaklarına başvurmak bir zorunluluk halini almaktadır. Bu nedenle çalışmada uyumu değerlendirmek için akran bildirimlerine başvurulmuştur. Objektif şekilde değerlendirilemeyeceği düşünülen içe yönelim sorunları, dışa yönelim sorunları ve prososyal davranış değişkenlerine dair ölçümlerde, ergenlerin kendileri dışında bir kaynaktan değerlendirme almak bu çalışmanın güçlü yönünü oluşturmaktadır. Akran değerlendirmeleri için katılımcılardan isim alınmıştır. Bu durumun başlangıçta çalışmanın sınırlılıkları arasında yer alacağı düşünülmekle birlikte, akran değerlendirmesi yoluyla alınan ölçümlerin güvenilirliklerinin tatmin edici (.85, .82, .79) olduğu görülmüştür.

Yaygın kültürel görüş, narsisizmin yaşadığımız çağda artış gösterdiğine işaret ederek dönemi “narsisizm çağı” olarak adlandırmakta, narsisistik özelliklerin gelişimsel yönünü ve çevre tarafından nasıl pekiştirildiğini araştırmaya odaklanmaktadır (Emmons, 1987: 12). Bu durum dikkate alındığında, çocukların akranlarını değerlendirirken kendi grandiyöz ya da kırılgan narsisistik özelliklerinin yanlılık nedeni olabileceği, dolayısıyla anne-baba ya da öğretmen gibi yetişkinlerin değerlendirmelerini almanın çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada narsisizmin etiolojisinde anne babanın çocuk yetiştirme biçiminin rolü araştırılmıştır. Ancak başka etiyojik faktörler ele alınmamıştır. Örneğin anne babanın kişilik özellikleri hatta narsisistik özelliklerinin çocuğun narsisizmi ile ilişkisi ilk akla gelen faktörlerden biridir (Brummelman, vd., 2015: 666). Anne babanın kendilerini algılayışlarındaki abartı, üstünlük gibi bazı özelliklerin çocuğun kendisini

algılayışı ile ilişkisi daha sonraki araştırmalar için bir soru olarak kalmaktadır. Dahası yakın tarihte benzer bir çalışma yapan Mechanic ve Barry (2015: 1516-1517) gelişimsel faktörleri anlamak için boylamsal çalışmaların özellikle de ebeveynlik tarzları ile ergenlerde narsisizmin çift yönlü etkileşiminin incelenmesini önermektedirler. Ayrıca araştırmacılar gelişimsel psikopatoloji yaklaşımına vurgu yapmakta ve ebeveynlik tarzının çocuğun kişilik özelliklerini belirleyebileceği gibi çocukların bir takım özelliklerinin de anne babanın tepkilerini şekillendiriyor olabileceğini belirtmektedir.

Diğer yandan grandiyöz ve kırılgan narsisizm arasındaki ayrımı tanımlamaya çalışan araştırmacıların vurguladığı değişkenlerden biri de benlik saygısı değişkenidir (örn. Lau, Marsee, Kunimatsu ve Fassnacht, 2011; Pauletti, Menon, Menon, Tobin ve Perry, 2012). şimdiki çalışmada ele alınmayan benlik saygısı değişkeninin sonraki araştırmalarda yer alması yararlı olacaktır. Benlik saygısına dayalı bir farklılığın narsisizmin kavramsallaştırılmasında ve narsisizme yönelik klinik müdahalelerin planlanmasında önemli bir rol oynayabileceği düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarslan, M. (2011). *Üniversite öğrencilerinin ebeveynlik stillerini algılayışları ve bu algının ebeveyn-çocuk değer benzerliğine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Akbaba, S. (1988). *Anne-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akhtar, S. (1989). Narcissistic personality disorder: Descriptive features and differential diagnosis. *Psychiatric Clinics of North America*, 12, 505–530.
- Amato, P.R., ve Riviera, F. (1999). Paternal involvement and children's behavior problems. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 375-384.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (1989) *Mental bozuklukların tanısai ve sayımsal el kitabı, gözden geçirilmiş üçüncü baskı (DSM-III-R)* (E. Köroğlu, Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). *Mental bozuklukların tanısai ve sayımsal el kitabı (DSM-IV)* (E. Köroğlu, Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Mental bozuklukların tanısai ve sayımsal el kitabı (DSM-V)* (E. Köroğlu, Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Ang, R. P. ve Raine, A. (2009). Reliability, validity and invariance of the Narcissistic Personality Questionnaire for Children-Revised (NPQC-R). *Journal of Psychopathological Behavior Assessment*, 31, 143-151.
- Atay, S. (2009). Narsisistik Kişilik Envanteri'nin Türkçe'ye standardizasyonu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 181-196.
- Aydın, A., Akgün, S. (2014). Ergenlikte reaktif-proaktif saldırganlık, öfke ve narsisizm ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29 (73), 44-56.

- Back, M. D., Schmukle, S. C. ve Egloff, B. (2010). Why are narcissists so charming at first sight? Decoding the narcissism–popularity link at zero acquaintance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98 (1), 132-145.
- Back, M. D., K ufner, A. C. P., Dufner, M., Gerlach, T. M., Rauthmann J. F. ve Denissen, J. J. A. (2013). Narcissistic admiration and rivalry: Disentangling the bright and dark sides of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105 (6), 1013-1037.
- Barry, C. T., Frick, P. J., Adler, K. K. ve Grafeman, S. J. (2007). The predictive utility of narcissism among children and adolescents: Evidence for a distinction between adaptive and maladaptive narcissism. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 508-521.
- Baumeister, R. F. (1982). A self-presentational view of social phenomena. *Psychological Bulletin*, 91 (1), 3-26.
- Baumrind, D. (1971a). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph, B l m 2*, 4 (1), 1-103.
- Baumrind, D. (1971b). Harmonious parents and their preschool children. *Developmental Psychology*, 4 (1), 99-102.
- Bayar, Y. ve U anok, Z. (2012). Ergenlerin dahil oldukları zorbalık stat lerine g re okul sosyal iklimi ve genellenmiş akran algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (4), 2337-2358.
- Besser, A. ve Priel, B. (2009). Emotional responses to a romantic partner’s imaginary rejection: The roles of attachment anxiety, covert narcissism, and self-evaluation. *Journal of Personality*, 77 (1), 287-325.

- Bircan, S. (2011). *Madde bağımlısı olan ve olmayan ergenlerin benlik saygıları, algıladıkları ebeveyn kabul reddi ve çocuk yetiştirme stillerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu, Ankara.
- Bostan, S. (1993). *14-16 yaş ergenlerin uyum düzeylerinin ve ana-baba tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bozkuş, O. (2014). *Evlilik uyumunun yordayıcıları olarak olumlu yanılısama, reddedilme duyarlılığı ve narsisizm*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Brummelman, E., Thomaes, S., Neemans, S. A., Castro, B. O. ve Bushman, B. J. (2015). My child is God's gift to humanity: Development and validation of the Parental Overvaluation Scale (POS). *Journal of Personality and Social Psychology*, 108 (4), 665-679.
- Buffardi, L. E., Campbell, W. K. (2008). Narcissism and social networking web sites. *Society for Personality and Social Psychology*, 34 (10), 1303-1314.
- Bushman, B. J. ve Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (1), 219-229.
- Bushman, B. J., Bonacci, A. M., Van Dijk, M. ve Baumeister, R. F. (2003). Narcissism sexual refusal, and aggression: Testing a narcissistic reactance model of sexual coercion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84 (5), 1027-1040.
- Campbell, W. K. (1999). Narcissism and Romantic Attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77 (6), 1254-1270.

- Campbell, W. K., Reeder, G. D., Sedikides, C. ve Elliot, A. J. (2000). Narcissism and comparative self-enhancement strategies. *Journal of Research in Personality*, 34, 329-347.
- Campbell, W. K., Foster, C. A. ve Finkel, E. J. (2002). Does self-love lead to love for others? A story of narcissistic game playing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83 (2), 340-354.
- Caputi, M., Lecce, S., Pagnin, A. ve Banerjee, R. (2012). Longitudinal effects of theory of mind on later peer relations: The role of prosocial behavior. *Developmental Psychology*, 48 (1), 257–270.
- Ra, Y. S., Cha, S. Y., Hyun, M. H. ve Bae, S. M. (2013). Forgiveness and overt-covert narcissism : The mediating effects of attribution style. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41 (6), 881-892.
- Cihangiroğlu, N. (2012). Narsisistik kişilik ile kurumsal bağlılık arasında bir ilişki var mıdır? *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11 (2), 119-126.
- Collins, D. (2006). *Narcissism and self-enhancement: Self-presentation, affect and the moderating role of contingencies of self-worth*. Yayınlanmamış doktora tezi, La Trobe University, Victoria.
- Cooper, M. L., Shaver, P. R. ve Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (5), 1380-1397.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113 (3), 487-496.
- Dickinson, K. A. ve Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17 (3), 188-207.

- Egan, J. ve Kernberg, P. F. (1984). Pathological narcissism in childhood. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 32 (1), 39-62.
- Emmons, R. A. (1987). Narcissism: Theory and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52 (1), 11-17.
- Ergün, H. (2008). *14-18 yaş arası ergenler ve ebeveynlerinde aleksitimik özellikler, ebeveyn tutumları, bağlanma ve bağımlılık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Fatfouta, R., Gerlach, T., M., Schröder-Abé, M. ve Merkl, A. (2015). Narcissism and lack of interpersonal forgiveness: The mediating role of state anger, state rumination, and state empathy. *Personality and Individual Differences*, 75, 36–40.
- Freud, S. (2007). Narsisizm üzerine bir giriş. *Narsisizm üzerine ve Schreber vakası*. (S. M. Tura, Çev.) içinde (23-46). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1914).
- Gauvain, M. ve Huard, R. D. (1999). Family interaction, parenting style, and the development of planning: A longitudinal analysis using archival data. *Journal of Family Psychology*, 13 (1), 75-92.
- Gendlin, E. T. (1987). Philosophical critique of the concept of narcissism: The significance of the awareness movement. *Pathologies of the modern self: postmodern studies on narcissism, schizophrenia, and depression* içinde (251-304). New York : New York University Press.
- Gentile, B., Miller, J. D., Hoffman, B. J., Reidy, D. E., Zeichner, A. ve Campbell, W. K. (2013). A test of two brief measures of grandiose narcissism: The Narcissistic

Personality Inventory–13 and the Narcissistic Personality Inventory–16. *Psychological Assessment*, 25 (4), 1120-1136.

Godkin, L. ve Allcorn, S. (2009). Dependent narcissism, organizational learning, and human resource development. *Human Resource Development Review*, 8 (4), 484-505.

Güngör, İ. H., Ekşi, H. ve Arıca, O. T. (2012). Genç yetişkinlerde değer tercihlerinin narsisistik kişilik özellikleri yordaması [Özel sayı]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2), (Bahar).

Heiserman, A. ve Cook, H. (1998). Narcissism, affect, and gender an empirical examination of Kernberg's and Kohut's Theories of narcissism. *Psychoanalytic Psychology*, 15 (1), 74-92.

Hendin, H. M. ve Cheek, J. M. (1997). Assessing hypersensitive narcissism: A reexamination of Murray's Narcism Scale. *Journal of Research in Personality*, 31, 588–599.

Holtzman, N. S., Vazire, S. ve Mehl, M. R. (2010). Sounds like a narcissist: Behavioral manifestations of narcissism in everyday life. *Journal of Research in Personality*, 44, 478–484.

Horton, R. S., Bleau, G. ve Drwecki, B. (2006). Parenting narcissus: What are the links between parenting and narsissism? *Journal of Personality*, 74 (2), 345-376.

Hudson, E. J. (2012). *Understanding and exploring narcissism: Impact on students and college campuses*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Claremont McKenna College, Claremont.

- Huntsinger, C. S. ve Jose, P. E. (2009). Relations among parental acceptance and control and children's social adjustment in Chinese American and European American families. *Journal of Family Psychology, 23* (3), 321-330.
- Immele, A. (2000). *The role of adolescents' representations of attachment and peer relationships in the prediction of delinquency*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, University of Virginia, Virginia.
- Jordan, G. (2011). *How service-learning can counter cultural narcissism*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, The University of Maine, Orono.
- Kaner, S. (2000). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 33* (1), 77-89.
- Kernberg, P. F., Weiner, A. S. ve Bardenstein, K. K. (2000). The borderline personality organization: Narcissistic personality disorder. *Personality disorders in children and adolescents* içinde (179-192). New York: Basic Books.
- Kernberg, O. F. (2004). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical background and diagnostic classification. *Aggressivity, narcissism, and self-destructiveness in the psychotherapeutic relationship* içinde (45-60). New Haven and London: Yale University Press.
- Klima, T. ve Repetti, R. L. (2008). Children's peer relations and their psychological adjustment differences: Between close friendships and the larger peer group. *Merrill-Palmer Quarterly, 54* (2), 151-178.
- Konrath, S. H. (2007). *Egos inflating over time: Rising narcissism and its implications for self-construal, cognitive style, and behavior*. Yayınlanmamış doktora tezi, The University of Michigan, Michigan.

- Küfner, A. C. P., Nestler, S. ve Back, M. D. (2013). The two pathways to being an (un-) popular narcissist, *Journal of Personality*, 81 (2), 184-195.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62 (5), 1049-1065.
- Lau, K. L., Marsee, M. A., Kunimatsu, M. M., & Fassnacht, G. M. (2011). Examining associations between narcissism, behavior problems, and anxiety in non-referred adolescents. *Child and Youth Care*, 40, 163–176.
- Lasch, C. (2006). *Narsisizm kültürü: Umutların azaldığı bir çağda Amerikan yaşamı*. (S. Öztürk ve Ü. H. Yolsal, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1991).
- Levy, K. N., Ellison, W. D. ve Reynoso, J. S. (2011). A historical review of narcissism and narcissistic personality. W. K. Campbell ve J. D. Miller (Ed.). *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments* içinde (3-14). John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Lima, E. N. (2007). *The association between narcissism and implicit self-esteem: a test of the fragile self-esteem hypothesis*. Yayınlanmamış doktora tezi, The Florida State University, Florida.
- Liu, Y. (2009). *Ceo narcissism in m&a decision-making and its impact on firm performance*. Yayınlanmamış doktora tezi, The University of Edinburgh, Edinburgh.

- Loke, S. W. ve Lowe, P. A. (2014). Validation of the Narcissistic Personality Questionnaire for Children—Revised among U.S. students. *Psychological Assessment, 26* (2), 619-627.
- Luchner, A. F., Mirsalimi, H., Moser, C. J., Jones, R. A. (2008). Maintaining Boundaries in Psychotherapy: Covert narcissistic personality characteristics and psychotherapists. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 45* (1),1-14.
- Luchner, A. F., Houston, J. M., Walker, C. ve Houston, M. A. (2011). Exploring the relationship between two forms of narcissism and competitiveness. *Personality and Individual Differences, 51*, 779–782.
- Masterson, J. F. (2006). *Narsistik ve borderline kişilik bozuklukları: Bir bütüncül gelişimsel yaklaşım*. (B. Açıl,Çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1981).
- Mechanic, K. L. ve Barry, C. T. (2015). Adolescent grandiose and vulnerable narcissism: Associations with perceived parenting practices. *Journal of Child and Family Studies, 24*, 1510-1518.
- Miller, J. D. ve Campbell, W. K. (2008). Comparing clinical and social-personality conceptualizations of narcissism. *Journal of Personality, 76* (3), 449-476.
- Miller, D. J., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples J. ve Campbell, W. K. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality, 79* (5), 1013-1042.
- Miller, J. D., Lynam, D. R. ve Campbell, W. K. (2014a). Measures of narcissism and their relations to *DSM-5* pathological traits: A critical reappraisal. *Assessment, 1-7*.

- Miller, J. D., McCain, J., Lynam, D. R., Few, L. R., Gentile, B., MacKillop, J., Campbell, W. K. (2014b). A comparison of the criterion validity of popular measures of narcissism and narcissistic personality disorder via the use of expert ratings. *Psychological Assessment, 26* (3),958-969.
- Miller, J. D., Widiger, T. A. ve Campbell, W. K. (2014c). Vulnerable narcissism: Commentary for the special series “Narcissistic personality disorder-new perspectives on diagnosis and treatment”. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment,5* (4), 450-451.
- Millon, T. (1981). Narcissistic personality: The egotistic pattern. *Disorders of personality: DSM-III, Axis II* içinde (157-180).
- Morf, C. C. Ve Rhodewalt, F. (2001). Expanding the Dynamic Self-Regulatory Processing Model of Narcissism: Research Directions for the Future. *Psychological Inquiry,12* (4), 243-251.
- Odağ, C. (2012). *Nevrozlar 4*. İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri Org. Ltd. Şti. Yayınları.
- Otway, L. J. ve Vignoles, V. L. (2006). Narcissism and childhood recollections: A quantitative test of psychoanalytic predictions. *Society for Personality and Social Psycholog, 32* (1), 104-116.
- Ozan, E., Kırkpınar, İ., Aydın, N., Fidan, T. ve Oral, M. (2008). Narsisistik kişilik bozukluğu: Gelişim süreçleri ve yaşamı. *Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar, 2* (1-2), 25-39.
- Özen, D. Ş. (2009). Ergenlerde anneden algılanan kabul/ilgi ile benlik-algısı arasındaki ilişki: Babadan algılanan kabul/ilginin aracı rolü. *Türk Psikoloji Yazuları, 12* (24), 28-38.

- Özer, M. (2011). *Suçluluk-utanç, bağlanma, algılanan ebeveynlik (anne) tarzı ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu, Ankara.
- Pauletti, R. E., Menon, M., Menon, M., Tobin, D. D. ve Perry, D. G. (2012). Narcissism and adjustment in preadolescence. *Child Development*, 83 (3), 831–837.
- Paulhus, D. L. (1998). Interpersonal and intrapsychic adaptiveness of trait self-enhancement: A mixed blessing? *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (5), 1197-1208.
- Pedersen, S., Vitaro, F., Barker, E. ve Borge, A. (2007). The timing of middle-childhood peer rejection and friendship: Linking early behavior to early-adolescent adjustment. *Child Development*, 78 (4), 1037-1051.
- Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A. G. C., ve Levy, K. N. (2009). The initial development and derivation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological Assessment*, 21 (3), 365-379.
- Raskin, R. ve Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (5), 890-902.
- Raskin, R., Novacek, J. ve Hogan, R. (1991). Narcissistic self-esteem management. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60 (6), 911-918.
- Ronningstam, E. (2005). Narcissistic personality disorder: A review. M. Maj, H. S. Akiskal, J. E. Mezzich ve A. Okasha (Ed.), *Evidence and experience in psychiatry: Volume 8 personality disorders* (s. 277-327). Hoboken, NJ: Wiley.
- Ronningstam, E. (2009). Narcissistic personality disorder: Facing DSM-V. *Psychiatric Annals*, 39 (3), 111-121.

- Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J. ve Bierhoff, H. W. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism: Self-construal, attachment, and love in romantic relationships. *European Psychologist*, 17 (4), 279-290.
- Romano, D. M. C. (2004). A self-psychology approach to narcissistic personality disorder: A nursing reflection. *Perspectives in Psychiatric Care*, 40 (1), 20-28.
- Russell, G. A. (1985). Narcissism and the narcissistic personality disorder: A comparison of the theories of Kernberg and Kohut. *British Journal of Medical Psychology*, 58, 137-148.
- Say, B. (2010). Unfolding the myth of Narcissus: Towards a process oriented approach to working with Narcissism. [www.processwork.org/files/Bill Say Narcissism final 2 pdf.pdf](http://www.processwork.org/files/Bill_Say_Narcissism_final_2_pdf.pdf) adresinden alınmıştır.
- Sedikides, C., Rudich, E. A., Gregg, A. P., Kumashiro, M. ve Rusbult, C. (2004). Are normal narcissists psychologically healthy?: self-esteem matters. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87 (3), 400-416.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 35-58.
- Swenson, L. M., Nordstrom, A. ve Hiester, M. (2008). The role of peer relationships in adjustment to college. *Journal of College Student Development*, 49 (6), 551-567.
- Taşkıntuna, N., Özçürümez G. (2011). Mükemmeli ararken: Bir iç dünya araştırması. *Klinik Psikiyatri*, 14, 103-114.
- Terbaş, Ö. (2004). Kendilik psikolojisi kuramına göre kendilik bozuklukları: Bir olgu sunumu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(1),70-76.

- Thomaes, S., Stegge, H., Bushman, B. J., Olthof, T. ve Denissen, J. (2008). *Journal of Personality Assessment*, 90 (4), 382–391.
- Thomaes, S., Brummelman, E., Reijntjes, A. ve Bushman, B. J. (2013). When Narcissus was a boy: Origins, nature, and consequences of childhood narcissism. *Child Development Perspectives*, 7 (1), 22-26.
- Tritt, S. M., Ryder, A. G., Ring, A. J. ve Pincus A. L. (2009). Pathological narcissism and the depressive temperament. *Journal of Affective Disorders*, 122 (3), 280-284.
- Tunç, A. ve Tezer, E. (2006). Çocuk yetiştirme stilleri ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (25), 37-44.
- Twenge, J. M. ve Campbell, W. K. (2003). “Isn’t it fun to get the respect that we’re going to deserve?” narcissism, social rejection, and aggression. *Society for Personality and Social Psychology*, 29 (2), 261-272.
- Twenge, J. M. ve Campbell, W. K. (2010). *Asrın vebası: Narsisizm illeti.*(Ö, Korkmaz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Vaknin, S. (1999). Malignant self-love narcissism revisited: Narcissistic and psychopathic leaders. www.narcissistic-abuse.com/narcissistleader.pdf adresinden alınmıştır.
- Vukov, M. G. ve Moore, L. J. (2010). Malignant narcissism: From fairy tales to harsh reality. *Psychiatria Danubina*, 22 (3), 392-405.
- Watson, P. J., Little, T. ve Biderman, M. D. (1992). Narcissism and parenting styles. *Psychoanalytic Psychology*, 9 (2), 231-244.
- Wilmshurst, L. (2005). *Essentials of child psychopathology*. New Jersey: John Wiley ve Sons Inc.
- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(4), 590-597.

- Yılmaz, T. (2000). *Ergenlikte risk alma davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yoo, C. S. M. ve Miller, L. D. (2011). Culture and parenting: Psychological adjustment among chinese canadian adolescents. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 45 (1), 34-52.
- Young, S. M. ve Pinsky, D. (2006). Narcissism and celebrity. *Journal of Research in Personality*, 40 (5), 463–471.
- Zhou, H., Li, Y., Zhang, B. ve Zeng, M. (2012). The relationship between narcissism and friendship qualities in adolescents: gender as a moderator. *Sex Roles*, 67, 452-462.
- Zondag, H. J. (2013). Narcissism and boredom revisited: An exploration of correlates of overt and covert narcissism among Dutch University students. *Psychological Reports: Mental & Physical Health*, 112 (2), 563-576.

EK I

1. Yaş:
2. Cinsiyet: Kız () Erkek ()
3. Sınıf:
4. Annenin öğrenim durumu:
İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()
5. Babanın öğrenim durumu:
İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()
6. Seninle beraber kaç kardeşsiniz? ()
7. Ailede kaçınıcı çocuksun?
İlk () Ortanca veya ortancalardan biri () Son ()

Lütfen her soru için durumunuzu en iyi yansıtan cevabı işaretleyin.

8. Dışarıda ya da evde buluşup görüşebileceğin kaç arkadaşın var?
Yok () 1-5 arası () 5-10 arası () 10 ve üstü ()
9. En uzun süreli arkadaşlığın ne kadar zamandır devam ediyor?
1 yıldan az () 1-3 yıl () 3 yıldan fazla ()
10. Önceden yakın arkadaş olduğun ve herhangi bir sebepten dolayı arkadaşlığını sonlandırdığın kaç arkadaşın oldu?
Hiç () 1 () 2 () 3 ve üstü ()
11. a) Okul ya da arkadaşlarla ilgili bir sorunun olduğunda paylaşabildiğin kaç arkadaşın var?
Yok () 1 () 2 () 3 ve üstü ()
b) Ailenle ilgili bir sorunun olduğunda paylaşabildiğin kaç arkadaşın var?
Yok () 1 () 2 () 3 ve üstü ()
c) Sırlarını anlatabileceğin kaç arkadaşın var?
Yok () 1 () 2 () 3 ve üstü ()

EK II

Aşağıdaki her bir ifadenin sizi **ne ölçüde tanımladığını** karşılardaki beş aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz ve size en yakın gelen seçeneği işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Önemli olan, hangi ifadenin sizi ne derece tanımladığı konusunda samimi olmanızdır.

1-----2-----3-----4-----5

Beni hiç
tanımlamıyor

Beni çok iyi
tanımlıyor

1.	Her zaman ne yaptığımı bilirim.	1	2	3	4	5
2.	Büyük bir insan olacağım.	1	2	3	4	5
3.	Ben iyi bir lider olmak için doğmuşum.	1	2	3	4	5
4.	Ben gerçekten özel bir insanım.	1	2	3	4	5
5.	Bedenimin iyi göründüğünü düşünüyorum.	1	2	3	4	5
6.	Önemli bir insan olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
7.	Eğer dünyayı ben yönetseydim dünya daha iyi bir yer olurdu.	1	2	3	4	5
8.	İnsanlara istediğimi yaptırmada başarılıyım.	1	2	3	4	5
9.	Diğer insanları kontrol etmek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5
10.	Eğer biri benimle iddialaşır her şeyi yaparım.	1	2	3	4	5
11.	İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim.	1	2	3	4	5
12.	Eğer cezalandırılacağımı düşünürsem bundan kurtulmak için kendi bildiğim yolları kullanırım.	1	2	3	4	5

EK III

Aşağıdaki ifadelerin duygularınızı ve davranışlarınızı ne derece yansıttığını ilgili kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

1 — 2 — 3 — 4 — 5
Hiç Bütünyle
Yansıtmıyor Yansıtıyor

1.	Kişisel sorunlarım, sağlığım, diğer önem verdiğim şeyler ya da başkalarıyla ilişkilerim hakkında düşüncelere dalıp gidebilirim.	1	2	3	4	5
2.	Başkalarının alaycı ya da küçümseyici sözleri beni kolayca incitir.	1	2	3	4	5
3.	Bir odaya girdiğimde genelde kendime odaklanırım, başkalarının bakışlarını üzerimde hissederim.	1	2	3	4	5
4.	Bir başarının gururunu başkalarıyla paylaşmaktan hoşlanmam.	1	2	3	4	5
5.	Başka insanların sıkıntılarına üzülmeden de yeterince sıkıntım olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
6.	Doğuştan gelen bazı özelliklerimin, çoğu insandan farklı olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
7.	Başkalarının sözlerini genelde üzerime alırım.	1	2	3	4	5
8.	İlgilendiğim konulara kendimi kolayca kaptırır, başkalarının varlığını unuturum.	1	2	3	4	5
9.	En azından bir kişi tarafından takdir edildiğimi bilmezsem, o grupta bulunmaktan hoşlanmam.	1	2	3	4	5
10.	Birisi bana sorununu anlatmaya gelip, benden zaman ve ilgi beklediğinde içten içe kızar ya da rahatsız olurum.	1	2	3	4	5

EK IV

Aşağıda **annenizle** olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, **çocukluğunuzu ve genel olarak annenizle ilişkinizi düşünerek** her bir cümlenin **sizin için** ne derece doğru olduğunu ilgili yere işaretleyerek belirtmenizdir. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmaktır.

Annenizi kaybetmişseniz yetişmenizde en çok katkısı olan kişiyi düşünerek işaretleme yapınız.

ANNEM	Hiç doğru değil (1)	Doğru değil (2)	Kısmen doğru (3)	Doğru (4)	Çok doğru (5)
1.Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşur.					
2.Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek ister.					
3.Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verir.					
4.Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarcıdır.					
5.Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olur.					
6.Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karışır.					
7.Sorunlarımı çözmemde destek olur.					
8.Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edemez.					
9.Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenirim.					
10.Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmez.					

ANNEM	Hiç doğru değil (1)	Doğru değil (2)	Kısmen doğru (3)	Doğru (4)	Çok doğru (5)
11.*Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmamıştır.					
12.Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verir.					
13.*Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederim.					
14.Geç saatlere kadar oturmama izin vermez.					
15.Onunla birbirimize çok bağılıyızdır.					
16.Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermez.					
17.Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamaz.					
18.Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışır.					
19.Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlar.					
20.Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek ister.					
21.*Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmez.					
22.Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verir.					

*Ters yönde puanlanan madde

EK V

Aşağıda **babanızla** olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, **çocukluğunuzu ve genel olarak babanızla ilişkinizi düşünerek** her bir cümlenin **sizin için** ne derece doğru olduğunu ilgili yere işaretleyerek belirtmenizdir. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmaktır.

Babanızı kaybetmişseniz yetişmenizde en çok katkısı olan kişiyi düşünerek işaretleme yapınız.

BABAM	Hiç doğru değil (1)	Doğru değil (2)	Kısmen doğru (3)	Doğru (4)	Çok doğru (5)
1.Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşur.					
2.Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek ister.					
3.Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verir.					
4.Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarcıdır.					
5.Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olur.					
6.Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karışır.					
7.Sorunlarımı çözmemde destek olur.					
8.Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edemez.					
9.Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenirim.					
10.Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmez.					

BABAM	Hiç doğru değil (1)	Doğru değil (2)	Kısmen doğru (3)	Doğru (4)	Çok doğru (5)
11.*Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmamıştır.					
12.Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verir.					
13.*Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederim.					
14.Geç saatlere kadar oturmama izin vermez.					
15.Onunla birbirimize çok bağlıyızdır.					
16.Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermez.					
17.Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamaz.					
18.Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışır.					
19.Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlar.					
20.Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek ister.					
21.*Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmez.					
22.Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verir.					

*Ters yönde puanlanan madde

EK VI

Bu ölçek, gençlerin arkadaşlık ilişkilerinde yaşadıklarını ve hissettiklerini ölçmek amacı ile hazırlanmıştır. Sizden istenen her ifadeyi dikkatlice okuyup, her ifade için 5 yanıt seçeneğinden birini ilgili yere işaretlemenizdir.

Örnek: İfade “Kendimi arkadaşlarıma yakın hissedirim” olsun. Eğer kendinizi arkadaşlarınıza her zaman yakın hissediyorsanız “her zaman” seçeneğini işaretleyiniz. Eğer kendinizi arkadaşlarınıza her zaman değil de sık sık yakın hissediyorsanız “sık sık”, ara sıra yakın hissediyorsanız “ara sıra”, nadiren yakın hissediyorsanız “nadiren”, bu yakınlığı hiç hissetmiyorsanız “hiçbir zaman” seçeneğini işaretleyiniz.

		Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1.	Arkadaşlarım beni severler.	()	()	()	()	()
2.	İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	()	()	()	()	()
3.	Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim.	()	()	()	()	()
4.	Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.	()	()	()	()	()
5.	Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.	()	()	()	()	()
6.	Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.	()	()	()	()	()
7.	Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatlatır.	()	()	()	()	()
8.	Arkadaşlarıma güvenirim.	()	()	()	()	()
9.	Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.	()	()	()	()	()
10.	Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.	()	()	()	()	()

		Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
11.	Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.	()	()	()	()	()
12.	Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.	()	()	()	()	()
13.	Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.	()	()	()	()	()
14.	Annemin ve babamın beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.	()	()	()	()	()
15.	Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler.	()	()	()	()	()
16.	Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.	()	()	()	()	()
17.	Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile yine de onlarla olurum.	()	()	()	()	()
18.	En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.	()	()	()	()	()

